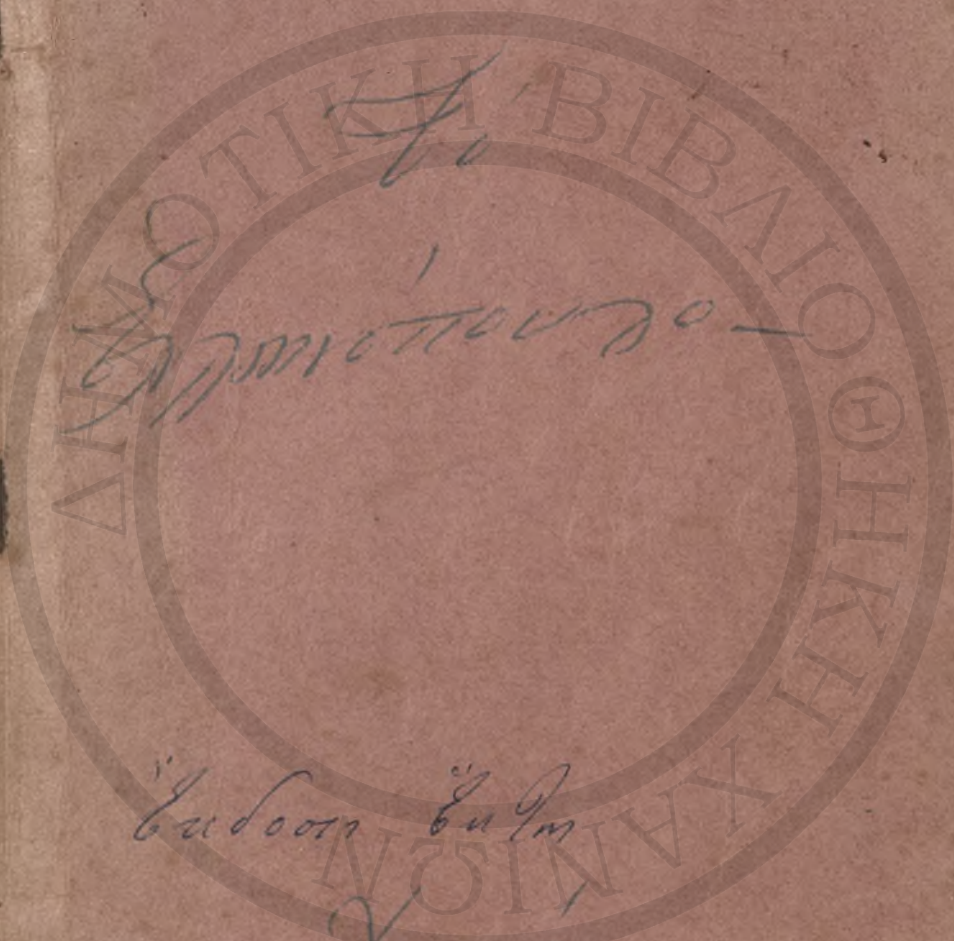




David Boulvain

ΚΡΗΤΙΚΑ 1115



Handwritten text, possibly a signature or name, written across the large stamp.

Handwritten text, possibly a name or title, located below the large stamp.

Handwritten text, possibly a name or title, located below the large stamp.

1908













Εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου  
σταθῆκα ἡ βιβλ. μετ' ἐξέδου  
ἀποδοῦναι αὐτῇ ἐπιταγῆς

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σ. ΒΟΥΤΕΤΑΚΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ  
— ΧΑΝΙΩΝ —  
ΑΡΧ. ἀριθ. 65703  
Χρονολ. Εἰσαγ. 30-9-1908  
Εἰδικότης Γεν. ἀδ. κατ.  
\*Αριθ. 399.494.754/80

Τὸ  
Ἑλληνοπούλο

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗΝ ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἐισαχθέν δι' ἐιδικοῦ Νόμου τῆς Κοιτικῆς Βουλῆς  
εἰς τὴν Β', Γ' καὶ Δ' τάξιν τῶν Δημοτικῶν Σχολείων

ἘΚΔΟΣΙΣ ΕΚΤΗ



XX-X-712

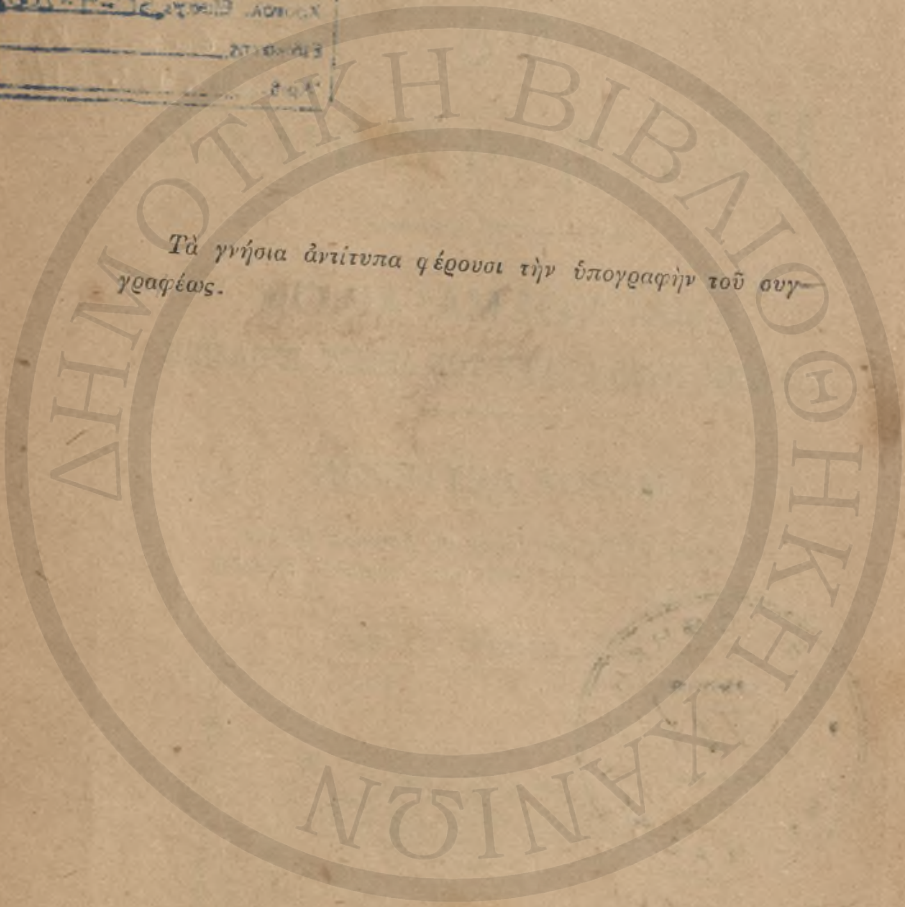
ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ἘΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Η "ΠΡΟΔΟΣ, Ε. Δ. ΦΡΑΝΤΖΕΚΑΚΗ

1908

ΒΙΒΛΙΟΤΗΤΗ ΒΑΣΙΛΕΥΣ  
 — ΚΑΠΙΤΑΛ —  
 5093  
 189-9-23  
 ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ  
 189

Τα γνήσια αντίτυπα φέρουσι την υπογραφήν του συγγραφέως.







# Τὸ Ἑλληνόπουλο

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ὁ προβιβαθμὸς τοῦ Χριστοῦ.

*Ἡ ἐπιμέλεια νικᾷ ὅλας τὰς δυσκολίας  
καὶ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς δρόμον εὐτυχίας.*

Ἡ ἐπιμέλεια τοῦ Χριστοῦ τὸν ἔκανε νὰ εἶνε εὐτυχής. Ναί! ἦτο εὐτυχής καὶ χαρούμενος ὁ Χρῆστος ἐκείνην τὴν ἡμέραν, διότι ἐπροβιβάστηκε μὲ τὸν ζηλευτὸν βαθμὸν ἄριστα. Καὶ θὰ ἐπῆγαινε τώρα εἰς τὴν τρίτην τάξιν τοῦ δημοτικοῦ Σχολείου. Τί εὐτυχία στὸν Χρῆστον νὰ πάρῃ τὸν πρῶτον βαθμὸν! Αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ πετᾷ ἀπὸ τὴν χαρὰν του. Καὶ ὄχι μόνον ἐπῆρε τὸν πρῶτον βαθμὸν, ἀλλὰ ἐπῆρε καὶ ἐπαίνους ἀπὸ τὸν διδάσκαλον του, φιλιὰ καὶ χυδέματα ἀπὸ τοὺς γονεῖς του καὶ τὴν εὐχούλα τῆς καλῆς γιαγιᾶς του.

Ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἤρχετο ἀπὸ τὸ Σχολεῖον ὅπου ἐπῆγε νὰ πάρῃ τὸ ἐνδεικτικόν του, ποῦ ἅμα τὸ ἐπῆρε τὸ ἐδιάβαζε καὶ τὸ ξαναδιάβαζε καὶ δὲν ἀποχόρταινε νὰ τὸ διαβάζῃ. Καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ἐπεφτε πάντοτε τὸ μάτι του εἰς τὴν λέξιν ἄριστα. Τότε ἐκαταλάβαινε πῶς ἐπληρῶνετο μὲ τὸ παραπάνω διὰ τοὺς κόπους ποῦ ἔκανε ὅλον τὸν χρόνον. Ἡσθάνετο ὅτι ἐπληρῶνετο διὰ τὴν ἐπιμέλειάν του καὶ διὰ τὴν ὑπακοήν του εἰς τὸν καλόν του διδάσκαλον. Τοῦ χρόνου θὰ ἐπῆγαιεν εἰς τὴν τρίτην τάξιν, ἐσκέπετο ὁ Χρῆστος. Καὶ τὸν ἄλλον χρόνον θὰ ἐπῆγαιεν εἰς τὴν τετάρτην· καὶ κάθε χρόνον θὰ ἐπῆγαιε παραπάνω ἕως ὅτου νὰ φθάσῃ ἐκεῖ ποῦ τοῦ εὐχάθησαν οἱ γονεῖς του.

#### Ὁ φίλος τοῦ Χρήστου.

Τὴν ὥραν δὲ ποῦ ὁ Χρῆστος εὐρίσκετο στής με γάλαις του αὐταῖς χαραῖς καὶ ἠσθάνετο τὴν εὐτυχίαν νὰ πλημμυρίζῃ τὴν ψυχὴν του, ἔφθασε καὶ ὁ πιστός του φίλος Κωστάκης. Ἦσαν συμμαθηταὶ καὶ εἶχαν δέσει εὐλικρινῆ φιλίαν εἰς τὸ Σχολεῖον. Ἦσαν πάντοτε ὀχώριστοι ὡς ἀδελφοί, μαζὶ πάντα ἐσυμπερπατοῦσαν καὶ μαζὶ ἐκάθηντο εἰς τὸ σχολεῖον.

Ὁ Κωστάκης ἦτο υἱὸς τοῦ Δημάρχου, ποῦ ἦτο ὁ πρὸ πλούσιος καὶ ὁ πρὸ γνωστικὸς ἀπόλους τοὺς χωριανούς του. Ὁ Κωστάκης ἦτο μοναχογιὸς καὶ τὸν εἶχε πολὺ χαδεμένο ὁ πατέρας του. Ἦτο δὲ ξανθός, μὲ ξανθὰ μαλλιά καὶ μὲ γαλανὰ μάτια καὶ μεγάλα. Ἦτο ὀλίγον ἄτακτος καὶ ἀμελής, ἀλλὰ μὲ φιλότιμον καὶ εὐγενῆ καρδίαν καὶ μὲ γενναῖα αἰ-



σθήματα. Ἄν καὶ ὁ Χρῆστος ἦτο πτωχὸ παιδάκι, ὅμως ὁ Κωστάκης τὸν ἠγάπα, τὸν ἐλάτρευε, τὸν φιλτατόν του Χρῆστον, διὰ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα προτερήματά του.

Οἱ δύο καλοὶ φίλοι λοιπόν, ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Κωστάκης, ἅμα συνηντήθησαν, ἐνγκαλίσθησαν καὶ ἐφιλήθησαν τρυφερώτατα. Καὶ οὕτω χαρούμενοι καὶ εὐτυχεῖς ἐπέρασαν ὅλο τὸ καλοκαῖρι ἐκεῖνο οἱ δύο μικροὶ φίλοι, παίζοντες, ἄλλοτε γυμναζόμενοι, ἄλλοτε μελετῶντες καὶ συχνότατα κάμνοντες ἐκδρομὰς εἰς τὰ πλησίον ὠραῖα μέρη καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ μέρη ποῦ ἦσαν ἱστορικά.

Οὕτω μὲ διασκεδάσεις τερπνὰς καὶ ὠφελίμους ἐπέρασαν αἱ διακοπαὶ τῶν μαθημάτων χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσουν καθόλου.

Ἦλθε κατόπιν τὸ ἄλλο σχολικὸν ἔτος καὶ οἱ δύο φίλοι ἤρχισαν πάλιν τὰ μαθήματά των. Ἐπήγαιναν τακτικὰ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ὁ Χρῆστος ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ὁ πρῶτος καὶ εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν εἰς τὰ μαθήματα.

Μίαν ἡμέραν ὁ διδάσκαλός των ἦτο ὀλίγον ἀσθενὴς καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας δὲν ἔκαμαν μάθημα. Λίαν πρῶτὴ λοιπόν κατὰ τὴν συνήθειάν των συνηντήθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ δύο καλοὶ φίλοι διὰ νὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τὸ χωρίον των καὶ περιπατήσωσιν ὀλίγον ὡς ἐσυνείθιζον πάντοτε νὰ κάμνωσι κάθε πρωΐαν.

Ἦτο δὲ ἡ ὥρα ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ συγχώριοι τοῦ Χρῆστου καὶ τοῦ Κωστάκη ἐσυνείθιζον νὰ πηγαίνωσιν εἰς τὰς ἐργασίας των. Διότι οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι κάτοικοι τοῦ χωρίου των ἦσαν πολὺ

φίλεργοι ἄνθρωποι. Οἱ δὲ φίλεργοι καὶ φρόνιμοι ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι θέλουσι νὰ εὐτυχίσωσι καὶ νὰ προοδεύσωσιν ἀρχίζουσι πρῶτὶ τὰς ἐργασίας των.

Καὶ ἄλλον μὲν συνίντων νὰ ὀδηγῇ τὰ πρόβατά του εἰς τὴν βοσκὴν καὶ νὰ παίξῃ τὸν αὐλὸν του ἢ τὴν λύραν του. Ἄλλον δὲ νὰ ὀδηγῇ τὰ οἰκιακὰ ζῶά του, δηλαδὴ τὰ βόδια, τοὺς χοίρους, τοὺς ὄνους καὶ ἡμιόνους, τὰ ὅποια ὡς καλὸς ἄνθρωπος ὄφειλε νὰ περιποιηθῇ, διότι ἀπὸ αὐτὰ ἔζη καὶ αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του. Ἄλλος πάλιν συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον υἱὸν του μὲ τὴν ἀξίνην ἢ μὲ τὸ σκαλίδιον ἐπὶ τοῦ ὤμου ἐπήγαινε νὰ βοτανίσῃ τὸν ἀγρὸν του ἢ τὴν ἄμπελόν του. Ὅσοι δὲ εἶχον περισσοτέρας ἐργασίας, ἐσυνοδεύοντο καὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκας των καὶ ἀπὸ τὰς θυγατέρας των, διότι ἡ καλὴ καὶ φρόνιμος οἰκογένεια ἀλληλοβοηθεῖται εἰς τὰς ἐργασίας της, καὶ ἡ σύζυγος δὲν θεωρῇ ἐντροπὴν νὰ βοηθήσῃ τὸν σύζυγόν της εἰς τὰς ἐργασίας του, ἀλλὰ ἔπαινον καὶ τιμὴν της. Τὰ δὲ τέκνα τῶν καλῶν οἰκογενειῶν θεωροῦσι καύχημά των νὰ ὑποβοηθῶσι τοὺς γονεῖς των εἰς πᾶσαν αὐτῶν ἐργασίαν. Διότι ἐὰν κάθε τιμὴ ἐργασία εἶνε ἀξιέπαινος, ἡ ἐργασία ὅμως ἡ ὁποία γίνεται ἀπὸ τὰ τέκνα διὰ νὰ ἀνακουφίσῃ τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα των, εἶναι ἡ πλέον ἀξιέπαινος καὶ ἡ πλέον εὐλογημένη ἐργασία.

Διὰ τοῦτο ὁ Χρῆστος ἂν καὶ μικρὸς ἠσθάνετο ἐξαιρετικὴν εὐχαρίστησιν ὅταν ἔβλεπε τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἀρμονίαν εἰς μίαν οἰκογένειαν. Διότι εἶχεν ἀκούσει πολλάκις ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν του, ὅτι ἡ ὁμόνοια καὶ ἀρμονία εἰς μίαν οἰκογένειαν εἶναι τὸ



πρῶτον θεμέλιον τῆς εὐτυχίας της, καὶ ὁ ἀσφαλές-  
στατος δρόμος ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ  
τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὅταν ἀπεμακρύνθη-  
σαν ἀπὸ τὸ χωρίον των ἀκάθισεν ἐπάνω εἰς ἓνα τοῖ-  
χον ἑνὸς ἀγροῦ μὲ τὸν φίλον του τὸν Κωστάκην  
καὶ ἐκαμάρωνε μίαν πολυμελῆ οἰκογένειαν, ἡ ὁποία  
εἰργάζετο εἰς μίαν ἄμπελον ἐκεῖ πλησίον.

Ὁ καλὸς πατὴρ τῆς οἰκογενείας ἐκείνης περιήρ-  
χετο βῆμα πρὸς βῆμα τὴν ἄμπελον καὶ ἔρριπτε  
θεῖον (ἐθειάφιζε) εἰς τὰς σταφυλάς καὶ τὰ κλίματα  
αὐτῆς. Διότι τὸ θεῖον ἔχει τὴν δύναμιν νὰ κατα-  
στρέφῃ ἓνα πολὺ μικρὸν ζῷον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκε-  
ται εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ βλάπτει τὰς σταφυλάς. Ἡ  
καλὴ σύζυγός του τὸν ἐβοήθει εἰς τὴν ἐργασίαν του  
αὐτὴν, ἐπροπορεύετο ὀλίγα βήματα αὐτοῦ καὶ ἐκα-  
θάριζε τὴν ἄμπελον ἀποκόπτουσα ὅσα φύλλα καὶ  
βλαστοὺς ἦσαν ἄχρηστοι καὶ ἐπιβλαβεῖς.

Ἐντὸς τῆς ἀμπέλου ὑπῆρχε μία παχύσκιος ἐλαία  
ἡ ὁποία ἐχρησίμευε διὰ νὰ ἀναπαύωνται ὑπὸ τὴν  
σκιάν της ὅταν ἐκουράζοντο ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των.  
Ὑπὸ τὴν παχεῖαν λοιπὸν σκιάν τῆς ἐλαίας ἐγείνης  
ἡ καλὴ σύζυγος εἶχεν ἀποκοιμήσει τὸ μικρὸν τέκνον  
της, ἕξ μόλις μηνῶν ἀγγελουδάκι, τὸ ὁποῖον ἠναγ-  
κάζετο νὰ φέρῃ μαζύ της διότι τὸ ἐθύλαζε (ἐθύζανε).

Ἡ μεγαλειτέρα αὐτῶν θυγάτηρ, ἓνα ὠραῖον καὶ  
ροδοκόκκινον κοριτσάκι, ἕως δέκα ἐτῶν, ἐμάζευε  
χόρτα ἀπὸ τοὺς πέριξ ἀγροὺς διὰ νὰ τὰ μαγειρεύ-  
σωσι τὸ ἑσπέρας. Ὁ δὲ μεγαλιέτερος αὐτῶν υἱός,  
ἓνα πολὺ προκομμένον ἀγοράκι, ἕως 12 ἐτῶν, ἔβασκε  
καὶ ἐθύλαττε τὰ ζῶά των εἰς τὸ χέρσον καὶ ἀκαλ-  
λιέργητον μέρος τῆς ἀμπέλου.

† Δύο ὥρας πρὸ τῆς μεσημβρίας ἄφησαν ὅλοι τὰς ἐργασίας των καὶ ἐπῆγαν καὶ ἐκάθισαν ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἐλαίας διὰ νὰ ἀναπαυθῶσιν ὀλίγον καὶ νὰ προγευματίσωσιν.

Ἄφου ἐκάθισαν, ὁ μεγαλείτερος υἱὸς των τότε ἐπῆγε καὶ ἤμελξεν (ἄρμεξε) εἰς μίαν λεκάνην τὴν αἶγα, τὴν ὁποίαν εἶχε δεμένην εἰς τὸ ἀκαλλιέργητον μέρος τῆς ἀμπέλου. Ἐφερε κατόπιν τὸ γάλα, ἔτριψαν καὶ ὀλίγον ἄρτον ἐντὸς αὐτοῦ καὶ τὸ ἔφαγον μὲ πολλὴν ὄρεξιν καὶ εὐχαρίστησιν. Ὀλίγα ἐλαῖαι κατόπιν μὲ ὀλίγα χλωρὰ κουκία, τὰ ὁποῖα ἔκοψεν ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ υἱὸς των ἀπὸ τὰς κουκίας τὰς ὁποίας εἶχον σπεῖρει ἐντὸς τῆς ἀμπέλου, ἀπέτελεσαν τὸ πρόγευμα τῆς καλῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ὀλίγον νερὸν καθαρὸν καὶ θρεπτικὸν, τὸ ὁποῖον ἔπιον μὲ μεγάλην ὄρεξιν ἀπὸ μίαν λάγνηνον τὴν ὁποίαν ἔφερον μαζύ των, συνεπλήρωσε τὸ λιτὸν αὐτῶν πρόγευμα. Ἦτο βεβαίως πτωχικὸν τὸ φαγητὸν αὐτὸ τῆς καλῆς καὶ φιλέργου οἰκογενείας. Τὴν νύχαρίστησεν ὅμως καὶ τὴν ἔθρεψε περισσότερον ἀπὸ τὴν πολυτελεῆ τροφὴν τῶν ἀέργων πλουσίων, διότι ἦτο ἡ εὐλογημένη τροφή τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ ἰδρώτος. Ἄφου ἐπρογευματίσαν καὶ ἔκαμαν τὸν σταυρὸν των ὡς καλοὶ χριστιανοὶ καὶ νύχαρίστησαν τὸν Θεόν, ἡ καλὴ σύζυγος ἔλαβε τὸ μικρὸν τέκνον τῆς εἰς τὰς χεῖράς της διὰ νὰ τὸ θυλάσῃ (βυζιάσῃ). Ἄφου τὸ κατεφίλησαν καὶ αὐτὴ καὶ ὁ καλὸς τῆς σύζυγος καὶ τὰ ἄλλα ἀδελφάκια του, ἤρχισε νὰ τὸ θυλάσῃ καὶ νὰ τὸ ναναρίζῃ ὡς ἐξῆς :

*Νάνι τὸ παιδάκι μου  
καὶ τὸ μικρουλάκι μου.*



Νάνι ν' αὐξήσῃ γρήγορα  
 νὰ περπατήσῃ μοναχὸ  
 Νὰ κάμῃ στράτες ἄμειρες  
 μέσα σὲ κάμπους πράσινους  
 κι' ἄπάνω ἔς ἄγρια βουνά.



Νάνι τὸ παιδάκι μου  
 τὸ πρωτοσκολάκι μου.  
 Νάνι νὰ γίνῃ ἐπὶ χρόνων  
 νὰ πάρῃ πλάκα καὶ χαρτί,  
 πένες, μελάνι, χάρακα,  
 καὶ καλαμάρι ὄμορφο  
 νὰ μοῦ πηγαίνει στὸ σκολεϊό.  
 Νὰ μάθῃ γράμματα πολλὰ  
 Νὰ γίνῃ Κύρ Γραμματικὸς,  
 γραμματικὸς καὶ δάσκαλος  
 Νὰ πηρετῆ τὸν παπᾶ  
 νὰ ψάλλῃ νὰ καλαναρχᾶ  
 Νὰ λέῃ τὸν Ἀπόστολο  
 καὶ τὸ λαμπρὸ Χερουβικό.



Νάνι τὸ παιδάκι μου  
 καὶ τὸ ἀντρολλάκι μου.  
 Νάνι νὰ γίνῃ δυνατὸς  
 Πρῶτος ζευγίτης ἔς τὸ χωριό.  
 Νὰ ζεύῃ βώδρα μελισσὰ  
 γερά καὶ μαυροκέρατα  
 Ν' ἀνοίγῃ λόγγα καὶ βουνά  
 καὶ νὰ τὰ κάμῃ δογώματα,  
 νὰ σπέρνῃ κάθε του χρονιά

Ταγάρια χίλια κι' ἑκατό,  
 στάρι κριθάρι καὶ κουνιά  
 καὶ βρούζα κι' ἀραπόσιτο.

Νάνι τὸ παιδάκι μου

Τὸ παλληκαράκι μου.

Νάνι νὰ γίνῃ ἀρματωλὸς

Μὲ παλληκάρια ἑκατό  
 εἰς τὸν Πίντο καὶ εἰς τὸν Ὀλυμπο,  
 Νᾶχη ἀσημένια τ' ἄρματα,  
 νὰ εἶναι ὁ πρῶτος ἔς τὸ σπαθί  
 Πάντ' ἀκουσμένος δοξαστὸς  
 καὶ νὰ τὸν τρέμῃ ὄλ' ἡ Τουρκιά.



Νάνι τὸ παιδάκι μου

τὸ χελιδονάκι μου.

Νάνι νὰ γίνῃ βασιλεῖᾶς

σ' Ἀνατολή καὶ Ρούμελη

Νὰ τρέχουν χώρες καὶ χωριά

Νὰ πέφτουν νὰ τὸν προσκυνοῦν

Ἀπὸ τὴν Πόλη τὴ χρυσή

νὰ διώξῃ τὸν Ἀγαρινό,

κι' ἀπάνω εἰς τὴν Ἁγιά Σοφιά

Νὰ στήσῃ μὲ τὸ χέρι του

Τὸν τίμόν μας τὸ σταυρὸ

καὶ τὴν σημαία τὴ γλυκερά

ποῦνε γαλάζια καὶ λευκή.



Νάνι τὸ παιδάκι μου

καὶ τὸ λεονταράκι μου.



Νάνι νὰ γίγη και γοηὸς  
 νάχη παιδιὰ δωδεκαριά  
 ὄμορφα και καλόγνωμα  
 και μεσ' εἰς τόσα τὰ παιδιὰ  
 ἓνα κορίτσι μοναχὰ  
 ἔξυπνο και πεντάμορφο,  
 Ποῦ νὰ τοῦ τὸ γυρεύουνε  
 ὄλο και βασιλόπουλα.

✠

Νάνι τὸ παιδάκι μου  
 Τὸ νοκοικνοράκι μου  
 Νάνι νὰ γίγη γέροντας  
 γέροντας ἑκατόχρονος  
 Νάχη νυφάδες και γαμπροὺς  
 κι' ἐγγόνια και δισέγγονα  
 Νὰ τρέχουν ὄλοι σπῆτι του  
 Νὰ τὸν ρωτοῦν γιὰ κάθε τι  
 νὰ παίρνουν γνώμη κι' ἐρμηνεῖά.

Εὐτυχὴς ὁ σύζυγος και πατὴρ τοῦ μικροῦ ἐκείνου τέκνου, ἤκουε μὲ μεγάλην του εὐχαρίστησιν τὰς εὐχὰς τὰς ὁποίας ἔδιδεν ἡ σύζυγός του εἰς τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ἀγγελουδάκι των.

Ὁ Χρῆστος πλέον δὲν ἐκρατήθη ἀπὸ τὴν τόσῃν χαρὰν και εὐτυχίαν τὴν ὁποίαν ἔδλεπεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀποστέλλει εἰς τὰς πτωχὰς, ἀλλ' ἐναρέτους και εὐσεβεῖς οἰκογενεῖας.

—Μακάριος και εὐδαίμων, φίλε μου, λεγει τότε ὁ Χρῆστος εἰς τὸν φίλον του Κωστάκην, ὁ οἰκογενειάρχης ἐκεῖνος ὅστις τρώγει μόνον ἐλαίας και ἄρτον, ἀλλὰ ἔχει τόσῃν ἡσυχίαν και χαρὰν εἰς τὴν

ψυχὴν του καὶ τόσῃν εὐτυχίαν εἰς τὴν οἰκογένειάν του.

Ἄκουσον, φίλε μου Κωστάκη, πόσον ὠραῖα παριστᾷ τὴν εὐτυχίαν τοῦ πτωχοῦ ἐργάτου τὸ ἐξῆς ποίημα :

*Εὐλογημέν' ἡ ταπεινὴ ἀπλότης τοῦ ἐργάτου !*

*Φθονεῖ τὴν εὐτυχίαν του καὶ Βασιλέως στέμμα.*

*Καὶ διὰ φθάνῃ δι' αὐτὸν ἢ ὦρα τοῦ θανάτου  
τὸν ἀτενίζει μ' εὐελπί καὶ ἤρεμον τὸ βλέμμα.*

*Ὁ Φεουδάρχης, ἀλαζῶν δι' ἀπεράντους κτήσεις,*

*Ὁ Κόμης, μὲ τὰ πλούτη του καὶ τὰ ἐμβλήματα του,*

*Ἡ Καλλονή, μ' ἀστερωπὸν διάδημα δονκίσσης,*

*Τὸ πᾶν, φθονεῖ τὴν εὐτυχὴν πενίαν τοῦ ἐργάτου!*



*Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δύναμις δὲν εἶν' ἡ εὐτυχία.*

*Τὴν δίδει μόνον αἴσθημα ψυχῆς γαληνιαίου. . . .*

*Ὅλιγα εἰς τὸν Ποιητὴν προσφέρετε σολδία*

*Σᾶς εἶπε τὸ μυατῆριον τῆς εὐτυχίας πλέον.*



*Εὐλογημέν' ἡ ταπεινὴ ἀπλότης τοῦ ἐργάτου !*

*Φθονεῖ τὴν εὐτυχίαν του καὶ Βασιλέως στέμμα,*

*Καὶ διὰ φθάνῃ δι' αὐτὸν ἢ ὦρα τοῦ θανάτου,*

*Τὸν ἀτενίζει μ' εὐελπί καὶ ἤρεμον τὸ βλέμμα.*

Ἄνεχώρησαν κατόπιν ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Κωστάκης ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ χωρίον των εὐθυμοί, ζωηροὶ καὶ ζωογονημένοι ἀπὸ τὸν καθαρὸν ἀέρα τῆς ἐξοχῆς καὶ ἐκάθισαν καὶ ἐμελέτησαν μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν ὅλα τὰ μαθήματα τὰ ὁποῖα θὰ εἶχον τὴν ἐπομένην ἡμέραν.



Τὴν ἄλλην ἡμέραν συννηντήθησαν καὶ πάλιν κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν καὶ μέχρις ὅτου ἔλθῃ ἡ ὥρα τοῦ Σχολείου ἐπῆγαν κατὰ τὴν συνήθειάν των νὰ περιπατήσωσιν ἐκτὸς τοῦ χωρίου των διὰ νὰ ἀναπνεύσωσι καθαρὸν ἀέρα ὅσον τὸ δυνατὸν περισσό-τερον, ὥστε ὅταν ὑπάγωσι κατόπιν εἰς τὸ μάθημά των νὰ ἔχωσι μεγαλειτέραν διάθεσιν καὶ περισσοτέρας δυνάμεις.

Ἡ πρωτὰ ἐκείνη ἦτο ὠραία καὶ μυροβόλος. Ἦτο αἱ πρώται ἡμέραι τῆς ἀνοίξεως, ὅποτε τὸ πᾶν ἀναγεννᾶται, αἱ ἐξοχαὶ καὶ τὰ δένδρα ἀνθίζουσι καὶ μυροβολοῦσι καὶ ἡ φύσις στολίζεται, εὐμορφαίνει καὶ καλλύνεται. Πορευόμενοι λοιπὸν πρὸς τὴν ἐξοχὴν ὁ Χρῆστος ἐτραγῶδει τὸ ἀκόλουθον ᾄσμα :

Ἄπ' τὸ Σχολεῖο ἄς βγοῦμε, ἕς τῆς λαγκαδιῆς, ἕς τὰ ὄρη

Ὁ καθαρὸς ἀέρας ῥόδα σκορπᾷ ἕς τὴν ὄψιν.

Ἡ γύμνασις καὶ ὁ δρόμος δίνουν ζωὴ ἕς τ' ἀγόρι.

Θέλει γερὸ τὸ σῶμα ὁ νοῦς γὰρ νὰ προκόψῃ.



Ἄς βγοῦμε ν' ἀντηχήσωμεν ἕς τὸ ἐλεύθερο μας βῆμα  
τοῦ γέρω Φηλορείτη τὰ ὕψη τὰ καθάρια.

Ἄς βγοῦμε νὰ λουσιοῦμε ἕς τῆς θάλασσης τὸ κύμα,  
νὰ πλοῦμε τὴν ἀλμύρα, ποῦ κάνει παλληκάρια.



Κι' ἄς ψάλλωμε τ' ὠραῖο, τ' ὀλόδροσο νησί μας,

κι' ἄς ψάλλωμε τὴ φύσιν, τὴ μοσχοβολημένη,

Τὸν οὐρανὸ ποῦ λάμπει καὶ ὑψώνει τὴν ψυχὴν μας

καὶ ἀγρότερη τὴν κάνει καὶ περὶ ἀντρειωμένη.



Κι' ἄς ψάλλωμε τὸ κῦμα, τὸ κῦμα ποῦ τὴν πλάτη,  
τὴ γαλανή του, πέραν ἀτέλειωτη ξαπλώνει.

Κι' εἰς τ' ἅπαντα νερά του ἡ δόξα θεμελιώνει.  
γὰ τόσους ἥρωάς μας δλόχουσο παλάτι.



Ναί! ἄς ψάλλωμε τὸ κῦμα ποῦ ὄσᾶν τὴν ἀριθρία  
ἐνώνει τὸ νησί μας μὲ τὴν μεγάλη Πόλι,  
μὲ τὴν Ἀγρὰ Σοφία ποῦ οἱ χουσοῖ της θόλοι  
κρύβουνε τῆς Ἑλλάδος τὰ ὄνειρα τὰ θεῖα.



Ἐμπρός! Ἐμπρός ἄς πᾶμε! Ποτὲ κανεῖς δὲν ξέρει  
ἔς τὰ σκοτεινά του βάθη τὰ φέρν' ἕνας αἰῶνας.

Ἴσως σιμῶν' ἡ ὥρα ἔς τοῦ Ἐθνους τοὺς ἀγῶνας  
νὰ πάη ἡ ψυχὴ μας, τὸ δυνατὸ μας χέρι.

Ὅταν ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Κωστάκης ἀπεμακρύνθη-  
σαν τοῦ χωρίου των καὶ ἐφῆσαν εἰς ἓν ὑψηλὸν  
καὶ δενδροφυτευμένον μέρος, ὁ Ἥλιος μόλις ἤρ-  
χιζε τότε, ἠ ἀνατέλλη μεγαλοπρεπῆς καὶ λαμπρὸς  
ὡς χρυσοστολισμένος Βασιλεὺς. Τὸ φῶς του τὸ  
πλούσιον καὶ ὠραῖον ἤρχιζε νὰ περιλούη σιγὰ  
σιγὰ τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων. Ἐνας  
πέπλος λεπτὸς λεπτός, ὁ ὁποῖος ἐνόμιζε τις ὅτι ἦτο  
κατεσκευασμένος ἀπὸ χρυσοῦν καὶ ἀργυρον ἐκάλυψε  
τὰ μέρη τὰ ὁποῖα ἐφώτισαν κατ' ἀρχὰς αἱ λαμπεραὶ  
καὶ χρυσοειδεῖς ἀκτῖνες του.

Ἦ πόσον εἶναι εὐτυχεῖς καὶ πόσον ἀναζωογονοῦν-  
ται καὶ πόσον ὑγείαν καὶ πόσον χρόνον κερδίζουσιν  
ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι συνειθίζουσι νὰ βλέπωσιν ἀπὸ ἓν  
ὑψηλὸν μέρος τὸν Ἥλιον, ὅταν ἀνατέλλη! Αἱ πρῶ-



ται ἀκτῖνες τοῦ Ἡλίου μᾶς γεμίζουσι τὴν καρδίαν ἀπὸ χαρᾶν, τὸ σῶμα ἀπὸ δύναμιν καὶ ὑγείαν καὶ τὴν ζωὴν μας ἀπὸ μακροβιότητα. Αὐτὴν τὴν ὀφέλειαν τὴν εἶχον διδαχθῆ ἀπὸ τὸν καλὸν διδάσκαλόν των ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Κωστάκης καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἄφινον καμμίαν πρῶξαν χωρὶς νὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τὸ χωρίον των καὶ νὰ ἀπολαύσωσι τὸ θαυμάσιον θέαμα τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου.

Ὁ Χρῆστος, εὐθυμος καὶ καλὸκαρδος, ὡς ἦτο πάντοτε, κατεμαγεύθη ἀπὸ τὰ κάλλη τῆς φύσεως μὲ τὰ ὁποῖα στολίζεται κάθε ἀνοιξιν καὶ ἤρχισεν ἐνθουσιασμένος νὰ τραγωδῇ τὰ θέληγτρα τῆς ἀνοίξεως ὡς ἑξῆς:

— Ἦλθε πάλ' ἡ ἀνοιξις, ἦλθαν τὰ λουλούδια,

Πρόσινα ἡ γῆ φορεῖ καὶ ἀνθίζει τὸ κλαρὶ  
καὶ παντοῦ χαρᾶς χοροὶ καὶ χαρᾶς τραγοῦδια.



Ἐλνωσαν ἔς τὰς κορυφαῖς τῶν βουνῶν τὰ χιόνια,  
Ἄνοιξ' ἡ τριανταφυλλιά. Κι' εἰς τὴν πρώτην τους φωλιά  
ἦλθαν πάλιν τὰ πουλιά κι' ἦλθαν τ' ἀηδόνια.



Ὅλ' ἡ φύσις χαρωπὴ χαιρεται καὶ ψάλλει.

Ψάλλετε κοὶ σεῖς παιδιά, μὲ χαρούμενη καρδιά.

Ὁ χειμῶνας τὰ κλαδιά θὰ μαράνη πάλι.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ Χρήστου μετεδόθη καὶ εἰς τὸν Κωστάκην, ὅστις πάντοτε ἠγά-α νὰ μιμῆται τὸν καλὸν του φίλον καὶ ἤρχισε καὶ αὐτὸς νὰ χαιρετᾷ τὴν ἀνοιξιν διὰ τῶν ἑξῆς:

— Μ' ἀνοιξιάτικα λουλούδια, μωρωμένα, δροσερά,  
μὲ παιγιῖδια, μὲ τραγοῦδια, μὲ φωναῖς καὶ μὲ χαρὰ

Τὸν λευκόμαλλο χειμῶνα ὡς τὸν διώξωμε καὶ πάλι  
καὶ καθεῖς μας ὡς τοῦ ψάλλῃ :

« Στὸ καλὸ γεροχειμῶνα, ἔς τὸ καλὸ. »



Τοῦ Μαρτιοῦ τὰ χειμῶνα μὲ τὰ μαῦρά των φτερά  
ἤλθαν κι' ἔδιωξαν τὰ χιόνια καὶ μᾶς φέρονουν ζωηρὰ  
Τόσα γιούλια, τόσα ρόδα καὶ τῆς αὔρας ἡ πνοή  
ξαναφέρει τὴ ζωή.

« Στὸ καλὸ γεροχειμῶνα, ἔς τὸ καλὸ. »

Οἱ ἄγροὶ ὅλοι φοροῦνε καταπράσινη στολή,  
κι' εἰς τοὺς κήπους ποῦ ἀνθοῦνε κελαδεῖ κάθε πουλί.  
Ὅλ' ἡ φύσις λουλουδίζει καὶ φωνάζουν τὰ παιδιὰ  
μὲ χαρούμενη καρδιά :

« Στὸ καλὸ γεροχειμῶνα, ἔς τὸ καλὸ. »



Κι' ὅταν θὰ γυρίσῃς πάλι, ἂν καὶ γέρος θὰ γάρῃς,  
γιατὶ ἴσως πρὸς μεγάλη τὴν Ἑλλάδα μας θὰ βρῇς.  
Τώρα ὅμως, κῆρ χειμῶνα, σύρε σύρε ἔς τὴ δουλειά σου,  
γιατὶ πέρασ' ἡ σειρά σου :

« Στὸ καλὸ γεροχειμῶνα, ἔς τὸ καλὸ. »

Ὁ Χρῆστος ἐξηκολούθησε κατόπιν :

Ὁ Ἥλιος τὰ βουνὰ χρυσῶνει  
ἡμέρα λάμπει εὐειδής,  
Ἦμνεῖ τὰ κάλλη της τ' ἀηδόνη,  
σῆκω παιδί μου νὰ ἰδῇς.



Μὲ στόμα ἄπειρον ἡ φύσις  
τὸν πλάστην της δοξολογεῖ.





ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Ὁ σήκω νὰ εὐχαριστήσης  
Ἐκείνον, ποῦ μᾶς εὐλογεῖ.



Σήκω ν' ἀκούσης μελωδίας,  
σήκω τὴν φύσιν νὰ χαρῆς,

Σήκω νὰ πνεύσης εὐωδίας,  
σήκω, παιδί μου, ἐνωρίς·



Ἡ ὥρα εἶν' εὐλογημένη·  
δοῖς σηκώνεται πρῶτ',  
Ἐκεῖνον ἡ ζωὴ εὐφροαίνει,  
ἐκεῖνος κόσμον ἐννοεῖ.

Εἰς τοῦτο δὲ προσθέτει ὁ Κωστάκης καὶ τὸ ἐξῆς·

Καὶ πάλιν σχηματίζεται  
Ροδόχρους ἡ αὐγή,  
Καὶ μὲ ὑγροὺς ποιεῖται  
Ἀδάμαντας ἡ γῆ.  
Ξανθὸν κοσμεῖ διάδημα  
Ἀκίνων τὰ βουνά,  
Κι' ἐγείρουσι κελάδημα  
ἀμέτρητα πιτηνά.



Ἡ φύσις καὶ τὰ πλάσματα  
ὑμνοῦσι τὸν Θεὸν  
Μ' εὐγνωμοσύνης ἔσματα  
καὶ δοξολογιῶν.



Φῶς Ἰλαρὸν ἐνδύεται  
Ἡ πλάσις τὸ πρῶτ',  
Καὶ πανταχοῦ μηνύεται  
ἀνήσυχος ζωή.

Μετὰ ταῦτα ὁ Χρῆστος, ὅστις ἠρέσκετο ὑπερβο-  
λικά ἐκ τῆς εὐχαρίστου καὶ ἀπλοϊκῆς ζωῆς τῶν χω-



ρικῶν, ἀπήγγειλε μὲ μεγαλείτερον ἐνθουσιασμόν τὰ  
ἐξῆς:

Εἰς τοῦ Πλάτανου τὸν ἴσκιό στέκομαι πολλαῖς φοραῖς,  
Καὶ τῶν χωρικῶν κνιτάζω τὰς ἀπλοῖκαις χαραῖς.  
᾽Σ τὸ νερὸ ἐδῶ μὰ νῆα τ' ἄσπρα χέρι της δροσίξει,  
Καὶ σταῖς ροδοδάφνες ἄλλη τὸ μικρὸ της ναυαρίζει.



Εἶναι ἐν ἀπλό παιδάκι ρίχνει γρύπο ᾽ς τὸ ποτάμι,  
Χρυσᾶ ψάρια πιάνει ἄλλο παρεκεῖ μὲ τὸ καλάμι.



Κι' ὁ βοσκὸς μὲ τῆ βοσκῆ του ξαπλωμένος ᾽ς τὰ λουλούδια,  
Τὸν αὐλό του συνοδεύει μὲ ποιμεικὰ τραγούδια.



Πῶς ἐσὺ βοσκῆ δὲν εἶσαι, πῶς βοσκὸς δὲν εἶμ' ἐγώ,  
Καὶ μαζύ σου ᾽ς τὸ λειβάδι  
Καὶ μαζύ σου ἀπ' ἀρνάκια τρυφερὰ δὲν ὀδηγῶ  
Ἐνα εὐμορφὸ κοπάδι ;



Ἄφες με εἰς τὰς ἀγκάλας νὰ χαρῶ τῆς ἔξοχῆς  
Τὴν γαλήνην κι' ἠσυχίαν τοῦ νοδὸς καὶ τῆς ψυχῆς.  
Μὲ τὴν δρόσον, μὲ τὰ χόρτα, μὲ τοὺς ρύακας νὰ παίξω  
νὰ πηδήσω καὶ νὰ τρέξω.  
Νὰ ἐνθυμηθῶ τὰς τέρφεις τῆς χρυσοῦς νεότητός μου,  
Καὶ νὰ λησμονήσω τόσας ἀθλιότητας τοῦ κόσμου.

Ἄφου δὲ οἱ δύο καλοὶ καὶ ἠγαπημένοι φίλοι  
ἔκαμαν τὸν συνειθισμένον περίπατον, ἐπέστρεψαν  
ζωηροὶ καὶ εὐθυμοὶ διὰ νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸ Σχο-  
λεῖόν των, διότι ἐπλησίαζεν ἡ ὥρα τοῦ μαθήματος.  
Ἄμα ἔφθασεν, εἰσῆλθον καὶ ἐκάθισαν εἰς τὰς θέ-

σεις των. Μετ' ὀλίγον ὅταν ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἐφθασαν, ὁ διδάσκαλος ἠγέρθη καὶ μὲ χαρὰν μεγάλην εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ ἐγερθῶσι καὶ αὐτοὶ ὅλοι καὶ ν' ἀκούσωσι μὲ προσοχὴν τὸ γράμμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἀναγνώσῃ εἰς αὐτούς. Καὶ ὁ διδάσκαλος ἀνέγνωσε τὸ ἀκόλουθον γράμμα, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔστειλεν ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως ὁ Γραμματεὺς Αὐτοῦ.

Ἴδου δὲ τί ἔλεγε τὸ γράμμα τοῦ Βασιλέως:

*Κύριε Διδάσκαλε,*

Ἔλαβον τὴν ἐντολὴν ἀπὸ τῆν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα τὸν Βασιλέα ἡμῶν, νὰ σοὶ γράρω ὅτι μετὰ μεγάλῃς Του χαρᾶς μαθαίνει ὅτι τὸ σχολεῖόν σου προοδεύει καὶ ἔχει πολλοὺς μαθητάς ἐπιμελεῖς καὶ καλοὺς. Καὶ ἐπειδὴ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶνε ν' ἀνταμείβωνται οἱ καλοὶ ἄνθρωποι, ἐπιθυμεῖ καὶ ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν νὰ φιλοδώρησῃ τοὺς καλλίτερον μαθητάς σου. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τὰ δύο χρυσοδεμένα βιβλία, τὰ ὁποῖα σοὶ ἀποστέλλει, καθὼς καὶ τὴν εἰκόνα Του, ἐπιθυμεῖ νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν καλλίτερον μαθητὴν τοῦ Σχολείου σου· εἰς ἐκεῖνον δηλαδὴ ὅστις γνωρίζει καὶ ἐκτελεῖ καλλίτερον τὰ καθήκοντά του. Τὸ μικρὸν τοῦτο δῶρον εἶνε μία ἀπόδειξις τῆς μεγάλῃς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν ἔχει πάντοτε πρὸς τοὺς καλοὺς μαθητάς.

*Ἡ καθαριότης*

Ὁ Διδάσκαλος κατόπιν, ἀφοῦ ἀνέγνωσε τὸ γράμμα τοῦτο τοῦ Βασιλέως, εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του ὅτι τώρα θὰ σύρῃ τοὺς κλήρους ἕνα πρὸς ἕνα καὶ εἰς τὸν καλλίτερον μαθητὴν, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ τύχῃ



καὶ πρῶτον ὁ κλῆρος καὶ ὁ ὁποῖος θὰ ἐκτελῆ καλῶς ὅλα τὰ καθήκοντά του, εἰς ἐκεῖνον θὰ δώσῃ τὸ δῶρον τοῦ Βασιλέως.

Ἐφῆρε τότε τὴν κληρωτίδα καὶ ἔσυρε τὸν πρῶτον κλῆρον. Ἐτυχε δὲ τὸ ὄνομα τοῦ μαθητοῦ Νικολάου.

— Ὁ πρῶτος κλῆρος, Νικόλαε, ἔτυχε εἰς σέ. Ἀλλὰ ἄς ἴδωμεν ἂν ἔχῃς ὅλας τὰς ἀρετὰς, ὅσαι χρειάζονται εἰς ἓνα μαθητὴν διὰ νὰ γίνῃ ἄξιος τῶν δώρων τοῦ Βασιλέως του.

Εἶνε ἀλήθεια, μικρέ μου, ὅτι εἶσαι ἐπιμελῆς καὶ τακτικὸς εἰς τὰ μαθήματά σου, ἀλλὰ τοῦτο μόνον δὲν ἀρκεῖ. Ἐχεις καὶ ἄλλο καθῆκον, ἔχεις καὶ ἄλλην ὑποχρέωσιν πρὸς τὸν ἑαυτὸν σου, μεγαλειτέραν καὶ σπουδαιότεραν ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας. Εἶνε καθῆκόν σου ἀπαραίτητον νὰ ἐπιμελῆσαι καὶ νὰ περιποιῆσαι τὴν ὑγείαν σου. Σὺ ὅμως δὲν φροντίζεις καθόλου περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ τὴν παραμελεῖς καὶ τὴν θεωρεῖς ὡς ἓν πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν, ἐνῶ εἶνε τὸ σπουδαιότερον καὶ πολυτιμότερον ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Παραμελεῖς δὲ, μικρέ μου Νικόλαε, τὴν ὑγείαν σου καὶ εἶσαι ἐχθρὸς αὐτῆς, διότι δὲν εἶσαι καθαρὸς. Ἡ καθαρότης πρέπει νὰ γνωρίζῃς ὅτι εἶνε μήτηρ τῆς ὑγείας.

Ἐρχεσαι πάντοτε εἰς τὸ Σχολεῖον καὶ ἔχεις τὰς χεῖράς σου καὶ τοὺς πόδας σου ἀπλυτά καὶ ὅλον σου τὸ σῶμα ἀκάθαρτον· τὰ δὲ φροῦματά σου εἶνε πάντοτε λερωμένα. Πᾶς δὲ ἄνθρωπος, καὶ πρὸ πάντων μαθητῆς, πρέπει νὰ πλύνῃ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τακτικῶς μὲ ἄψθονον νερὸν τὸ πρόσωπόν του, τὴν κεφαλὴν του, τὰς χεῖρας του καὶ τοὺς πόδας

του. Διότι όταν δὲν πλύνεται τοιοῦτοτρόπος ἀλλ' εἶνε ἀκάθαρτος, ἐκτός ὅτι τὸν ἀποστρέφονται καὶ τὸν ἀνδιάζουν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, βλάπτει ἐξ ἄλλου μὲ αὐτὴν τὴν ἀκαθαροσίαν καὶ τὴν ὑγείαν του. Διότι τὸ δέρμα τοῦ σώματος ἡμῶν ἔχει περὶ τὰ ἑπτὰ ἑκατομμύρια πόρους, πολὺ δηλ. μικρὰς τρυπίτσας καὶ τόσον μικρὰς τὰς ὁποίας δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ διακρίνη ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν.

Ἄπ' αὐτοὺς δὲ ὅλους τοὺς μικροὺς πόρους, ἐξέρχονται ἐξω ἀπὸ τὸ σῶμα ἡμῶν μὲ τὸν ἰδρῶτα μαζὺ καὶ χωριστά, πολλὰ καὶ διάφοροι βλαβεραὶ ὕλαι, τὰς ὁποίας ἔχουσι πολλὰ πράγματα τὰ ὁποῖα τρώγομεν καὶ πίνομεν. Αἱ ὕλαι δὲ αὐταὶ θὰ βλάψωσι τὸ σῶμα καὶ τὸν ὀργανισμὸν ἡμῶν ἐὰν μείνωσιν ἐντὸς αὐτοῦ.

Ὅταν λοιπὸν ἡμεῖς δὲν καθαρίζωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν καὶ δὲν τὸ πλύνωμεν μὲ ἄφθονον ὕδωρ, φράσσουσιν αὐτοὶ οἱ μικροὶ πόροι μὲ τὰς διαφόρους ἀκαθαροσίας αἱ ὁποῖαι καθίζουσιν ἐπάνω εἰς αὐτό, ἐμποδίζουσι τότε αὐτὴν τὴν ἄχρηστον καὶ βλαβεράν ὕλην νὰ ἐξέλθῃ, ἡ ὁποία εἶπομεν ὅτι εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ σώματος ἡμῶν καὶ ἡ ὁποία τότε μένει κατ' ἀνάγκην ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ μας.

Βλάπτει δὲ ἡ ὕλη αὐτὴ τότε σπουδαίως καὶ τὸν ὀργανισμὸν ἡμῶν καὶ τὴν ὑγείαν, χωρὶς νὰ τὸ ἐννοοῦμεν, διότι γεννᾷ εἰς τὸ σῶμα ἡμῶν διαφόρους ἀσθενείας. Εἶνε ἀναγκαιότατον λοιπὸν νὰ πλύνωμεν καὶ νὰ καθαρίζωμεν τὸ σῶμά μας διὰ νὰ μὴ ἀφίνωμεν τὰς ἀκαθαροσίας νὰ φράσσωσι τοὺς πόρους αὐτοῦ καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ ἐμποδίζωνται ὅλα τὰ ἄχρηστα σκύδαλα νὰ ἐξέρχωνται ἐκτός τοῦ ὀρ-



ργανισμού μας. Καὶ εἶνε ἀκόμη ἀναγκαῖον νὰ πλύ-  
νωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν τακτικῶς διότι ὅταν ἀνοίγωσιν  
οἱ πόροι αὐτοῦ θὰ ἀερίζηται τότε καλλίτερον καὶ  
εὐκολώτερον.

Διὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν λόγον εἶνε πολὺ σπουδαῖον  
καὶ πολὺ ὑγιεινὸν νὰ ἀφίνωμεν ὅλον ἡμῶν τὸ σῶμα  
ἐλεύθερον καὶ ὄχι νὰ τὸ περιτυλίσωμεν καὶ νὰ τὸ  
περισφίγγωμεν ἐμποδίζοντες αὐτὸ νὰ ἀερίζηται εὐ-  
κόλως καὶ καλῶς.

Εἰς δὲ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον τὰ τέκνα τῶν πτω-  
χῶν εἶνε ὑγιέστερα καὶ εὐρωστότερα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-  
στον ἀπὸ τὰ τέκνα τῶν πλουσίων εἶνε διότι ὅταν  
εἶνε μικρὰ δὲν τὰ περιτυλίσσουν με πολλὰ φρερέματα  
ἕως τὰ πλουσιόπαιδα ὥστε νὰ μὴ ἀερίζηται τὸ  
σῶμα αὐτῶν εὐκόλως.

Ὅταν δὲ ἐντὸς τοῦ ὀργανισμού ἡμῶν δὲν μένου-  
σιν ἄχρηστοι οὐσίαι, σκύβαλα δηλαδή, τότε αὐτὸς  
ἐργάζεται καλλίτερον καὶ τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ καὶ  
τρέφει τὸ σῶμα ἡμῶν εὐκολώτερον, ἀπαραλλάκτως  
καθὼς ὁ λύχνος ὅστις ἀνάπτει καλῶς ὅταν ἔχη κα-  
θαρὸν ἔλαιον, θαμβώνει δὲ ἀμέσως καὶ δύναται νὰ  
σβύσῃ μάλιστα ὅταν ρίψωμεν εἰς αὐτὸ ἀκάθαρτον  
ἔλαιον (νερόλαδα).

*Ἡ καθαριότης εἶνε  
ἡ καλλίστη τῶν τροφῶν  
Καὶ κατὰ τῆς ἀσθενείας  
εἶναι μέγας προμαχῶν.*

*Ὁ δὲ ρυπαρὸς τὸ σῶμα  
ἔχει ρυπαρὰν ψυχὴν  
Καὶ ἀνήκει εἰς τῶν χοίρων  
τὴν ἀκάθαρτον φυλὴν.*

τὸ ὕδωρ, ὁ ἀήρ, ἡ τροφή, ἡ κίνησις  
καὶ ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς

Ἐκτὸς δὲ τῆς καθαριότητος, ἡ ὁποία εἶνε ἀναγκαιότατη διὰ τὴν ὑγείαν ἡμῶν, εἶνε ἀκόμη πέντε πράγματα, παιδιὰ μου, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προσέχητε πολὺ, διότι δύνανται καὶ νὰ βλάψωσι καὶ νὰ ὠφελήσωσι παρὰ πολὺ τὴν ὑγείαν σας. Ταῦτα δὲ εἶνε ἡ τροφή, ὁ ἀήρ, τὸ ὕδωρ, ἡ κίνησις καὶ γυμναστικὴ τοῦ σώματος καὶ ἡ γαλήνη καὶ ἀταραξία τῆς ψυχῆς ἡμῶν.

Ἄπὸ ἀκάθαρτον ὕδωρ δύνανται νὰ γεννηθῶσι πολλὰ ἀσθένεια καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ δίδωμεν μεγάλην προσοχὴν εἰς τὸ καθαρὸν καὶ χωνευτικὸν ὕδωρ. Ἀλλὰ τὴν μεγαλειτέραν προσοχὴν πρέπει νὰ δίδωμεν εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα. Ὁ μολυσμένος ἀήρ εἶνε δηλητήριον διὰ τὸν ὀργανισμόν μας καὶ διὰ τὴν ὑγείαν μας. Ὅταν ὁ ἀήρ εἶνε καθαρὸς, βοηθεῖ καὶ ἐνδυναμώνει, ὅταν τὸν ἀναπνέωμεν, καὶ τοὺς πνεύμονάς μας καὶ τὸν ὀργανισμόν μας νὰ ἐκβάλῃ (πετάξῃ) εὐκολώτερον ἔξω ἀπὸ τοὺς πόρους τοῦ σώματός μας τὰς διαφόρους ἀχρήστους καὶ ἀκαθάρτους οὐσίας, ὅλα δηλαδὴ τὰ βλαβερὰ εἰς τὸν ὀργανισμόν μας σκύβαλα.

Διὰ τοῦτο νὰ προσέχητε πάντοτε, παιδιὰ μου, ὅταν εὐρίσκεσθε εἰς τὴν ἐξιχνίαν, ὅπου ὁ ἀήρ εἶνε καθαρώτερος, νὰ πέρνυτε συχνὰ τὴν ἀναπνοήν σας με ὄλην σας τὴν δύναμιν καὶ τοῦτο νὰ φροντίζετε νὰ τὸ κάμνυτε καθεκάστην ἡμέραν καὶ πρὸ πάντων καθεκάστην πρωΐαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐκ:ὸς ὅτε θὰ ἀναπνέετε περισσότερον καθαρὸν ἀέρα, θὰ ἐν-





ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

δυναμώνετε καὶ τοὺς πνεύμονάς σας, οἱ ὁποῖοι εἶνε ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότερα καὶ σπουδαιότερα ὄργανα τοῦ σώματος ἡμῶν.

Ἀποφεύγετε λοιπὸν νὰ κατοικῆτε, καὶ νὰ συχνάζετε ἀκόμη, εἰς μέρη τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουσι καθαρὸν ἀέρα, εἰς μέρη ὅπου ὑπάρχουσι βρῶμαι καὶ ἀκαθαρσίαι, ἐὰν θέλητε νὰ εἰσθε ὑγιεῖς.

## Ἡ τροφή

Τρίτον καὶ σπουδαῖον προᾶγμα διὰ τὴν ὑγείαν μας εἶνε ἡ τροφή. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡμεῖς οἱ πτωχοὶ ἄνθρωποι δὲν δυνάμεθα νὰ τρώγωμεν ὅ,τι θέλομεν, οὔτε νὰ ἀγοράζωμεν κάθε τροφήν ἢ ὁποῖα εἶνε περισσότερον θρεπτικὴ καὶ κατάλληλος εἰς τὴν ὑγείαν μας, διὰ τοῦτο, παιδιά μου, θὰ σᾶς δώσω μερικὰς συμβουλὰς συμφώνως μὲ τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις τῶν γονέων σας καὶ νὰ προσέχητε πάντοτε νὰ τὰς ἀκολουθῆτε καὶ νὰ τὰς ἐφαρμόζητε, ἐὰν θέλητε νὰ γίνετε παλληκάρια καλὰ καὶ ἀνδρειωμένα.

Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, παιδιά μου, διὰ νὰ τραφῆ καὶ νὰ αὐξηθῆ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τροφῆν. Ἄλλὰ ὅλαι αἱ τροφαὶ δὲν τρέφουσιν ἐξ ἴσου τὸ σῶμα, καθὼς καὶ τὰ διάφορα ἔλαια δὲν ἀνάπτουσιν ἐξ ἴσου τὸν λύχνον.

Καθεκάστην πρωΐαν ἅμα σηκωθῆτε καὶ ἐνδυσθῆτε πρέπει νὰ τρώγητε. Ἡ πρωϊνὴ δὲ τροφή νὰ εἶνε γάλα· εἶνε ἡ καλλιτέρα τροφή ἀπὸ ὄλας καὶ ὄχι ὁ καφῆς ὅπως συνειθίζουσι πολλοί, διότι ὁ καφῆς εἰς τὰ μικρὰ παιδιά εἶνε βλαβερός. Τὸ γάλα δὲ εὐτυχῶς εἶνε ἄφθονον εἰς τὴν πατρίδα μας· ἀλλὰ ἐνῶ εἶνε ἄφθονον δὲν τὸ συνειθίζουσιν ὅσον πρέπει, καθὼς καὶ τὰ φᾶ (αὐγά). Ἐνῶ τὸ γάλα καὶ τὰ φᾶ εἶνε αἱ ὑγιέστεραι καὶ θρεπτικώτεραι τροφαὶ ἐξ ὅλων.

Τὴν πρωΐαν λοιπὸν ἅμα σηκωθῆτε, ὀλίγον γάλα βρασμένον μὲ ὀλίγον ἄρτον ἢ πρωτιμότερον παξιμάδι, τριμμένον μέσα, νὰ εἶνε ἡ προτιμότερα τροφῆ σας. Τὴν μεσημβρίαν καὶ τὸ ἑσπέρας βεβαίως δὲν δύνασθε νὰ τρώγητε ὅ,τι θέλετε, ἀλλ' ὅ,τι ἔχουσιν οἱ



πτωχοὶ γονεῖς σας οἰκονομήσει καὶ διὰ τοῦτο περιορίζομαι καὶ ἐγὼ νὰ σᾶς εἶπω ἀπὸ τὰς τροφὰς τὰς ὁποίας συνειθίζομεν ἡμεῖς οἱ πτωχοὶ ἄνθρωποι, ποῖαι εἶνε καὶ ὑγιέστεραι καὶ θρεπτικώτεραι καὶ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ προτιμῶμεν διὰ νὰ ἐξυψηρετῶμεν περισσότερον τὴν ὑγείαν μας.

Τὰ φά εἶνε μία ἀπὸ τὰς θρεπτικώτερας καὶ καλλιτέρας τροφὰς. Ὑπάρχουσι δὲ εὐτυχῶς ἄφθονα καὶ εὐθηνά· εἶνε δὲ τὰ φά ἢ προτιμωτέρα τροφή ἀπὸ ὄλας, διότι ἐν ὄν ἰσοδυναμεῖ μὲ τριάντα τρία δράμια γάλακτος καὶ δέκα δράμια κρέατος· προτιμωτέρα ὅμως πάντοτε εἶνε τὰ βραστά· νὰ εἶνε δὲ πολὺ ὀλίγον βρασμένα (μελάτα) καὶ ὄχι πολλῶν ἡμερῶν (φρέσκα).

Ὁ ἄρτος ἐπίσης εἶνε καλὴ καὶ θρεπτικὴ τροφή διὰ τὰ παιδία καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ σᾶς ἀφίνωσι οἱ γονεῖς σας νὰ τρώγητε ὅσον θέλετε. Θρεπτικώτερος δὲ ἄρτος εἶνε ὁ γινόμενος ἀπὸ τὸν σίτον (σταρένιο ψωμί). Χάριν ὅμως οἰκονομίας οἱ περισσότεροι χωρικοὶ, οἱ πτωχότεροι, μεταχειρίζονται τὸν κριθινὸν ἄρτον· θὰ ἔπραττον ὅμως πολὺ καλλίτερον ἐὰν ἔκαμον οἰκονομίαν ἀπὸ ἄλλα πράγματα καὶ νὰ δίδωσιν ἔς τὰ παιδιὰ τῶν ἄρτον ἀπὸ καθαρὸν σίτον. Σημαίνει δὲ πολὺ τοῦτο, διότι ὁ ἄρτος εἶνε ἢ καθημερινὴ καὶ ἢ τακτικὴ τροφή τῶν ἀνθρώπων καὶ πρὸ πάντων τῶν πτωχῶν, οἱ ὁποῖοι ζῶσι σχεδὸν μόνον μὲ ἄρτον.

Ἀπὸ τὰ ὄσπρια νὰ προτιμῶσι πάντοτε οἱ γονεῖς σας τὰ ξηρὰ φασόλια καὶ τῆς φακῆς, διότι αὐτὰ εἶνε θρεπτικώτερα.

Ἀπὸ ὄλα τὰ λαχανικά, αἱ ἀγγινάραι εἶνε καλλί-

τεραι, τὰ χειρότερα δὲ αἱ ντομάται, τὰ λάχανα, τὰ καρτότα καὶ τὰ γογγύλια καὶ πρέπει νὰ τὰ ἀποφεύγετε.

Τὰ ἄγρια χόρτα ἐπίσης, τὰ ὁποῖα εὐτυχῶς ἔχομεν ἄφθονα, εἶνε ἡ λαμπροτάτη τροφή καὶ πρὸ πάντων τὰ ραδίκια καὶ τὰ σπανάκια.

Ἐκ τῶν κρέατων δὲ, τὸ κρέας τοῦ χοίρου καὶ τοῦ βουδίου εἶνε διὰ τὰ παιδιά τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα.

Ἐκ τῶν ὀπωρώρων (φρούτων) νὰ προτιμᾶτε πάντοτε τὰς σταφυλάς, τὰ πορτοκάλια καὶ τὴν καρπούζαν, διότι εἶνε πολὺ ὠφέλιμα. Ἐκ τῶν κρέατων καὶ κάθε πρωΐ, εἴδη δὲν ἔχετε ἢ γάλα ἢ ὠδὸν νὰ φάγητε, τότε σταφυλάι καὶ πορτοκάλια εἶνε ὠραία πρωϊνὴ τροφή.

Ὁ τυρὸς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὁ νωπὸς (φρέσκο), εἶνε λαμπροτάτη καὶ θρεπτικὴ τροφή· καὶ διὰ τοῦτο ὅταν σχολάζηται ἀπὸ τὸ σχολεῖόν σας (τὸ δηληνόν), ἢ ἐν ὠδὸν (μελάτων) ἢ ὀλίγος νωπὸς τυρὸς καὶ ἄρτος νὰ εἶνε πάντοτε τὸ πρὸδειπνόν σας.

Πρὶν νὰ φθάσετε εἰς τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας σας δὲν πρέπει νὰ πίνετε ποτὲ οἶνον (κρασί)· ὅταν δὲ γίνετε τεσσάρων ἐτῶν, νὰ πίνετε τότε ὀλίγον, ἀλλὰ πάντοτε μὲ πολὺ ὕδωρ· τρία μέρη δηλαδὴ νὰ εἶνε ὕδωρ καὶ ἓν μέρος οἶνος, ποτὲ ὅμως νὰ μὴ τὸν πίνετε χωρὶς ὕδωρ, διότι τότε θὰ βλάψετε τοὺς νεφρούς σας καὶ τὸ ἥπαρ (σκότι) σας.

Φαγητὸν λοιπὸν νὰ τρώγητε τέσσαρας φορὰς τὴν ἡμέραν.

Ἄρτον ἄφθονον.

Γάλα εἴδη εἴδη τὴν εὐκολίαν ἕως τριακόσια δράμα τὴν ἡμέραν· νὰ τὸ προτιμᾶτε δὲ πάντοτε ἀπὸ κάθε ἄλλαν τροφήν, διότι εἶνε ὁ βασιλεὺς τῶν τροφῶν.



Τεῖον (τσάι) καὶ καφῆ ποτὲ νὰ μὴ πίνητε.

Οὔτε οἶνον χωρὶς ὕδωρ.

Χόρτα ἄγρια νὰ τρώγητε πολλὰ καὶ ὅσα θέλετε.

Παχέα κρέατα νὰ μὴ τρώγητε ποτέ, οὔτε τὸ κρέας τοῦ χοίρου καὶ τοῦ βοός.

Αἱ πατάται καὶ προπάντων βρασταὶ καὶ ψιταὶ εἶνε μία πολὺ καλὴ τροφή.

Αὐτὴ λοιπὸν, καλὰ παιδίᾳ μου, νὰ προσπαθήσητε νὰ εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ τροφή σας, διότι εἶνε καὶ θρεπτικὴ καὶ ὑγιεινὴ καὶ ἐπομένως πολὺ ὠφέλιμος.

Μὴ λησμονεῖτε ὅμως ὅτι πρέπει πάντοτε ν' ἀποφεύγητε τὴν πολυφαγίαν καὶ κατὰ τὴν ἀνδρικήν σας ἀκόμῃ ἡλικίαν πολὺ δὲ περισσότερον τὴν πολυποσίαν καὶ ἐνθυμεῖσθε πάντοτε τοὺς κατωτέρω ὠραίους στίχους:

*Ἄν θές ζωὴ ποῦ νὰ βασιᾶ,  
κι' ἄν θές καλὴ ὑγεία,  
ἔχε τὰ πόδια σου ζεστά,  
τὴν κεφαλὴ σου κρύα,  
Καὶ προφυλάγου ἀπ' αὐτὰ  
κι' ἀπ' τὴν πολυφαγία.*

*Ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς*

Τέταρτον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον συντελεῖ παρὰ πολὺ εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε ἡ γαλήνη καὶ ἡ ἡσυχία τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Ὄταν ὁ ἄνθρωπος θυμῶνῃ ὅταν ὀργίζεται, ὅταν στενοχωρῆται καὶ ταρασσεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ἡ στενοχωρία καὶ ταραχὴ του αὐτὴ ἐπηρεάζει καὶ βλάπτει παρὰ πολὺ τὴν ὑγείαν του. Διότι ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἀπὸ ψυ-

χὴν καὶ ἀπὸ σῶμα. Οὔτε χωρὶς σῶμα, οὔτε χωρὶς ψυχὴν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Καὶ τὰ δύο λοιπὸν εἶνε ἀναγκαῖα, ἀναγκαιότατα διὰ τὴν ζωὴν του. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ δύο αὐτὰ, καὶ τὸ σῶμα δηλαδὴ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε στενότατα μεταξὺ τῶν συνδεδεμένα καὶ τόσον στενά, ὥστε ὅταν ἐργίξῃται καὶ ταράσσῃται ἡ ψυχὴ του, νὰ ταράσσῃται καὶ νὰ ἐπηρεάζεται σπουδαίως τότε καὶ τὸ σῶμά του καὶ ὅλος αὐτοῦ ὁ ὀργανισμὸς· βλάπτεται δὲ ἐπομένως τότε σπουδαίως ἡ ὑγεία του.

Εἶνε λοιπὸν ἀνάγκη μεγάλη καὶ ἐκτὸς τῶν ἄλλων λόγων, ἕνεκα τῶν ὁποίων δὲν πρέπει νὰ ἐργίξῃται ὁ ἄνθρωπος καὶ νὰ ταράσσῃται, καὶ χάριν αὐτῆς τῆς ὑγείας του νὰ μένῃ ψυχραῖμος καὶ ἀπαθὴς εἰς ὅλας αὐτεῦ τὰς συμφορὰς καὶ τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ τῷ τύχωσιν εἰς τὴν ζωὴν του.

#### Ἡ διάπλασις τοῦ ὀραίου σώματος

Πέμπτον πρῶγμα ἐπίσης ἀναγκαῖον καὶ πολὺ ὀφείλιμον εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ κίνησις καὶ ἡ γυμναστική.

Ὅσοι ἄνθρωποι δὲν ἐργάζονται σωματικῶς, ὥστε νὰ κινῆται τὸ σῶμά των, εἶνε ἀνάγκη νὰ περιπατῶσι τρεῖς ὥρας καθεκᾶστην ἡμέραν διότι διὰ τῆς κινήσεως αὐτῆς ἰσχυροποιοῦνται καὶ ἐνδυναμώνουσι τὰ νεῦρα καὶ οἱ μῦνες μὲ τοὺς ὁποίους εἶνε γεμάτον τὸ σῶμα αὐτῶν. Ὅλα δὲ τὰ σκύβαλα (δηλαδὴ ἀχρηστοὶ ὕλοι) αἱ ὁποῖαι εὗρίσκονται ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου ἢ καίονται καὶ ἐξαφανίζονται ἢ ἐξέρχονται τοῦ σώματος διὰ τῆς κινήσεως αὐτῆς· ὅταν δὲ αἱ ἀχρηστοὶ ὕλοι ἐξέρχονται τοῦ σώματος, ὁ



ὄργανισμὸς τότε λειτουργεῖ χωρὶς ἐμπόδια καὶ ὅταν ὁ ὄργανισμὸς λειτουργεῖ καλῶς καὶ τακτικῶς ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὑγείαν.

**Αἱ ὠφέλειαι τῆς Γυμναστικῆς**

Ἡ δὲ γυμναστικὴ, ἐκτὸς ὅτι ἰσχυροποιεῖ καὶ ἐνδυναμώνει τοὺς μυῶνας καὶ ἐν γένει τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, πλάσσει ἐξ ἄλλου καὶ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ σύμμετρα καὶ κανονικά.

*Ἡ γυμναστικὴ κρατύνει, σῶμ' ἀνδρίζει καὶ ψυχὴν,  
Τίς μακρὰν αὐτῆς θά μείνη; Παῖδες, κάμειτε ἀρχὴν.  
Σπεύσωμεν ἐν προθυμίᾳ, ἄνευ κρότων καὶ κραυγῶν·  
Προσοχή! Ἐν, δύο, τρία· δόξαν φέρει ὁ ἀγών.  
Ἀναβάθρ' ἰδῶ καὶ κάλοι, κρῖκοι, δίζυγα ἐκεῖ  
Καὶ ἴσοι μικροὶ μεγάλοι.*

*Ζήτω ἡ Γυμναστικὴ!*

*Καὶ ὡς κάμωμεν τὸ σῶμα ρωμαλέον, δυνατόν,  
Ἡ πατρις ἡμῶν ἀκόμα χερίζει νέων μαχητῶν.*

Ὅσα δὲ Σχολεῖα δὲν ἔχουσι γυμναστικὴν διὰ τὰ γυμνάζονται οἱ μαθηταὶ κατὰ ἄς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως, πρέπει τὰ πηγαίνωσι τὸ ἐσπέρας ἅμα σχολάζουσιν εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ ἐκεῖ τὰ γυμνάζονται εἰς τὸν δρόμον (τρέξιμον), εἰς τὸ βόλι, εἰς τοὺς πῆδους, εἰς τὸ τόπι, εἰς τὴν σκοποβολὴν καὶ ὅσοι κατοικοῦσιν εἰς τὰ παράλια μέρη εἰς τὴν κολυμβητικὴν καὶ εἰς τὴν κωπηλασίαν. Διὰ τῶν καθημερινῶν δὲ τούτων ὑγιεινῶν παιγνιδίων τὸ σῶμα τῶν μαθητῶν θὰ γίη εὐρωστον καὶ ρωμαλέον. Καὶ τὸ σπουδαιότερον, ὅτι θὰ σκληραγωγηθῇ τόσον,

ὥστε νὰ μὴ προσβάλληται εὐκόλως ἀπὸ ὅ,τι προσβάλλονται τὰ μαλθακὰ καὶ νωθρὰ σώματα.

Ὁ ἄνθρωπος ὁμοιάζει μὲ ἕν δοχεῖον μὲ ἄνθη (γλάστραν) τὸ ὁποῖον ἅμα θραυσθῆ, ὅσον ὠραῖον καὶ ἕαν εἶνε τὸ ἄνθος τὸ ὁποῖον ἐμπεριέχει τὸ δοχεῖον, θὰ μαρανθῆ. Ἀπαραλλάκτως τώρα συμβαίνει καὶ μὲ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου· ὅταν τοῦτο δὲν εἶνε ὑγιὲς καὶ εὐρωστον καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τότε, ὅπως συμβαίη καὶ μὲ τὸ ἄνθος, θὰ μαρανθῆ. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ πάλιν συμβαίνει ὅταν ἔχωμεν ἕν ὠραῖον δοχεῖον, τὸ δὲ ἄνθος τὸ ὁποῖον ἐμπεριέχει δὲν ἀξίζει τίποτε. Διὰ τοῦτο διὰ νὰ ἔχωσιν ἀξίαν καὶ χρησιμότητα, πρέπει καὶ τὸ δοχεῖον νὰ εἶνε ἀβλαβὲς (γιερὸ) καὶ τὸ ἄνθος καλόν. Τὸ ἕν χωρὶς τὸ ἄλλο δὲν ἀξίζει σχεδὸν τίποτε.

Πρέπει λοιπὸν νὰ φροντίζωμεν τόσον καὶ διὰ τὴν ὑγίαν τοῦ πνεύματος, ὅσον καὶ διὰ τὴν ὑγίαν τοῦ σώματος. Εἶνε δὲ πολὺ ἀνόητοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν φροντίζουν ν' ἀποκτήσωσι σῶμα ὑγιὲς, ὠραῖον καὶ εὐρωστον.

#### τὸ ὑγιὲς σῶμα

Καὶ ὑγιὲς μὲν πρέπει νὰ φροντίζωμεν νὰ κάμνωμεν τὸ σῶμά μας, διότι χωρὶς νὰ ἔχωμεν καλὴν ὑγίαν, τίποτε μεγάλον καὶ θαυμαστὸν καὶ ἀνδρικὸν δὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμεν. Χωρὶς ὑγίαν, οὔτε ὁ νοῦς δύναται νὰ ἐργασθῆ καλῶς καὶ ἡ πολυμάθεια ἡμῶν τότε καὶ σοφία δὲν μᾶς ὠφελεῖ, οὔτε μᾶς χρησιμεύει ὅσον πρέπει. Χωρὶς ὑγίαν, ὅσα ἀγαθὰ καὶ ἂν ἔχωμεν δὲν μᾶς εὐχαριστοῦσι καὶ ἡ ζωὴ μᾶς φαίνεται βαρετὴ καὶ ὁ κόσμος χωρὶς θέλητρα.

Εἶνε λοιπὸν τὸ πολυτιμότερον πρᾶγμα παντὸς ἀν-





ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΡΑΙΟΣ

Θρώπου, καὶ κύνουσι σφάλμα ἀσυγχώρητον ἐκεῖ-  
νοι οἵτινες δὲν βλέπουσι τὴν μεγάλην, τὴν ἀνεκτί-  
μητον ἀξίαν αὐτῆς· ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποκτήσωσιν ἢ  
χρήματα ἢ διασκεδάσεις ἢ πολυμάθειαν τὴν παρα-  
μελοῦσι καὶ τὴν καταστρέφουσιν.

**Ἡ ὡραιότης τοῦ σώματος**

Ὁραῖον δὲ πρέπει νὰ φροντίζωμεν νὰ πλάσ-  
σωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν, διότι τὸ ὡραῖον εἶνε ἕλ-  
πίδιον τὰ λαμπρότερα χαρίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ διότι  
τὸ ὡραῖον καὶ ἡ ὡραιότης εἶνε ἐξαιρετικὸν

προνόμιον τῆς πατρίδος μας, τὴν ὁποίαν ἐπροφί-  
κισεν ὁ Θεὸς μὲ ὠραῖον οὐρανόν, μὲ ὠραίαν φύσιν,  
μὲ ὠραίαν θάλασσαν καὶ μὲ ὠραίους ἀνθρώπους.

Τὸ ὠραῖον εὐχαριστεῖ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ τέρπει  
τὴν ψυχὴν ἡμῶν· καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες  
ἠγάπησαν καὶ ἐλάτρευσαν τὸ ὠραῖον καὶ τὸ ἐκαλ-  
λιέργησαν καὶ τὸ ἀνέπτυξαν, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος  
λαὸς τοῦ κόσμου. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ ὠραῖον εἶνε  
προνόμιον τῆς Ἑλλάδος μας καὶ ἐξαιρετικὸν δῶρον  
τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν πατρίδα μας, ἀφοῦ εἶνε προω-  
ρισμένον νὰ μᾶς τέρπῃ καὶ νὰ μᾶς εὐχαριστῇ, διατὶ  
τότε νὰ μὴ ἀγαπῶμεν πᾶν ὅ,τι εἶνε ὠραῖον καὶ  
νὰ φροντίζωμεν νὰ κἀμνωμεν τὸ σῶμά μας ὠραῖον  
καὶ κανονικόν, ὅπως ἦτο τῶν ἀρχαίων προγόν-  
ων μας;

Τὸ εὐμορφοπλασμένον δὲ σῶμα, ἡ ὠραιότης καὶ  
ἡ ῥωμαλεότης αὐτοῦ ἀποκτᾶται διὰ τῆς γυμναστι-  
κῆς καὶ τῆς τακτικῆς ζωῆς. Ἡ τακτικὴ δὲ ζωὴ  
πλάσσει τὸ σῶμα ἡμῶν ὠραῖον καὶ κανονικόν καὶ  
σύμμετρον, τὸ κἀμνει δὲ ἐξ ἄλλου καὶ εὐρωστόν καὶ  
τοιουτοτρόπως ἀντέχει περισσότερον εἰς τὰς κανου-  
χίας καὶ εἰς τὰς στερήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐνδεχόμενον  
νὰ μᾶς τύχωσι κατὰ τὴν διάσκεψιν τῆς ζωῆς ἡμῶν.

#### Ἡ χρῆσιμότης τῆς ὑγείας.

Ἡ ὑγεία λοιπὸν, παιδίά μου, καὶ ἡ εὐρωστία τοῦ  
σώματος εἶνε πολὺν μέγαλον καὶ ἀνεκτίμητον καλόν.  
Παρατηρήσατε εἰς τὸ τελευταῖον θρανίον τὸν συμ-  
μαθητὴν σας Δημάτριον, ὅστις τώρα δύο ἡμέρας  
εἶνε ὀλίγον ἀρρωστος καὶ οὔτε γελᾷ ὅπως πρότερον,  
οὔτε εὐθυμος καὶ καλόκαρδος εἶνε, οὔτε τρέχει,



οὔτε παίζει κατὰ τὰ διαλείμματα, οὔτε μανθάνει τὸ μάθημά του, ὅπως ἄλλοτε ὅταν ἦτο ὑγιής. Παρατηρήσατε ἐκεῖ τὴν ἕελον (τζάμι) τοῦ παραθύρου ὅσον καιρὸν ἦτο ἀβλαβῆς (γιερὸ) τὴν ἐπεριποιούμεθα, διότι μᾶς ἐχρησίμευε. Τώρα, ὡς βλέπετε, ἐπειδὴ ἔσπασε δὲν μᾶς χρησιμεύει πλέον καὶ θὰ τὴν ρίψωμεν αὐριον ὡς ἄχρηστον. Ὅπως ἡ ἕελος λοιπὸν αὐτῆ, ἡ ὁποία ἅμα σπάση δὲν εἶνε πλέον χρήσιμος, τοιοῦτοτρόπως εἶνε καὶ ἡ ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου ὅταν ὁ ἀνθρώπος καταστρέψῃ τὴν ὑγείαν του, δὲν εἶνε πλέον χρήσιμος οὔτε εἰς τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε εἰς τοὺς ἄλλους. Ὅταν ὅμως ἔχωμεν τὴν ὑγείαν μας, καὶ τὴν πατρίδα μας δυνάμεθα διαφοροτρόπως νὰ ὑπηρετήσωμεν, καὶ τὴν οἰκογένειάν μας νὰ βοηθήσωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους νὰ φανῶμεν χρήσιμοι ὅταν φαινόμεθα χρήσιμοι καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τότε εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν.

#### Τὸ εὐρωστὸν σῶμα

Εὐρωστον δὲ πρέπει νὰ φροντίζωμεν νὰ γίνηται τὸ σῶμά μας, διότι, καθὼς εἶπομεν, ὅταν εἶνε εὐρωστον καὶ ρωμαλέον, ἐκτὸς ὅτι ἀντέχει περισσότερον καὶ εἰς τοὺς κόπους καὶ εἰς τὰς ἀσθενείας καὶ εἰς ὅ,τι ἄλλο κακὸν μᾶς τύχει, δυνάμεθα τότε καὶ νὰ κάμνωμεν ὅποιανδήποτε ἐργασίαν καὶ μὲ μεγαλειτέραν εὐκολίαν καὶ μὲ ὀλιγώτερον κόπον. Διότι ἡ ἐργασία τότε οὔτε μᾶς κουράζει, οὔτε μᾶς ἀποθαρρύνει ὅσον κοπιστικὴ καὶ δύσκολος καὶ ἂν εἶνε. Ἐνῶ ὅταν τὸ σῶμα ἡμῶν εἶνε ἀδύνατον καὶ καχεκτικὸν καὶ κουράζεται ἐπομένως εὐκόλως, δὲν ἔχομεν καὶ

ἡμεῖς τότε ὄρεξιν νὰ ἐργασθῶμεν πολὺ διὰ νὰ προ-  
οδεύσωμεν. Χωρὶς ὄρεξιν δὲ πρὸς ἐργασίαν, δὲν γί-  
νεται οὔτε πρόδος, οὔτε καλὸν τι καὶ ἄξιον λόγου.

#### οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάται

Μέχρις ὅτου ὑπάρχει ὁ κόσμος, οἱ ἀρχαῖοι Σπαρ-  
τιᾶται θὰ θαυμάζωνται καὶ διὰ τὰς ἄλλας μὲν ἀρε-  
τάς των, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὐρωστίαν καὶ τὴν ἀν-  
τοχήν, τὴν ὁποίαν εἶχον τὰ ρωμαλέα σώματα αὐτῶν.

Ἀπέκτησαν δὲ τοιαῦτα σώματα διὰ τῆς γυμνα-  
στικῆς.

Ὅταν δὲ γυμνάζησθε νὰ φροντίζητε νὰ παίζητε  
τοιαῦτα παιγνίδια, διὰ τῶν ὁποίων νὰ γυμνάζωνται  
ἅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός σας καὶ αἱ χεῖρές σας  
δηλαδὴ καὶ οἱ πόδες, ἡ κεφαλὴ, ἡ ὀσφύς (μέση)  
καὶ τὰ λοιπὰ μέλη, διότι εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι  
τὰ μέλη τοῦ σώματος ἡμῶν τὰ ὁποῖα δὲν κινουῦνται  
καὶ δὲν γυμνάζονται ὅσον καὶ τὰ ἄλλα μέλη, αὐτὰ  
ἐξασθενοῦσι καὶ ἀδυνατίζουσιν. Εἶνε δὲ ἀνάγκη,  
διὰ νὰ ἔχωμεν σύμμετρον καὶ κανονικὸν καὶ ἰσόρ-  
ροπον σῶμα, ὅλο τὰ μέλη αὐτοῦ νὰ εἶνε ἀνεπτυγ-  
μένα καὶ θρεμμένα ἐξ ἴσου.

#### Πρόγραμμα τῆς ὑγείας

Ἐὰν θέλητε λοιπὸν ὑγείαν καὶ εὐρωστον καὶ ρω-  
μαλέον σῶμα νὰ ἐγείρεσθε πάντοτε πολὺ πρωτῆ,  
Ἄμα δὲ ἐγερωῆτε νὰ πηγαίνητε ἔξω ἀπὸ τὸ χωρίον  
σας διὰ νὰ ἀνεπνέητε ἐκεῖ τὸν πρωτῆνον καθαρώτα-  
τον καὶ ὑγιέστατον ἀέρα τῆς ἐξοχῆς.

Τὸ σῶμά σας τότε διὰ τοῦ περιπάτου τούτου θὰ  
ξαιμουδιάζη ἀπὸ τὴν ἀκίνησίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἔμε-



νε καθ' ὄλην τὴν νύκτα καὶ θὰ πηγαίνητε κατό-  
 πιν μὲ μεγαλειτέραν ὄρεξιν καὶ εὐθυμίαν εἰς τὸ  
 σχολεῖον. Ἐπίσης τὸ ἐσπέρας ὅταν σχολάσητε, εἶνε  
 ἀνάγκη νὰ ἀφήσητε τὰ βιβλία καὶ νὰ παίξητε καὶ  
 νὰ γυμνασθῆτε. Διότι τροφὴν καὶ ζωὴν τῆς ὑγείας  
 ἀποτελεῖ ἡ κίνησις.

Εἶνε δὲ πολὺν ἀνόητοι μερικοὶ γονεῖς, οἱ ὅποιοι ἐμ-  
 ποδίζουσι τὰ τέκνα αὐτῶν νὰ παίξωσι, ἀλλὰ τὰ  
 περιορίζουσι ἀπὸ τὸ σχολεῖον εἰς τὸ βιβλίον καὶ  
 ἀπὸ τὸ βιβλίον εἰς τὸ σχολεῖον. Οὗτοι τίποτε ἄλλο  
 δὲν κατορθώνουσι παρὰ νὰ παρασκευάζωσι ἡλι-  
 θίους καὶ καχεκτικούς ἀνθρώπους.

#### Ἡ κίνησις.

Ἡ κίνησις καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα ἡμῶν ζωο-  
 γονεῖ καὶ τρέφει· ἐνῶ ὁ περιορισμὸς, καὶ ἐὰν ἀκόμη  
 γίνηται χάριν τοῦ βιβλίου, καὶ τὸ σῶμα ἀδυνατεῖ  
 καὶ ἐκνευρίζει καὶ τὸ πνεῦμα ἡμῶν μαραίνει.

Ἀγαπήσατε λοιπὸν τὴν γυμναστικὴν καὶ γυμνά-  
 ζεσθε τακτικῶς, ἀλλὰ νὰ μὴ λησμονῆτε ὅμως ὅτι,  
 εὐθύς ἅμα κουρασθῆτε, πρέπει ἀμέσως νὰ παύητε  
 καὶ νὰ ξεκουράζησθε. Πρέπει δὲ νὰ γνωρίζητε καὶ  
 νὰ τὸ ἔχητε πάντοτε ὡς κανόνα εἰς τὴν ζωὴν σας,  
 ὅτι καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα ὅταν κουρασθῶσι  
 πρέπει ἀμέσως νὰ παύωσι πᾶσαν ἐργασίαν καὶ νὰ  
 ἀναπαύωνται καὶ νὰ ξεκουράζωνται. Διότι ὅσον  
 ὠφέλιμος εἶνε κάθε ἐργασία, ὅταν γίνηται μὲ τὸ μέ-  
 τρον, ἄλλο τόσον βλαβερὰ εἶνε ὅταν γίνηται μὲ  
 κατάχρησιν ὑπὲρ τὸ μέτρον· διότι τότε μᾶς ἐξαν-  
 τλεῖ καὶ, ἀντὶ νὰ μᾶς προσθέτῃ δυνάμεις, μᾶς ἀφαι-

ρεϊ. «Πάν μέτρον ἄριστον», ἔλεγον οἱ σοφοὶ πρόγονοι ἡμῶν.

Καθὼς δὲ ὅταν γυμνάζοσθε καὶ παίζετε, πρέπει νὰ παύετε τὰ γυμνάσια ὅταν κουρασθῇ τὸ σῶμά σας τοιουτοτρόπως καὶ ὅταν μελετᾶτε, ἅμα αἰσθανθῆτε ὅτι ἀρχίζετε νὰ ζαλίζοσθε καὶ νὰ κουράζονται τὸ πνεῦμά σας νὰ ἀφήντε ἀμέσως τὸ βιβλίον, διότι τότε πλέον ἢ μελέτη ὄχι μόνον δὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ καὶ βλάπτει. Βλάπτει δὲ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα. Καθὼς δὲ εἶνε τὸ ζῶον τὸ ὁποῖον θὰ πέσῃ ὅταν θέσωμεν ἐπ' αὐτοῦ περισσότερον βᾶρος, παρ' ὅσον δύναται νὰ σηκώσῃ, τοιουτοτρόπως εἶνε καὶ τὸ πνεῦμα ἡμῶν· πρέπει νὰ τὸ ἐπιβαρύνωμεν ἐφ' ὅσον ἀντέχει, διότι ἄλλως κινδυνεύει νὰ πάθῃ τὸ πάθημα τοῦ πολυφορτωμένου ζῶου.

Λοιπόν, μικρέ μου Νικόλαε, καθαριότητα, ὅσον δύνασαι μεγαλειτέραν.

Ἀπαραίτητον κανόνα τοῦ βίου σου νὰ θέσῃς ὅτι πρέπει νὰ λούῃς τὸ σῶμά σου μὲ ψυχρὸν ὕδωρ καὶ ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος νὰ τὸ πλύνῃς μὲ θερμὸν καὶ μὲ σάπωνα.

Ἀγάπην πρὸς τὴν κίνησιν, πρὸς τὴν γυμναστικὴν καὶ πρὸς τὴν σκληραγωγίαν.

Ἀγάπην πρὸς τὸν καθαρὸν ἀέρα καὶ πρὸς τὴν ἐξοχικὴν ζωὴν.

Νὰ ἐγείρεσαι πρῶτ καὶ νὰ κοιμᾶσαι ἑνωρίς.

Νὰ κατοικῆς εἰς μέρη εὐάερα, καθαρὰ καὶ εὐήλια. Διότι ὅσον ὁ ἀῆρ τόσο καὶ ὁ ἥλιος εἶνε ἀναγκαῖος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο ἡ οἰκία ὅσον εὐήλιος εἶνε, τόσο περισσότερον ὑγιεινὰ εἶνε. Τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας σου νὰ τὰ ἀνοίγῃς



τακτικῶς καθ' ἐκάστην πρωΐαν διὰ νὰ ἀνανεοῦται ὁ μολυσμένος ἀήρ. Διότι καὶ αἱ ἀναπνοαὶ ἡμῶν μολύνουσι τὸν ἀέρα τοῦ δωματίου μας καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀνανεῶνουμεν συχνὰ τοῦτον, ἀνοίγοντες ἐκάστην πρωΐαν καὶ ἑσπέραν τὰ παράθυρα.

Προσπάθει πάντοτε νὰ μὴ συγχίζησαι καὶ νὰ ταράσσεισαι διὰ νὰ ἔχη ἡ ψυχὴ σου γαλήνην καὶ ἡσυχίαν καὶ βεβαιώθητι τότε ὅτι θὰ γίνῃς ἄξιος νὰ λάβῃς τὸ δῶρον τοῦ Βασιλέως μας, ὁ ὁποῖος θέλει τοὺς μαθητὰς ὑγιεῖς καὶ εὐρώστους διὰ νὰ δύνανται, ὅταν ἡλικιωθῶσι καὶ γίνωσιν ἄνδρες, νὰ ὑπερασπίζωσιν, ὅπως οἱ πατέρες των, μὲ γενναιότητα τὴν πατρίδα των, ἐάν ποτε θελήσῃ νὰ τὴν βλάβῃ ὁ ἐχθρὸς.

Τοῦτο ὅμως μικρὸν μου, μὴ σὲ λυπήσῃ καὶ πολὺ, διότι σοὶ ὑπόσχομαι νὰ σοὶ δώσω τὸ ἐρχόμενον ἔτος τὸ βραβεῖον, ἐάν διορθωθῇς καὶ γίνῃς καθαρώτερος καὶ περιποιητικώτερος πρὸς τὴν ὑγείαν σου, ἢ ὁποῖα, ὡς εἶδες, εἶνε τόσον πολὺτιμος καὶ ἔχει τόσον μεγάλην καὶ ἀνεκτίμητον ἀξίαν.

Τώρα δέ, Νικόλαε, ἐπειδὴ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἤκουσες μὲ προσοχὴν καὶ θὰ τὰς ἐκτελῇς εἰς τὸ μέλλον ὄσας συμβουλὰς σὰς εἶπον, ἀνοίξον τὸ βιβλίον σου καὶ ἀνάγνωσον ζωηρῶς καὶ μεγαλοφώνως ποίημά τι πατριωτικόν, ἀπὸ ἐκεῖνα ἅτινα σοὶ ἀρέσκουσιν. Ὁ δὲ Νικόλαος εὐχαριστήθεις ἀπὸ τὴν εὐγένειαν καὶ τὸν καλὸν τρόπον τοῦ διδασκάλου του καὶ ἀπὸ τὰς καλὰς αὐτοῦ συμβουλὰς, χάριν τῶν ὁποίων θὰ ἐδιόρθωνε καὶ αὐτὸς τὰ ἐλαττώματά του, ἀπήγγειλε πολὺ ἐπιτυχῶς τὸ κατωτέρω ποίημα, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀφιερωθῆναι πρὸς τὴν Θωρηκτὴν Μοῖραν τῆς Ἑλλάδος μας, ὡς ἐξῆς:

Κύματα παραμερίστε,  
 δροσερὸ ἀγέρι σιάσων,  
 Διάπλατη ἄνοιξ' ἀγκάλη,  
 ἀκρογιάλι γελαστό,  
 καὶ ἀγκάλιασε καὶ σφίγξε  
 μὲ τῆς μάνας τὴ λαχτάρᾳ·  
 Τὰ παιδιὰ ποῦ καρτεροῦσες  
 χρόνια τόσα καὶ καιρό.



Δέτα δέτα, ἓνα ἓνα  
 γοργοπέταχτο σιμώνει·  
 δέτε ἡ ἀφρισμένη πλώρη  
 Πῶς ξεσχίζει τὰ νερά·  
 εἶσι, εἶσι τὴν καρδιά μας  
 ἢ χαρὰ τὴν αὐλακώνει  
 καὶ ριζώνει ἡ ἐλπίδα  
 ἢ πανίερος βαθειά.



Φτερωτὰ θαλασσοπούλια  
 ὄπου ἔρχεσθε ἀπὸ πέρα,  
 μεσ' ἔς τὰ στήθη σας ἀνάβει  
 τοῦ Κανάρη τὸ δανλὶ  
 Τὴν ἀκοίμητη τὴν φλόγα  
 ποῦ τὴν δύναμι σᾶς δίνει,  
 τὴν κληρονομιά π' ἀφίνει  
 ὁ πατέρας ἔς τὸ παιδί.



\* Ἀχ ! τῆς λευτεριάς τ' ἀγέρι  
 ποῦ σᾶς ἔσυρε ἐδῶ πέρα,





ΜΑΡΚΟΣ ΒΟΤΣΑΡΗΣ

ἂν σὲ λίγο θὰ σᾶς πάρῃ  
θὰ σᾶς φέρῃ μακρονά,  
δέστε τὸ νησί ᾗ τὴν πρύμνα  
ἢ ψυχῆς ᾗ τὴν πλώρη στέκουν  
καὶ ἀράξτε μας γὰ ζῆτε  
ᾗ τὰ ἐλεύθερα νερά.

Κατόπιν τούτων ὁ διδάσκαλος ἔσυρε καὶ δεύτερον κλῆρον. Ἐτυχε δὲ τὸ ὄνομα τοῦ μαθητοῦ Γεωργίου Ἀποτεινόμενος δὲ τότε ὁ διδάσκαλος πρὸς τὸν Γεώργιον τῷ λέγει:

Εἶνε ἀλήθεια, Γεώργιε ὅτι εἰς σὲ εὕρισκω πολλὰς ἀρετάς. Ὑπακούεις πάντοτε καὶ πείθεσαι εἰς τοὺς μεγαλειτέρους σου· εἶσαι φιλότιμος, καθαρὸς καὶ ἡσυχος. Λυποῦμαι δὲ πολὺ, Γεώργιε, διότι σοῦ λείπει μία μεγάλη ἀρετή, τὴν ὁποίαν ἂν δὲν ἐπιμεληθῆς νὰ ἀποκτήσης, δὲν θὰ γίνῃς ποτὲ μέγας ἄνθρωπος. Εἶσαι ὀλίγον ἀμελής. Δὲν ἀγαπᾷς νὰ μελετᾷς καὶ νὰ μαθάνῃς ὅσα θὰ σοὶ χρησιμεύσουν ἡμέραν τινά, ὅταν ἐνηλικιωθῆς καὶ ἀνδρωθῆς. Διότι ὅταν ὁ μαθητὴς εἶνε ἐπιμελής καὶ μαθάνει πάντοτε τὰ μαθήματά, του ὅταν θὰ γίνῃ μέλος τῆς κοινωνίας, νὰ γνωρίζῃ πολλὰ πράγματα καὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ τὸν ἀγαπῶσι καὶ θὰ τὸν σέβωνται.

Ὅ,τι δὲ συμβαίνει εἰς τὸ Σχολεῖόν σας, συμβαίνει καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὸν κόσμον. Ὅλοι οἱ μαθηταὶ τρέχετε, ὅταν εἶνε ὀλίγον δύσκολον τὸ μάθημα, νὰ ἐρωτήσῃτε τὸν συμμαθητὴν σας Χρῆστον καὶ τὸν παρακαλεῖτε νὰ σᾶς ἐρμηνεύσῃ καὶ νὰ σᾶς διδάξῃ τὸ μάθημα. Καὶ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶνε ἐπιμελής καὶ γνωρίζει περισσότερα πράγματα ἀπὸ σᾶς, εἶνε ἀνώτερός σας καὶ σεῖς δὲν δύνασθε παρὰ νὰ τὸν σέβησθε καὶ νὰ τὸν ὑπολήψτεσθε.

Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, Γεώργιε, ὁμοιάζει μὲ ἓνα ἀγρόν, ὅστις ὅσον εὐμορφος καὶ καλὸς καὶ ἂν εἶνε, δὲν ἔχει μεγάλην ἀξίαν καὶ δὲν μᾶς χρησιμεύει πολὺ, ἐὰν δὲν τὸν καλλιεργήσωμεν καὶ δὲν τὸν περιποιηθῶμεν καὶ νὰ φυτεύσωμεν εἰς αὐτὸν ρόδα καὶ ἄνθη καὶ δένδρα καρποφόρα, ὅποτε ὁ ἀγριος ἀγρὸς (ἀγριοχώραφον) γίνεται ὠραῖον περιβόλι.

Ἐλθε ἀπ' ἐδῶ, Γεώργιε, καὶ παρατήρησον ἐκεῖ



κάτω τοὺς δύο ἐκείνους ἀγρούς, οἱ ὅποιοι εἶνε ὁ εἷς πλῆσιον τοῦ ἄλλου. Ὁ εἷς εἶνε καλλιεργημένος καὶ ἔχει ὠραῖον ἴσπαρμένον, μὲ τὸ ὅποιον θὰ κάμωσιν ἄρτον καὶ θὰ τραφῶσιν οἱ ἄνθρωποι· ὁ ἄλλος εἶνε ἀκαλλιεργητός καὶ δὲν ἔχει τίποτε ἄλλο εἰμὴ βότους καὶ ἀκάνθας καὶ ἀγριόχορτα.

Καθὼς λοιπὸν ὁ ἀγρός, εἰάν δὲν τὸν καλλιεργήσωμεν καὶ δὲν τὸν φυτεύσωμεν, δὲν μᾶς δίδει τίποτε ἄλλο εἰμὴ χόρτα ἄγρια, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐάν δὲν καλλιεργήσωμεν αὐτὸ καὶ δὲν φυτεύσωμεν πολλὰ ὠφέλιμα πράγματα, (τὰ ὅποια λέγονται γνώσεις) δὲν ἔχει νὰ μᾶς δώσῃ τίποτε ὅταν θὰ μᾶς χρειασθῇ κάτι τι· ἐνῶ εἷς τὸν καλλιεργημένον νοῦν εὐρίσκομεν ὅλας τὰς γνώσεις αἱ ὅποιαί μᾶς χρειάζονται εἷς τὴν ζωὴν μας.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν, Γεώργιε, ὀφείλει κάθε ἀνθρώπος νὰ καλλιεργῇ τὸν νοῦν του, νὰ ἀναγινώσκῃ δηλαδὴ καὶ νὰ μανθάνῃ πολλὰ καὶ ὠφέλιμα πράγματα καὶ τότε ὁμοιάζει μὲ τὸ περιβόλι τὸ ὅποιον ἔχει τὰ ἄνθη καὶ τὰ καρποφόρα δένδρα καὶ ἡ εὐωδία τῶν ἀνθέων του εὐφραίνει καὶ εὐχαριστεῖ τοὺς πάντας. Φρόντισον λοιπὸν, νὰ γίνῃς ἐπιμελής καὶ τότε βεβαιώθητι ὅτι θὰ γίνῃς ἄξιος νὰ λάβῃς τὸ δῶρον τοῦ Βασιλέως σου· καὶ ἀκόμην καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν συμπατριωτῶν σου.

Ἐπειδὴ δὲ εἶσαι φιλότιμος καὶ ἔχω πεποίθησιν ὅτι ἀπὸ τώρα καὶ εἷς τὸ ἐξῆς θ' ἀλλάξῃς διαγωγὴν, ἐκλεξὸν ἀπὸ τὸ βιβλίον σου ἓν καλὸν ποίημα ἐξ ὧν σοὶ ἔχουσι κάμει ἐντύπωσιν, νὰ μᾶς τὸ ἀπαγγείλῃς.

Ὁ δὲ Γεώργιος ἀπήγγειλε τότε μὲ ἐνθουσιασμόν  
τὸ κάτωθι ποίημα, τοῦ ξενιτευομένου υἱοῦ :

Φεύγει τῆς μάνας τὸ παιδί τὸ τρισαγαπημένο  
ποῦ τόσα χρόνια ἦτανε καὶ πρὶν ξενητεμένο.



Ποῦ ἦλθε γὰρ ἐπίσκεψι νὰ τὴν γλυκοφιλήσῃ  
κι' ἀνάμικτα αἰσθήματα σὲ ὅλους νὰ χαρίσῃ.



Χαίρει ἡ μάνα γὰρ τὸ γνῶ, τὸν βλέπει, δὲν χορταίνει,  
Κι' ἔρχονται κάποτε στιγμαῖς ποῦ εἶν' εὐτυχισμένη.



Καὶ τὸ παιδί τ' ἀγγελικὸ π' ἀνάσταισ' αὐτὴ μόνη,  
γιατὶ ὠρφάνεψε μικρὸ, κρυφὰ τὸ καμαρώνει.



Ἐνῶ κοιμᾶται τὴν αὐγὴν, ἐκείνη ἔς τὸ πλευρό του  
θαρρεῖς τὰ μάτια τῆς ζητοῦν, νὰ ἰδοῦνε τ' ὄνειρό του.



Τὴν νύκτα δὲν αἰσθάνεται, προσμένει κάθε βράδυ  
τὸ «καλὴ νύχτα» νὰ τοῦ πῇ τὸ μητρικὸ τῆς χᾶδι.



Μὰ ἡ ἡμέρες φεύγουν ἀστραπὴ καὶ συλλογιέται ἡ μάνα,  
ἔς τὰ σπλάγγνα τῆς χτυπᾷ βαρεῖά τοῦ χωρισμ' ἢ καμπάνα.



Ἐμπρὸς ἔς τὸ χάρτη στέκεται κι' ὁ νοῦς ταξειῖδ' ἀρχίζει  
Καὶ βλέπει τὴν ἀπόστασι τοὺς δυὸ ποῦ θὰ χωρίζῃ.



Σὲ ἄλλην Ἡπειρο μακρονά, εἰς τὴν Ἀσία πάει,  
φεύγει τὸ δίκαιο παιδί ποῦ ὅλους ἀγαπάει.



Ποῦ ζῆ σὲ σφαῖρα οὐράνια, ποῦ τὸν Θεὸ λατρεύει,  
ποῦ τοὺς πτωχοὺς καὶ δυστυχεῖς ἀκούραστα γυρεύει.



Φεύγει τῆς μάνας τὸ παιδί τὸ τρισαγαπημένο  
Κι' αὐτὴ κρυφὰ προσεύχεται μὲ μάτι βουρκαωμένο.



Γοναισιὴ τὴν ἑρόφθασα ἔμπρὸς ἔς τὴν Παναγία  
Καὶ μέσ' ἔς τὴ λύπη ἄκουσα τὴ μάνα τὴν ἁγία



Νὰ ψιθυρίζη : « Μὲ χαρὰ ὁ Διάκος μου πηγαίνει ».

Κι' ἀμέσως ἐσηκώθηκε ἡ μάνα ἡ καϊμένη,



Τὸ δάκρυ τῆς ἐσιτέγνωσε, ἀνέπνευσαν τὰ στήθη  
καὶ ἔς τὴ μορφὴ χαμόγελο παρήγορο ἐχύθη.



Στέκει ἡ μάνα καὶ θωρεῖ

τὸ κῆμα τ' ἀφρισμένο,

Ἐφυγε, πάει τὸ παιδί

τὸ τρισαγαπημένο.

Ἄφου δὲ ὁ Γεώργιος ἐτελείωσε τὴν ἀπαγγελίαν  
τοῦ ποιήματος τούτου, ἀπήγγειλε καὶ τὸ κατωτέρω,  
τὸ ὁποῖον εἶνε ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς  
γλυκείας πατρίδος ὑπὸ τῶν ξενιτευομένων :

Ἐδῶ πίσω ἔς τὴν κοιλάδα

ἓνα ποταμάκι τρέχει,

τῶν ἀγρῶν τὴν πρασινάδα

τὸ νερό του διαβρέχει,



Καὶ καιρακυλῆ ἡσύχως  
καὶ μὲ γλύκα μουρμουρίζει,  
ὁ γλυκὸς του ὄμως ἦχος  
τὴν καρδιά μου δὲν γεμίζει.



ὦ! ποῦ εἶσαι, ποταμάκι,  
πῶτρεχες εἰς τὸ χωριό μου,  
δταν ἤμουνα παιδάκι;  
Ποταμάκι ἀγαπητό μου!



Ἄχ! τὰ δένδρα ἐκεῖνα ποῦνε,  
ποῦ σκιάζουν τὰ νερά σου;  
ποῦ τὰ ἡθόνια ὁποῦ λαλοῦνε  
βράδν, βράδν, ἔς τὴ δροσιά σου;



Τέτοια δένδρα κι' ἄλλου ἔχει  
κελαδοῦν κι' ἄλλου πουλάκια,  
ποταμάκι κι' ἄλλου τρέχει  
καὶ κυλῆ τὰ πετραδάκια,



Πλὴν τὰ μάτια τὰ δικά μου,  
ἀφοῦ εἶμαι εἰς γῆν ξένη,  
τίποτε δὲν τὰ εὐφραίνει  
ἐμαράθηκ' ἡ καρδιά μου!



## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

### Ἡ ΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΥΓΕΝΟΥΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Κατόπιν ὁ διδάσκαλος ἔσυρε καὶ τρίτον κλῆρον. Ἦτο δὲ γραμμένον εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ Δημητρίου.

— Εἰς ἐσέ, Δημήτριε, λέγει τότε ὁ διδάσκαλος, ἔλαχεν ὁ τρίτος κλῆρος. Ἄλλ' ἄρα γε, Δημήτριε, νομίζεις ὅτι ἔχεις τόσας ἀρετὰς ὥστε νὰ καταστῆς ἄξιος τοῦ Βασιλικοῦ δώρου;

— Δὲν ἠξεύρω, διδάσκαλέ μου, ἀπάντησεν ὁ Δημήτριος. Ἄλλὰ καὶ τὴν ὑγείαν μου περιποιουμαι καὶ καθαρὸς εἶμαι καὶ τὰ μαθήματά μου μανθάνω.

— Εἶνε ἀληθὲς τοῦτο, Δημήτριε. Καὶ ὅλα αὐτὰ εἶνε καλὰ καὶ ἅγια

Ἄλλὰ νομίζεις ὅτι δὲν εἶνε καθῆκόν σου νὰ ἔχῃς εὐγενῆ καὶ ἀγαθὴν καρδίαν; Νομίζεις ὅτι δὲν ὀφείλεις νὰ συμπονῆς καὶ νὰ βοηθῆς ἓνα ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος δυστυχεῖ; Καὶ νὰ αἰσθάνησαι εἰς τὴν καρδίαν σου μίαν μεγάλην εὐχαρίστησιν ὅταν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι εὐτυχῶσι καὶ μίαν μεγάλην λύπην ὅταν δυστυχῶσι καὶ ὑποφέρωσιν; Ὁχι, Δημήτριε· ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν συμπονεῖ καὶ δὲν λυπεῖται διὰ τὰ δυστυχήματα καὶ τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα συμβαίνουσιν εἰς τὸν κόσμον, αὐτός, Δημήτριε, δὲν πρέπει νὰ λέγηται ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος ὅστις εὐχαριστεῖται εἰς τὴν δυστυχίαν τῶν ἄλλων, αὐτός ἔχει τὴν καρδίαν τοῦ ἀγρίου θηρίου, τὸ ὁποῖον εὐχαριστεῖται νὰ κατατρώγῃ καὶ κατασπαράσῃ τὰ ἄλλα ζῶα.

Σὺ δέ, Δημήτριε, ἐνθυμῆσαι προχθές, ὅταν ἔπεν-  
 σεν ὁ συμμαθητής σου Ἀντώνιος καὶ ἔθραυσε τὸν  
 πόδα του, ὅτι ἐγέλας, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ συμπονέσης,  
 νὰ λυπηθῆς καὶ νὰ κλαύσης; ἀντὶ δὲ νὰ τρέξης καὶ  
 σὺ νὰ τὸν βοηθήσης, ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι συμμαθη-  
 ταί σου, ἐκάθισο εἰς τὴν θέσιν σου ἀδιάφορος καὶ  
 ἀτάραχος. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ καρδιά σου δὲν  
 ἐλυπήθη, δὲν συνεκινήθη, ἀλλ' ἔμεινεν ἀναίσθητος  
 καὶ ἀπαθής. Δὲν εἶνε ἐπομένως εὐγενῆς καρδιά.

Σὲ βλέπω πολλάκις, Δημήτριε, νὰ μὴ θέλῃς νὰ  
 βοηθήσης τοὺς συμμαθητάς σου, νὰ μὴ θέλῃς νὰ  
 κάμῃς εὐκολίαν εἰς αὐτούς, καὶ ἐνίοτε καταλαμ-  
 βάνω ὅτι μισεῖς τοὺς συμμαθητάς σου ἐκείνους οἱ  
 ὅποιοι εἶνε καλλίτεροί σου.

Ἡ καρδιά δὲ ἥτις φθονεῖ καὶ μισεῖ, Δημήτριε,  
 εἶνε ἀγενής, εἶνε διαβολικὴ καρδιά· ἐνῶ ἡ καρδιά,  
 ἡ ὁποία ἀγαπᾷ καὶ συμπονεῖ καὶ συγχωρεῖ, εἶνε ἀγ-  
 γελικὴ. Σὺ ὅμως περισσοτέρας φορὰς μισεῖς καὶ  
 φθονεῖς, παρὰ ποῦ ἀγαπᾷς καὶ συμπονεῖς. Ὁ ἄν-  
 θρωπος ὅσας ἀρετάς καὶ ἂν ἔχη, ὅταν δὲν ἔχη καρ-  
 διάν τρυφερὰν καὶ εὐαίσθητον, καρδιάν ἀγαθὴν καὶ  
 γεμάτην ἀπὸ ἀγάπης, εἶνε ἄνθρωπος μόνον κατὰ  
 τὴν μορφήν· εἶνε ἄνθρωπος μόνον τυπικῶς, ἀλλὰ  
 ὄχι καὶ πραγματικῶς.

Διότι ὁ πραγματικῶς ἄνθρωπος ὁμοιάζει πρὸς τὸν  
 Θεόν. Ὁ δὲ Θεὸς εἶνε γεμάτος ἀπὸ ἀγάπης καὶ  
 ἀγαθότητα. Χριστιανὸς δὲ πραγματικῶς, χωρὶς ἀγά-  
 πης καὶ εὐσπλαγχνίαν εἶνε πρᾶγμα ἀκατανόητον,  
 πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Διότι  
 ὄλον τὸ θεμέλιον τοῦ Χριστιανισμοῦ στηρίζεται εἰς  
 τὴν ἀγάπην. Ὅλη ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ καὶ





ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΓΙΣΚΑΚΗΣ

ὅλη ἡ ζωὴ Του καὶ ὅλαι αἱ πράξεις Του εἶνε γεμά-  
ται πέρα πέρα ἀπὸ μίαν ἀπέραντον καὶ ἀνεξάντλη-  
τον ἀγάπην· Χριστὸς θὰ εἶπῃ ἀγάπῃ. Θεὸς θὰ εἶπῃ  
ἀγάπῃ. Ὅταν δὲν ἔχῃς ἀγάπην εἰς τὴν καρδίαν  
σου, δὲν ἔχεις οὔτε τὸν Θεὸν εἰς αὐτήν.

Θεὸς καὶ ἀγάπῃ εἶνε ἀχώριστα πράγματα. Ἄπ-  
' ὅπου φεύγει ἡ ἀγάπῃ, φεύγει ἀμέσως καὶ ὁ Θεός.  
Εἶνε ἀπαράλλακτα, παιδιὰ μου, ὅπως ἡ ψυχὴ καὶ  
ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν φύγῃ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀν-  
θρώπου, εἶνε δυνατὸν ποτὲ ἡ ζωὴ του νὰ μείνῃ;  
Ὁ Θεὸς καὶ ἡ ἀγάπῃ εἶνε καθὼς ὁ ἀνθρώπος καὶ

ἡ σκιά του; Ὅχι βεβαίως. Τοιουτοτρόπως τώρα συμβαίνει καὶ μὲ τὸν Θεὸν καὶ μὲ τὴν ἀγάπην. Ὁ ἄνθρωπος ὅστις δὲν ἀγαπᾷ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀπὸ τὴν καρδίαν τοῦ ὁποίου ἔχει φύγει δηλαδὴ ἡ ἀγάπη, νὰ εἴσθε βεβαιότατοι ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔχει χωρισθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τὸν Χριστόν, ὅσον καὶ ἂν προσποιῆται τὸν καλὸν Χριστιανόν.

#### Ἡ σημασία τοῦ Χριστιανισμοῦ

Μέχρι σήμερον, παιδία μου, παρεξηγήθη ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ μας. Καὶ νομίζει πῶς εἶνε Χριστιανὸς ἐκεῖνος ὅστις κάμνει μόνον σταυρούς καὶ μετανοίας, ἐὰν πηγαίνει μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐὰν νηστεύῃ. Ἀλλὰ πολὺ ἀπατάται· διότι ὅλα αὐτά, ἂν καὶ εἶνε καλὰ καὶ ἅγια, μόνα τῶν ὅμως δὲν ἀρκοῦσι, διότι εἶνε τὰ ἐνδύματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, διὰ νὰ διακρίνηται ὁ Χριστιανὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Ἄλλὰ ὁ κατ' οὐσίαν Χριστιανισμὸς, ὁ πραγματικὸς Χριστιανισμὸς εἶνε κάτι ἄλλο πολὺ ἀνώτερον, πολὺ ὑψηλότερον, πολὺ οὐσιαστικώτερον καὶ πολὺ θειότερον πράγμα. Εἶνε τὰ ἔργα καὶ ὄχι οἱ τύποι. Χωρὶς ἔργα κανεὶς δὲν εἶνε Χριστιανός. Διότι ὁ Χριστὸς μὲ ἔργα ἐδίδαξε καὶ ἔργα πάντοτε ἔπραττε. Πῶς δὲ εἶνε δυνατὸν νὰ ὀνομασθῆ ὁπαδὸς τοῦ Χριστοῦ, Χριστιανὸς δηλαδὴ, ἐκεῖνος ὅστις βλέπει τὴν δυστυχίαν νὰ καταπνίγῃ γύρω του τοὺς ἀνθρώπους καὶ αὐτὸς νὰ μένῃ ἀτάραχος καὶ ἀμέριμνος καί, ἐνφύονται, νὰ μὴν ἔρχεται εἰς βοήθειάν των;

Χριστιανισμὸς λοιπὸν δὲν εἶνε οἱ τύποι, ἀλλὰ τὰ ἔργα. Καὶ ἔργα ἀγαθὰ καὶ καλὰ. Καὶ εἰς τοῦτο



ἀκριβῶς συνίσταται ἡ μεγάλη παρεξήγησις τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, αὐτῆς τῆς ὠραίας καὶ θείας πραγματικῶς θρησκείας ὅταν τὴν ἀκολουθῶμεν ὅπως τὴν ἐδίδαξεν ὁ Χριστός. Καὶ ἡ παρεξήγησις γίνεται ἀπὸ ἡμᾶς τοῦς Χριστιανοῦς. Διότι οἱ περισσότεροι Χριστιανοὶ νομίζουν ὅτι εἶνε Χριστιανοί, ἐὰν ἐκτελῶσι μόνον τοῦς τύπους τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, χωρὶς νὰ ἀκολουθῶσι καὶ νὰ τὴν ἐφαρμόζωσι καὶ διὰ τῶν πράξεων αὐτῶν· ἐὰν κάμνωσι τὸν σταυρὸν των καὶ ἀφίνουσιν ἕνα ὅστις πνίγεται ἀδοῦθητον.

Νομίζουσιν ὅτι εἶνε Χριστιανοί, ὄχι διότι τὰ ἔργα των καὶ αἱ πράξεις των τοῦς ἀποδεικνύουσι Χριστιανοῦς, διότι ἔτυχε νὰ λέγωνται Χριστιανοί.

#### Ὁ Χριστιανὸς

«Χριστιανὸς» σημαίνει ν' ἀκολουθῆ κανεὶς καὶ νὰ πράττῃ τὰ ἔργα καὶ τὰς πράξεις τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι νὰ ἀρκῆται· μόνον νὰ παραδέχεται τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ.

Καθὼς καὶ γεωργὸς σημαίνει νὰ κάμνῃ τις τὰ ἔργα τοῦ γεωργοῦ καὶ ὄχι· τοῦ κτίστου ἢ τοῦ ἐμπόρου.

Πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ὀνομάζηται τις γεωργός, ἐνῶ κάμνει τὸ ἔργον τοῦ ἐμπόρου; Καὶ ἐὰν ὀνομάζεται, θὰ ὀνομάζεται ψευδῶς· καὶ ἐὰν ἀκόμη χιλίας φορὰς λέγεται γεωργός, χωρὶς νὰ κάμνῃ τὰ ἔργα τοῦ γεωργοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἐμπόρου, δὲν θὰ εἶνε πραγματικῶς γεωργός ἀλλὰ ἔμπορος.

Τὸ ἴδιον τώρα, παιδιά μου, συμβαίνει καὶ μὲ τὸν Χριστιανόν. Χιλίας φορὰς καὶ ἂν λέγηται τις Χρι-

στιανός, χωρὶς νὰ κάμνη τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶνε Χριστιανός.

Ὁ Χριστὸς ἀφοῦ τὸν ἐρράπισαν, τὸν ἐχλεύασαν, τὸν ἐπτυσαν, τὸν ὑβρίσαν, τὸν ἀνέβασαν καὶ ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν, καὶ ἐνῶ ἐκάρφωσαν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας Του μὲ καρφία καὶ ἐλιποθύμει καὶ ἐξεψύχει ἀπὸ τοὺς πόνους, Αὐτὸς δὲν ὠργίσθη, δὲν ἐκαταράσθη, ἀλλὰ, δεικνύων εἰς τὸν κόσμον τὴν ἄπειρον ἀγάπην καὶ ἀγαθότητά Του, ἔλεγεν εἰς τὸν Πατέρα Του: «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν. «Πάτερ μου, συγχώρησον αὐτοὺς οἱ ὅποιοι μοῦ κάμνουσιν αὐτὰ τὰ μαρτύρια καὶ τὰ βασανιστήρια διότι δὲν γνωρίζουσι τί κάμνουσιν».

#### Ἀγάπη καὶ συγχώρησις

Καὶ ἄπειρα δισεκατομμύρια ἔτη, παιδιά μου, καὶ ἐὰν ζήσῃ ὁ κόσμος, μέχρι τῆς συντελείας τῶν ἀπείρων αἰώνων, οὔτε ὑπῆρξεν, οὔτε εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ἀγαθότερα, εὐγενεστέρα, μεγαλειότερα καὶ τρυφερωτέρα καρδία ἀπὸ τὴν καρδίαν τοῦ Χριστοῦ μας.

Ὅποῖον ἀθεώρητον ὕψος ἀγάπης καὶ ἀγαθότητος καὶ ἀγιότητος πρέπει νὰ ἔχη τις διὰ νὰ συγχωρῇ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὸν σταυρώνουσι καὶ τὸν λογχίζουσι καὶ μάλιστα τόσον ἀδίκως;

Αὐτὴ καὶ μόνον ἡ πράξις τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἀρκετὴ νὰ κάμῃ τὴν ἀνθρωπότητα ὅλην νὰ Τὸν λατρεύσῃ καὶ νὰ Τὸν προσκυνήσῃ.

Ἴδου λοιπὸν παιδιά μου, τὰ ἔργα καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συγχώρησις μὲ ἔργα καὶ



ὄχι μὲ λόγους μόνον. Ἴδού τὸ γενναῖον παράδειγμα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐδίδαξεν αἱματοκυλημένος ἀπὸ τὸν Σταυρὸν Του ἐπάνω :

«*Νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ συγχωρῶμεν*».

Ὅταν ὅμως, ὄχι μόνον δὲν συγχωρῶμεν ἐκεῖνον ὅστις μᾶς ἔπταισεν, ἀλλὰ ζητοῦμεν ἀφορμὴν μὲ κάθε τρόπον νὰ βλάψωμεν καὶ νὰ ἐκδικηθῶμεν τοὺς ὁμοίους ἡμῶν, ἔχομεν τὴν ἀναίδειαν καὶ τὴν μωρίαν κατόπιν νὰ νομίζωμεν ὅτι εἴμεθα ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ, μόνον διότι ὀνομαζόμεθα Χριστιανοί; Καὶ νομίζομεν ὅτι ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ λεγώμεθα ὀπαδοὶ Ἐκείνου, ὅστις ἀπὸ τὸν σταυρὸν, ἐνῶ τὸ αἷμα ἔτρεγεν ἀκόμῃ ἀπ' ὄλον Του τὸ σῶμα, διδάσκων ἐφώναζε :

«*Πάτερ μου, συγχώρησον αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι μὲ σταυρῶνουσιν*».

Ἐχομεν τὴν μωρίαν νὰ νομίζωμεν ὅτι εἴμεθα ὀπαδοὶ Του καὶ ὅτι δικαιοῦμεθα νὰ ὀνομαζώμεθα Χριστιανοί, ἐνῶ αἱ πράξεις ἡμῶν, οὔτε ὁμοιάζουσιν, οὔτε πληοιάζουσι κἂν πρὸς τὰς πράξεις τοῦ Χριστοῦ ;

Ἐχομεν τὴν μωρὰν ἀπαίτησιν νὰ ὀνομαζώμεθα γεωργοί, ἐνῶ οὐδέποτε μετεχειρίσθημεν οὔτε τὸ ἔνιον, οὔτε τὸ ἄροτρον, οὔτε τὴν σκαπάνην ;

#### Ἡ καλλιέργεια τῆς καρδίας

Διὰ τοῦτο λοιπόν, Δημήτριε, πρέπει καθὼς βοτανίζομεν καὶ καθαρίζομεν τὸν κῆπὸν μας ἀπὸ τὰ βλαβερὰ χόρτα, πολὺ περισσότερο νὰ φροντίζωμεν

νά καθαρίζωμεν τὴν καρδίαν μας ἀπὸ τὰ πρόσ-  
τυχα καὶ ἀγενῆ αἰσθήματα.

Πόσον ὠραῖον καὶ πόσον ἀρέσει τοῦ Θεοῦ, νὰ  
ἔχη μία καρδία γενναῖα καὶ εὐγενῆ αἰσθήματα, νὰ  
συμπονῇ τοὺς πάσχοντας, νὰ εὐχαριστῆται ὅταν  
τοὺς εὐεργετῇ, νὰ χαίρῃ ὅταν οἱ ἄνθρωποι εὐτυ-  
χῶσι, νὰ ἀγαπᾷ ὅλους νὰ μὴ μισῇ κανένα, νὰ κλαίῃ  
ἀδικίαν ἢ ὅποια συμβαίνει εἰς τὸν κόσμον. Τοιαύτη  
καρδία εἶνε πλασμένη ἐκ θείας οὐσίας, εἶνε θεία  
καρδία. Τοιαύτη καρδία, ἥτις τρέφεται καὶ εὐχα-  
ριστεῖται ἀπὸ τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς πράξεις, εἶνε ἡ  
καρδία τὴν ὅποιαν ἔχουσιν οἱ Ἄγγελοι. Ὅστις ἀπὸ  
σᾶς ὅλους, μικροὶ μου μαθηταί, ἔχει τοιαύτην καρ-  
δίαν μὲ τοιαῦτα γενναῖα καὶ εὐγενῆ αἰσθήματα,  
εἶνε πραγματικῶς τέκνον τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ κληρονο-  
μήσῃ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

#### τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα

Ὡ πόσον δὲ ὠραῖον πρᾶγμα εἶνε τὸ εὐγενὲς αἰ-  
σθημα. Πόσον μᾶς καθαρίζει καὶ πόσον μᾶς ἀνυ-  
ψώνει καὶ πόσον μᾶς ἐξευγενίζει! Εἶνε ἡ κλίμαξ  
ἢ ὅποια μᾶς ἀναβιδάζει καὶ μᾶς θέτει ὑπεράνω τῶν  
ἄλλων ζώων. Ἀφαιρέσατε τὸ αἶσθημα ἀπὸ τὸν ἄν-  
θρωπον καὶ θὰ τὸν ἴδητε ἀμέσως νὰ γίνῃ κτῆνος.  
Ἄνθρωπος χωρὶς εὐγενῆ αἰσθήματα, εἶνε τὸ χειρό-  
τερον τέρας καὶ τὸ φοβερώτερον θηρίον.

Ἀφαιρέσατε τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα ἀπὸ τοὺς ἀν-  
θρώπους καὶ θὰ ἴδητε τὸν κόσμον νὰ γεμίσῃ ἀπὸ  
κτῆνη ἀλληλοτρωγόμενα καὶ ἀλληλοσπαρασσόμενα.  
Κάμετε πάλιν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μὲ εὐγενῆ  
αἰσθήματα καὶ θὰ ἴδητε ἀμέσως νὰ μεταβληθῇ ὁ



κόσμος εἰς ἓνα εὐτυχῆ παραδεισον ἀπὸ ἀγγέλους τοῦ οὐρανοῦ.

Μερικοὶ ἄνθρωποι, παιδιά μου, νομίζουσι ὅτι κάμνουσι ἀνδραγαθίαν τινὰ ὅταν ἐκδικηθῶσι τὸν ἐχθρόν των. Ἀλλ' ἡ ἐκδίκησις, εἶνε ἄγριον πάθος, τὸ ὁποῖον γεννῶσι μόνον αἱ ἄγριαι καὶ θηριώδεις καρδίαι, τὸ ὁποῖον ἔχουσι μόνον οἱ βάρβαροι καὶ ἄνδρροι ἄνθρωποι. Ὁ ἄνθρωπος ὁ εὐγενής, ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐξημερωμένος καὶ ἐξευγενισμένος, ὁ ἄνθρωπος ὁ πράγματι γενναῖος οὐδέποτε εἶνε ἐκδικητικός.

Διότι τί σημαίνει ἐκδίκησις ;

Σημαίνει νὰ βλάψωμεν ἓνα ἄνθρωπον ὅστις ἔτυχε νὰ μᾶς βλάβῃ ἢ νὰ μᾶς κατατρέξῃ. Ἄλλ' ἐὰν τις μᾶς ἔβλαψεν, ὑπάρχουσιν οἱ νόμοι τῆς πατρίδος μας, οἱ ὁποῖοι εἶνε ἀρμόδιοι διὰ νὰ τὸν τιμωρήσωσι καὶ ὅταν ποτὲ οἱ νόμοι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ τὸν τιμωρήσωσι θὰ τὸν τιμωρήσῃ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.

Ὅταν ὁμως ἡμεῖς δὲν ἀρκούμεθα εἰς τὴν τιμωρίαν αὐτὴν τοῦ νόμου καὶ εἰς τὴν τιμωρίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ζητοῦμεν νὰ ἐκδικηθῶμεν οἱ ἴδιοι, σημαίνει ὅτι εἴμεθα ἀλαζόνες καὶ βάρβαροι καὶ περιφρονοῦμεν τοὺς νόμους τῆς πατρίδος μας καὶ περιφρονοῦμεν καὶ ἀσεβοῦμεν καὶ πρὸς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Ὅταν λοιπὸν ἡμεῖς ζητῶμεν νὰ ἐκδικηθῶμεν οἱ ἴδιοι, θέλομεν νὰ γίνωμεν ἀνώτεροι καὶ ἀπὸ τὸν νόμον καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ εἶνε ὡς νὰ λέγωμεν :

« Ἀσεβῶ καὶ περιφρονῶ καὶ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος μου καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἔχω

ἀνάγκην τῆς προστασίας των, διότι τὸ δίκαιόν μου θὰ τὸ λάβω ἐγὼ διὰ τῶν χειρῶν μου καὶ θὰ ἐκδικηθῶ μόνος μου αὐτὸν ὅστις μὲ ἔβλαψεν».

Αἱ! σὰς ἐρωτῶ! ὑπάρχει τώρα μεγαλειτέρα αὐθάδεια καὶ ἀσέβεια καὶ ἀλαζονία, ἢ νὰ θέλῃ τις νὰ γίνῃ ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ;

Διὰ τοῦτο τὴν ἐκδίκησιν, αὐτὸ τὸ ἄγριον καὶ βάρβαρον πάθος νὰ μὴ τὸ ἀφίντε ποτε νὰ σὰς κυριεύῃ, ἀλλὰ νὰ εἰσθε ὑπερήφανοι, νὰ τὸ περιφρονῆτε καὶ νὰ μὴ καταδέχνησθε νὰ καταφεύγητε ποτε εἰς αὐτό.

Σὺ δέ, μικρὲ Δημήτριε, εἶσαι μικρὸς καὶ ἔχεις καιρὸν ἀκόμη νὰ βοτανίσῃς καὶ νὰ καθαρίσῃς τὴν καρδίαν σου, ἀπὸ ὅλα τὰ βλαβερὰ καὶ ἄγρια χόρτα, τὰ ὅποια ἔχουσι φυτρώσει εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ἐκριζώσῃς ὅλας τὰς κακίας, τὰς ὁποίας ἔχει τώρα, καὶ νὰ τὴν κάμῃς καρδίαν ἡμερον, εὐγενῆ καὶ γενναίαν, καθὼς εἶνε τῶν ἀγγέλων τοῦ οὐρανοῦ. Τότε δὲ βεβαιώθητι ὅτι θὰ λάβῃς ὄχι μόνον τὸ βραβεῖον τοῦ Βασιλέως μας, ἀλλὰ καὶ τὸ βραβεῖον τοῦ Θεοῦ.

Τώρα δὲ ἀπάγγειλον ἐκ τοῦ βιβλίου σου τὸ ὄραϊον πρὸς τὴν Παναγίαν ποίημα τοῦ ἐθνικοῦ μας πειτοῦ καὶ ἐπικαλέσθητι κατόπιν τὴν βοήθειάν Της διὰ νὰ γίνῃς ἀγαθὸς καὶ ἐνάρετος.

Ὁ δὲ Δημήτριος ἀπήγγειλε τότε συγκεκινημένος τὸ κατωτέρω ποίημα :

*Στὴν ἔρημόν Σου ἔρχομαι καὶ πάλιν Ἐκκλησία,  
Ἀγαπημένη Παναγιά, χλωμή μου Παναγία.*



Ἦξι δὲν ἦλθε σήμερον, ἴσάν ἄλλοτε, μ' ἐμένα  
 Ν' ἀνάψη τὰ καντήλια σου καὶ κρέμονται σβυσμένα.



Ποιὸς θὰ Σοῦ φέρῃ, Δέσποινα, ἴν τὴν ἐρημιὰ λιβάρι,  
 Ἄν ἴσως ἡ Μαρία μου, ἄν ἴσως ἀποθάνῃ;



Ἦξι, δὲν ἴπῃγα σὲ γιατρούς, γλυκειά μου Παναγία  
 Ἦλθα σ' Ἐσένα νὰ τὸ εἰπῶ, νὰ ἴγιάης τὴ Μαρία!



Ἄχ! Σ' ἐξορκίζω ἴ τὴ ἴμιτιὰ τοῦ τέκνου Σου τὴν πρώτη,  
 Σ τὸ πρῶτό Του χαμόμελο, ἴ τὴ σκεπτικὴ Του νεϊότη,



Σ' ορκίζω ἴ τὸ βαρὺ σταυρό, ἴ τ' ἀκάνθινο στεφάνι,  
 Νὰ ἴγιάης τὴ Μαρία μου, γιατί θὰ μοῦ ἴπεθάνῃ.



Ἄχ! κάμε μοῦ τῆνε καλά, καλή μου Παναγία,  
 Λαμπάδα ἴ τὴν εἰκόνα Σου ν' ἀνάψω τὴν ἄγία.



Μεγάλη ἴσάν τὸ σῶμά της, λευκὴ ἴσάν τὴν ψυχὴ της,  
 Ἐμπρός Σου ν' ἀκτινοβολῇ καθὼς οἱ ὀφθαλμοί της!



Ἄχ! κάμε μοῦ τῆνε καλά, ἡ χάρι σου ἄς τὴν ἴγιάη.  
 Δὲν θέλω ἡ Μαρία μου, δὲν θέλω νὰ ἴπεθάνῃ!



Ναί, ἄν σοῦ ἔφερε ποτε λουλούδια μυρωμένα,  
 Ἄν ἔχω σὴν εἰκόνα Σου κ' ἐγὼ λιβανισμένα.





ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΝΑΡΗΣ

Ἦλθα τὸν πόνον νὰ Σοῦ εἰπῶ ποῦ ἔχω ἔς τὴν καρδιά μου.  
Δὲν ἔχω ἄλλον ἀπὸ Σέ, τὸ ξεύρεις, Δέσποινά μου.



Μάννα τοῦ κόσμου! πρόφθασε, ἡ χάρι Σου ὡς με ράνη  
Μ' ἀρρώσισις ἡ Μαρία μου, φοβοῦμαι μὴν πεθάνη!



Βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, λευκὴ τοῦ κόσμου σκέπη,  
Μονάχη τώρα ἡ χρυσὴ εἰκόνα σου με βλέπει.



Ἄν ᾽ς τοῦ Παιδιοῦ Σου ἔκλαμα τὰ πάθη, Παναγία,  
Κ' ἔχετε ἓνα ὄνομα μαζί μὲ τὴ Μαρία.



Δός μου, ἄχ δός μου τῆς ζωῆς τὸ δροσερὸ βοτάνι,  
Νὰ δώσω τῆς Μαρίας μου μὴν τύχη καὶ πεδάνη.

### ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

#### Ἡ Ἀσία τῆς Φιλαδέφειας

Τότε ἀφοῦ καὶ ὁ τρίτος μαθητῆς δὲν ἐκρίθη ἄξιος διὰ τὸ βασιλικὸν δῶρον, ὁ διδάσκαλος ἔσυρε καὶ τέταρτον κληρὸν, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρέθη ἐγγεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ μαθητοῦ Ἀναστασίου.

Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὸν Ἀναστάσιον τῷ λέγει:

— Εὐρίσκεις, Ἀναστάσιε, τὸν ἑαυτὸν ἄξιον διὰ τὸ δῶρον τοῦ Βασιλέως;

— Δὲν γνωρίζω, Διδάσκαλέ μου, ἀπαντᾷ ὁ Ἀναστάσιος· ἀλλὰ ἀπὸ ὅσα καθήκοντα εἶπετε εἰς τοὺς τρεῖς συμμαθητάς μου ὅτι δὲν ἐκτελεῦσιν, ἐγὼ οὐδὲν τούτων παραλείπω.

— Ἐχεις δίκαιον, Ἀναστάσιε, ἀλλ' ἀγαπᾷς τὸ ψεῦδος, ἐνῶ εἰς ὅλα τάλλα πραγματικῶς εἶσαι καλός. Ὁ δὲ ψεύστης ἄνθρωπος εἶνε ταπεινός καὶ ἄνανδρος. Τὸν ψεύστην ὅλοι οἱ τίμιοι ἄνθρωποι τὸν ἀνδιάζουσι καὶ τὸν ἀποστρέφονται.

Ἐνθυμεῖμαι προχθές, ὅταν ἔθραυσαν τὴν ὕελον

(τζάμι) τοῦ παραθύρου καὶ ἠρώτησα τὸν ἐπιστάτην, τὸν Κύρ Ἀθανάσιον, ποῖος τὴν ἔθραυσεν, ἐκεῖνος δὲ ὑπέδειξε σὲ καὶ ἐγὼ σὲ ἐτιμώρησα; ὁ Κύρ Ἀθανάσιος ὅμως εἶπε ψεύματα, διότι ἔμαθον κατόπιν ὅτι τὴν ἔθραυσεν ἓν παιδίον τοῦ δρόμου. Σὺ δὲ ἦσο ἀθῶρος καὶ ἐτιμωρήθης ἀδίκως, ἔνεκεν ἐνὸς ψεύστου.

Ὅπου λέγονται ψεύματα, ἐκεῖ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ δὲν κατοικεῖ. Ὅπου εἶναι ψεῦσαι, ἡ εὐλογία καὶ ἡ εὐτυχία τοῦ Θεοῦ λείπει· διότι τὸ ψεῦμα εἶνε ὁ λόγος τοῦ διαβόλου, ἐνῶ ἡ ἀλήθεια εἶνε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Ὅπου λοιπὸν λέγονται ψεύματα ἐκεῖ καὶ ὁ διάβολος, ὁ δὲ ψεύστης εἶνε ὁ φίλος καὶ σύντροφος τοῦ διαβόλου. Τὸ ψεῦδος, ὅσον μικρὸν καὶ ἄν εἶνε, εἶνε κακὸν πρῶγμα Ἐκεῖνος δὲ ὅστις λέγει τὰ ψεύματα, δὲν εἶνε δυνατὸν ἢ μίαν ἡμέραν νὰ τιμωρηθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι εἶνε ἀπὸ τὸν Θεὸν δεδομένον, ὅσος καιρὸς καὶ ἂν παρέλθῃ, μίαν ἡμέραν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ τὸν μισήσωσι τὸν ψεύστην καὶ νὰ γίνῃ ἔλεινός καὶ δυστυχής.

Λάβε δέ, Ἀναστάσιε, παράδειγμα καὶ τὸν ἑαυτόν σου· ἐνῶ εἶσαι καλὸς μαθητής, ἐγὼ πολλάκις σὲ τιμωρῶ καὶ οἱ γονεῖς καὶ συγγενεῖς σου δὲν σὲ ἀγαπῶσι πολὺ, μόνον καὶ μόνον διότι λέγεις ψεύματα. Σὺ δὲ τί κερδίζεις μὲ τὰ ψεύματά σου; Τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν περιφρόνησιν ὄλων ἡμῶν. Ἐνῶ ἐὰν δὲν ἔλεγες ψεύματα, δὲν θὰ ἐτιμωρεῖσό ποτε, θὰ σὲ ἠγάπων ὅλοι καὶ θὰ ἐκέρδιζες καὶ τὸ δῶρον τοῦ Βασιλέως.



## Ἡ μεταμέλεια

Ὁ Ἀναστάσιος, ὅστις ἦτο πολὺ φιλότιμος μαθητῆς καὶ εἶχε καρδίαν ἀγαθὴν καὶ εὐαίσθητον, ἤκουσε μὲ προσοχὴν τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου του καὶ συνεκινήθη πολὺ καὶ ἐδάκρυσαν οἱ ὀφθαλμοὶ του καὶ λέγει εἰς τὸν διδάσκολόν του μὲ παράπονον καὶ μεταμέλειαν εἰλικρινῆ.

— Διδάσκαλέ μου. Ἐως τώρα ἔλεγον πολλὰ ψεύματα καὶ περισσοτέρας φορὰς ἔλεγον ψεύματα παρὰ ἀληθείας, διότι εἶχον κακοσυνηθίσει· ἀλλὰ τώρα ὑπόσχομαι νὰ μὴ εἶπω πλέον ψεύματα. ἀφοῦ καὶ καὶ ὁ διδάσκαλός μου καὶ ἡ μήτηρ μου μοῦ λέγουσιν ὅτι τὸ ψεῦδος εἶνε τόσον κακὸν πρᾶγμα.

Αὐτὴν τὴν νύκτα, διδάσκαλέ μου, εἶδα εἰς τὸν ὕπνον μου τὴν μητέρα μου, ἡ ὁποία ἔει ἀποθάνει πρὸ δύο ἐτῶν. Ἐπαρουσιάσθη ἐκεῖ ποῦ ἐκοιμώμην μὲ ὀλόχρυσα φορέματα καὶ τὸ πρόσωπόν της ἔλαμπε ὡς ἂν τῆς Παναγίας. Μὲ ἐπλησίασε καὶ μὲ ἐφίλησε γλυκὰ γλυκὰ τρεῖς φορὰς καὶ κατόπιν μοῦ εἶπε :

« Παιδάκι μου, Ἀναστάσι μου. Δὲν θὰ σοῦ ἐνθυμηθῶ ἄλλην φορὰν ποιέ, ἐὰν ἐξακολουθήσης ν' ἀγαπᾷς τὰ ψεύματα. Ὁ Θεὸς ἐδῶ ἐπάνω, παιδί μου, δὲν δέχεται κανένα εἰς τὸν Παράδεισον ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι λέγουσι ψεύματα. Μὲ ἔστειλε, παιδάκι μου, νὰ σοῦ εἶπω νὰ τὰ παύσης.

» Ἐχε λοιπὸν τὴν εὐχὴν μου, Ἀναστάσιέ μου, καὶ κάμε τὸ ἅγιον θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ λέγῃς πλέον ψεύματα».

Μὲ ἐφίλησε κατόπιν καὶ πάλιν ἡ καλὴ μήτηρ μου, μοῖ ἐδωκεν ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν εὐχὴν της καὶ

ἔφυγε κατόπιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ἐγὼ δὲ ἐξύπνησα τότε καὶ ἔκλαυσα πολὺ, διότι ἤμην ἐν τόσον ἄθλιον παιδίον, ὥστε μὲ τὰ ψεῦματά μου νὰ κάμω τὴν καλὴν μητέρα μου νὰ λυπῆται τόσον, καὶ ὠρκίσθην νὰ μὴ εἶπω ποτὲ πλέον εἰς ὄλην μου τὴν ζωὴν ψεῦματα.

Ὁ διδάσκαλος τότε ἐθώπευσε τὸν Ἀναστάσιον καὶ λέγει εἰς τοὺς συμμαθητάς του :

«*Νὰ ἐνθυμῆσθε ὅτι μίαν ἡμέραν ὁ Ἀναστάσιος θὰ γίνῃ καλὸς καὶ ἐντιμὸς ἄνθρωπος, διότι ἔχει καρδίαν φιλότιμον καὶ ἐνείσθητον, καὶ ἐκεῖνος ὅστις ἔχει φιλοτιμίαν διορθώνει τὸν ἑαυτὸν του, διορθώνει τὰ ἐλαττώματά του καὶ γίνεται καλὸς καὶ τίμιος ἄνθρωπος.*»

Σὺ δέ, Ἀναστάσιε, ἐνθυμοῦ πάντοτε τοὺς λόγους τῆς καλῆς μητρὸς σου, διότι εἶνε ἅγιοι λόγοι τοῦ Θεοῦ. Τώρα δὲ ἀνοιξὸν τὸ βιβλίον σου καὶ ἀπάγγειλον τὴν ὠραίαν προσευχὴν πρὸς τὴν Παναγίαν, καὶ ἐπικαλέσθητι τὴν βοήθειάν Της διὰ νὰ δυνηθῆς νὰ παύσῃς τὰ ψεῦματα.

Ὁ καλὸς Ἀναστάσιος ἐσπόγγισε τὰ δάκρυά του, τὰ ὅποια ἀπὸ τὴν συγκίνησίν του ἤρχισαν νὰ τρέχωσι, καὶ ἀπήγγειλε τὴν κατωτέρω προσευχὴν :

*Γλυκὸ τοῦ κόσμου στήριγμα,*

*Ἀθάνατη Μαρία,*

*Ἐσὺ, ἧ ἀκοῦς τὴν δέησι,*

*Ποῦ ὑψώνουν τὰ παιδιά,*

*Ἄκου κ' ἐμᾶς, ποῦ ὑψώνομε*

*Σ' Ἐσὲ τὴν προσευχή μας,*

*Ποῦ ἀπ' τὴν πιστὴ ψυχὴ μας*

*Βγαίνει γὰρ Σὲ θεομά.*



Ἔχε, Κυρά, ἔς τὴ σκέπη Σου  
 τὴν πικραμένη χήρα·  
 Ἐστὸν πεινασμένο ἄνοιγε  
 Εὐσπλαγχνικὰ τὴν θύρα·  
 Δῶσε τοῦ σκλόβου, Δέσποινα,  
 Ἐλεύθερη παιρίδα,  
 Τοῦ ναύτη τὴν ἐλπίδα,  
 Ποῦ πλέει ἔς τὴν ξενιτεῖά.



Εὐλόγησε τὰ ὄνειρατα  
 Τοῦ βρέφους, ποῦ κοιμᾶται·  
 Ὀδήγησε τὰ βήματα  
 Τῆς κόρης, ποῦ φοβᾶται·  
 Στείλε δροσιὰ κ' ἀνάπανσι  
 Ἐστὸν ἀρρώστου τὸ κλινάρι·  
 Ἔχε ἔς τὴ θεία Σου χάρι  
 Τὰ μαῦρα τὰ φτωχά.



Τὴ μάνα παρηγόρησε,  
 Πῶχει παιδί ἔς τὰ ξένα,  
 Καὶ χύσε μὴν ἀκτινά Σου  
 Εἰς τὸν τυφλό, Παρθένα·  
 Κράτει τὸ γάλα ἀμίαντο  
 Τοῦ βρέφους, ποῦ ρυζαίνει  
 Στρέψε ἔς τὴν οἰκουμένη  
 Τὸ βλέμμα εὐσπλαγχνικό.



Στείλε, σεμνή Βασίλισσα,  
 Ἐστὸ πλάσμα Σου γαλήνη·

Χύσε 'ς τὰ στήθη τ' ἄκαρδα  
 'Αγάπη ἐλεημοσύνη·  
 Χάρισε τὸ χαμόγελο  
 'Στὰ μαραμμένα χεῖλη·  
 Κάμε νὰ γείνουν φίλοι  
 'Ο ἐχθρὸς μὲ τὸν ἐχθρό.



Τ' ἀνδρόγυνο, ποῦ ἐχώρισε,  
 'Εσύ, Κυρά, ἔνωσέ το·  
 Διῶξε μακρὰ τὴν ἐχθρα του,  
 Καὶ πάλι εὐλόγησέ το.  
 'Ανάπνευσε τὰ κόκκαλα,  
 'Ποῦ κλεῖ βαθειὰ τὸ χῶμα,  
 Καὶ ζέστανε τὸ σιρῶμα  
 Τῆς μάννας, τοῦ παιδιοῦ.



Δέξον 'ς τὰ οὐράνια στήθη Σου  
 Τ' ἀνήλικα, Παρθένα,  
 'Ποῦ παραιτοῦν τὴ μάννα τους  
 Γιὰ νὰ λθουνε σὲ Σένα·  
 Τὸ χέρι ἐκεῖνο ἀντίμεινε  
 'Ποῦ τ' ὄρφανὸ χορταίνει,  
 'Ποῦ τὸ κορμὶ θερμαίνει  
 Τοῦ μαύρου, τοῦ γυμνοῦ.



Εὐλόγησε τὰ δάκρυα,  
 Καλή μας Παναγία,  
 'Οπου μὲ πάθος χένονται  
 'Εμπρὸς 'ς τὴ δυστυχία·





ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

Συγχώρησε και φώτισε  
Ἐκείνον, ποῦ ἄπλανήθη,  
Και χύσε του ἔς τὰ στήθη  
Τὴν Πίστι τὴ γλυκειά.



Λυπήσου τὴν Ἑλλάδα μας,  
Τὴν ἀτιχὴ Πατρίδα,  
Πάλι ἔς τὸν κόσμον δεῖξέ την  
Μὲ σκῆπτρο καὶ χλαμύδα!  
Κάμε νὰ σφίγγῃ ἐλεύθερα  
Εἰς τὴν θερμὴ ἀγκαλιά της,

Τὰ μαῦρα τὰ παιδιά της,  
 Ἐποῦ κλαῖνε ἔς τὴν οκλαβιά!

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

### Ἡ Ἀξία τῆς Μετριοφροσύνης

Ἄφου ἐτελείωσε τὴν προσευχὴν ταύτην ὁ Ἄναστασιος, ὁ διδάσκαλος ἔσυρε καὶ πέμπτον κλῆρον, ὅστις ἔλαχεν εἰς τὸν μαθητὴν Παῦλον.

—Σύ, Παῦλε, τῷ λέγει ὁ διδάσκαλος, εἶσαι λαμπρὸς μαθητὴς καὶ εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένος μαζί σου, ἀλλ' ἔχεις ἓν ἐλάττωμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχη ἄνθρωπος φρόνιμος καὶ λογικός. Εἶσαι, Παῦλε, πολὺ ὑπερήφανος καὶ ἐγωιστὴς καὶ νομίζεις τὸν ἑαυτὸν σου μεγαλειότερον ἀπὸ ὅ,τι πράγματι εἶσαι.

Ἀπὸ τὸν ἀνόητον δὲ ἐγωισμόν σου πολλάκις περιφρονεῖς συμμαθητὰς σου, οἱ ὁποῖοι εἶνε πολὺ καλλίτεροί σου. Ὁ ἐγωισμὸς δέ, Παῦλε, εἶνε ἀνοησία, εἶνε κουφότης καὶ τὴν ἔχουν πάντοτε μόνον οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι μικρὸν πνεῦμα, καὶ ἐν γένει ὅσοι δὲν ἔχουσιν ἀξίαν. Ὁ δὲ Χριστὸς ἡμῶν τὴν ἐμίσησε καὶ μᾶς ἐδίδαξε τὴν μετριοφροσύνην. Καὶ Αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἦτο Θεὸς ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ ὄνου, ἐνῶ ὄλοι οἱ ἄλλοι ἄρχοντες, οἵτινες ἦσαν μηδὲν ἀπέναντι τοῦ Χριστοῦ, δὲν κατεδέχοντο νὰ καθίσωσιν ἐπ' αὐτοῦ.



Ὁ διάβολος ὅταν ἦτο ἄγγελος ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὸν παράδεισον ἀπὸ τὴν μεγάλην του ὑπερηφάνειαν.

Ὁ ἐγωϊστὴς γίνεται γελοῖος καὶ τὸν βαρύνονται ὄλοι, ἐνῶ ὁ μετριόφρων γίνεται ἀξιαγάπητος· ἡ δὲ μετριοφροσύνη εἶνε λαμπρὸς στολισμὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλά, Παῦλε, ὅσον κακὸς εἶνε ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ πρέπει νὰ τὸν ἀποφεύγωμεν, ἄλλο τόσον κακὴ εἶνε ἡ εὐτέλεια καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς.

Οὔτε πολὺ ὑψηλὰ λοιπὸν πρέπει νὰ ὑψώνωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, οὔτε πολὺ χαμηλὰ νὰ τοὺς καταβιάζωμεν· ἀλλὰ πρέπει νὰ φροντίζωμεν νὰ εἴμεθα εἰς τὴν θέσιν, ἡ ὁποία μᾶς ἀρμόζει. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θέλει χωρὶς νὰ τοῦ πρέπη, νὰ ὑψώσῃ τὸν ἑαυτὸν του, γίνεται γελοῖος, καθὼς καὶ ἐκεῖνος ὅστις τὸν καταβιάζει περισσότερον ἀπ' ὅ,τι πρέπει, γίνεται μικροπρεπὴς καὶ ἐξευτελίζεται.

Ἐάν, Παῦλε, σέ, ὅστις εἶσαι εἰς τὴν τρίτην τάξιν, βάλω τώρα εἰς τὴν ἕκτην, ὄλοι οἱ συμμαθηταί σου θὰ σέ περιγελῶσι, διότι δὲν εἶσαι ἀξίος δι' αὐτὴν τὴν τάξιν· καὶ σὺ ἴσως νὰ ὑπερηφανεύσῃς, διότι ὑψώθης τόσον πολὺ, οἱ ἄλλοι ὁμως θὰ σέ ἐμπαίζωσι, διότι θὰ βλέπωσιν ὅτι παρὰ τὴν ἀξίαν σου ἐτάχθης εἰς τὴν τάξιν αὐτήν. Ἐάν πάλιν σέ βάλω εἰς τὴν πρώτην τάξιν μὲ τὰ μικρὰ παιδιὰ, πάλιν καὶ τότε κακόν, διότι ἐξευτελίξεσαι. Ἐάν ὁμως μείνης εἰς τὴν τάξιν σου, ἐκεῖ δηλ. ὅπου εἶσαι ἱκανός, τότε οὔτε θὰ σέ περιγελάσωσι, διότι ὑψώθης περισσότερον ἀπ' ὅτι σοὶ πρέπει, οὔτε κανεὶς θὰ σέ περιφρονήσῃ, διότι κατεβιάσθης τόσον πολὺ ὥστε νὰ ἐξευτελισθῇς.

Ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς τί παθαίνει ἐκεῖνος, ὅστις

ὑψώνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ περισσότερον παρ' ὅσον τῷ ἀρμόζει ἀνάγνωσόν μας τοὺς στίχους τούτους οἱ ὅποιοι εἶνε πολὺ διδακτικοὶ διὰ τοὺς κούφους ἐγωϊστάς.

Ὁ Παῦλος λαβὼν τότε παρὰ τοῦ διδασκάλου τὸ βιβλίον ἀπήγγειλε τοὺς ἐξῆς στίχους :

Περιπλοκάδα ἐφύτρωσε

ἔς τοῦ θεριωμένον πλάτανον τὸ πλάϊ  
καὶ ἔς τὸν κορμὸν του ὀλόγυρα  
τὰ λυγρὰ βλαστάρα της κολλάει.



Κι' ἀκουμπισμένη ἀπάνω του  
ἡ ἀχάριστη μερόνυχτα γυρεύει,  
ἄπερήφανη, ἀσυλλόγιστη,  
ἄψηλότερα ἀπὸ τὸν πλάτανον ν' ἀνέβη.



Τοῦ κάκου ὁ γέρω πλάτανος  
τῆς δείχνει τί κακὸ τὴν περιμένει·  
ἐκείνη μὲ περιγελο  
ἀκούραστη ἀνεβαίνει κι' ἀνεβαίνει.



Ὡς ποῦ μὴ ἄμερα ἐσίμωσε  
κι' ἐπέρασε ἡ κορφή της τὴν κορφή του,  
καὶ στρέφει καμαρώνοντας  
καὶ λέει μὲ ἕφος ἀλάθεντου προφήτου:  
«Τι σ' ὠφελοῦν ἡ ρίζες σου ;  
» τί σ' ὠφελοῦν οἱ δυνατοὶ σου κλώνοι ;  
» ἄψηλότερα σηκώνεται  
» αὐτὸς, ποῦ τὸ κεφάλι του σηκώνει ».



Τὰ λόγια δὲν ἐτέλεωσε  
 κ' ἐφύσησε βορρῆς κ' ἀνεμοζάλη,  
 τὴν βορῆκαν ἔτσι ἀσκήρικη,  
 τὴν ῥήμαξαν, τὴν ἰγκρέμισαν καὶ πάλιν!!

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

### Ἡ ΒΡΑΒΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ

Κατόπιν ὁ διδάσκαλος ἔσυρε καὶ ἕκτον κλῆρον.  
 Ἔτυχε δὲ ὁ κλῆρος οὗτος τοῦ μαθητοῦ Χρῆστου.

Ἄμα δὲ ὁ διδάσκαλος ἀνέγνωσε τὸ ὄνομα Χρῆ-  
 στος, ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἐκ συνθήματος ἐφώνησαν:  
 — «Αὐτὸς εἶνε ὁ καλλίτερος».

Λοιπὸν, ἐρωτᾷ ὁ διδάσκαλος, συμφωνεῖτε ὅλοι  
 ὅτι ὁ Χρῆστος εἶνε ὁ καλλίτερος τῆς τάξεώς σας;  
 — Μάλιστα, μάλιστα, ἀπάντησαν ὅλοι οἱ μαθηταί.

— Πολὺ ὀρθὴ ἡ κρίσις σας, ἀπαντᾷ ὁ διδάσκα-  
 λος. Ὁ καλὸς Χρῆστος εἶνε ἄξιος τοιαύτης τιμῆς,  
 εἶνε ἄξιος τῆς ἀγάπης τοῦ Βασιλέως μας καὶ ἄξιος  
 νὰ λάβῃ τὸ δῶρον Αὐτοῦ. Ὁ Χρῆστος εἶνε τὸ  
 πτωχότερον παιδίον ἀπὸ ὅλα σας, ἀλλὰ τὰ προτε-  
 ρήματά του καὶ αἱ ἀρεταὶ του τὸν ἀνυψώνουν ὑπε-  
 ράνω ὅλων σας.

Ὁ Χρῆστος φορεῖ πάντοτε ἕθαρμένα καὶ κακὰ  
 φορέματα, διότι εἶνε πτωχός, ἀλλ' εἶνε πάντοτε κα-  
 θαρὰ καθαρὰ, ἐνῶ τὰ ἰδικά σας εἶνε τὰς περισσο-  
 τέρας φορὰς λερωμένα· ἔχει πάντοτε πλυμμένους

τούς πόδας του καὶ τὰς χεῖρας του καὶ τὸ πρόσω-  
πόν του· τὸ δὲ σῶμά του ὅλον μυρίζει πάντοτε ἀπὸ  
καθαριότητα. Τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα ὁμοιάζει  
μὲ ἓν ὠραῖον ἄνθος, τὸ ὁποῖον εἶνε φυτευμένον εἰς  
ἓν πτωχὸν δοχεῖον (γλάστραν).

Εἶνε ἐπιμελής καὶ ἀγαπᾷ νὰ μανθάνῃ πολλά καὶ  
ὠφέλιμα πράγματα.

Ἐχει ἀγαθὴν καὶ εὐγενῆ καρδίαν καὶ πάντοτε  
εὐχαριστεῖται νὰ βοηθῇ τοὺς συμμαθητάς του· λυ-  
πεῖται δὲ πολὺ ὅταν τις τῶν συμμαθητῶν του πάθῃ  
κανὲν δυστύχημα.

Ἀγαπᾷ ὅλους καὶ ποτὲ δὲν φθονεῖ οὔτε μισεῖ  
τινα.

Ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθειαν, ὅπως ὅλοι οἱ καλοὶ ἄνθρω-  
ποι, καὶ ποτὲ δὲν λέγει ψεύματα.

Ἐνῶ εἶνε ὁ καλλίτερος τῆς τάξεως, δὲν εἶνε οὔτε  
ἐγωϊστὴς, οὔτε ὑπερήφανος.

Ἄλλὰ καὶ ἐνῶ εἶνε πάλιν ὁ πτωχότερος, δὲν κυ-  
ταβιδάζει καὶ δὲν ἐξευτελίζει τὸν ἑαυτὸν του, φερό-  
μενος μὲ μικροπρεπῆ καὶ δουρικὸν τρόπον, ὥστε  
νὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν ὑπόληψίν σας καὶ ἀπὸ τὴν ἀγά-  
πην σας.

Αὐτὰς δὲ ὅλας τὰς θείας ἀρετάς του, τὰ ἀγγε-  
λικὰ χαρίσματα, τὰ στολίζει μία ἄλλη μεγάλη ἀρετή,  
τὴν ὁποῖαν ἀκόμη ἔχει ὁ Χρῆστος. Καὶ αὐτὴ ἡ  
ἀρετὴ εἶνε ἡ μετριοφροσύνη. Λέγεται δὲ μετριο-  
φροσύνη αὐτὸς ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐφῆρθη σά-  
μερον ὁ Χρῆστος. Ἐνῶ εἶνε δηλαδὴ ὁ καλλίτερος  
τῆς τάξεως, ἀπὸ τὴν μεγάλην μετριοφροσύνην του  
δὲν ἤγειρεν ἀξιώσεις διὰ νὰ λάβῃ τὸ βασιλικὸν δῶ-  
ρον, ἀλλ' ἐσιώπησεν. Αὐτὸ δὲ, τὸ ὁποῖον ἐπραξε σά-





ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

μερον ὁ Χρῆστος, συμβαίνει πολὺ σπανίως εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἶνε πολὺ σπανία ἀρετή.

Ἡ μετριοφροσύνη εἶνε τὸ ἀντίθετον τοῦ ἐγωῖσμοῦ. Τὴν μετριοφροσύνην τὴν ἔχουσιν οἱ ἄγγελοι καὶ διὰ τοῦτο ὑψώθησαν μέχρι τοῦ Θρόνου τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὸν ἐγωῖσμόν εἶχεν ὁ διάβολος καὶ διὰ τοῦτο ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν παράδεισον.

Ὁ ἐγωῖστικὸς ὁμιλεῖ πάντοτε περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ περὶ τῶν πράξεών του καὶ νομίζει τὸν ἑαυτὸν

του ανώτερον παρ' ὅ,τι εἶνε, ἐνῶ ὁ μετριόφρων ἄνθρωπος ποτὲ δὲν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, οὔτε διαλαλεῖ τὰς πράξεις του, ἀλλ' ἀφίνει τὸν κόσμον νὰ τὰς κρίνῃ καὶ νὰ τὰς ἐκτιμῆσῃ. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι ἀποστρέφονται τοὺς ἐγωϊστάς, ἀγαπῶσι δὲ καὶ ἐκτιμῶσι τοὺς μετριόφρονας.

#### Ἡ βράβευσις τῆς ἀρετῆς

Κατόπιν ὁ διδάσκαλος ἐκάλεσε τὸν Χρῆστον νὰ σικκωθῇ ἐπάνω καὶ τῷ λέγει :

—Καλὸ μου παιδί Χρῆστο! Λάβε λοιπὸν τὸ δῶρον τοῦ Βασιλέως σου, τὸ ὁποῖον οἱ συμμαθηταί σου ὅλοι καὶ ὁ διδάσκαλός σου σὲ ἔκρινον ἄξιον νὰ λάβῃς. Ἡ τιμὴ αὕτη τὴν ὁποίαν λαμβάνεις σήμερον εἶνε πολὺ μεγάλη. Ἀλλ' ὁ καλὸς μαθητὴς πάντοτε μίαν ἡμέραν θὰ τιμηθῇ καὶ θὰ ἀνταμειψθῇ. Σήμερον, Χρῆστο, διότι εἶσαι καλὸς μαθητής, σοὶ κάμνουσι τόσων τιμῶν οἱ συμμαθηταί σου, ὁ διδάσκαλός σου καὶ ὁ Βασιλεύς σου. Ἐὰν ἐξακολουθήσῃς μεθαύριον, ὅταν θὰ τελειώσῃς τὸ σχολεῖον καὶ γίνῃς καὶ σὺ μέλος τῆς κοινωνίας, νὰ εἶσαι καλὸς καὶ ἐντιμὸς ἄνθρωπος, θὰ σὲ τιμῶσι καὶ τότε, ἀπαραλάκτως καθὼς καὶ σήμερον, οἱ ἄνθρωποι καὶ ἡ πατρίς σου· καὶ ἐὰν ἐξακολουθήσῃς νὰ εἶσαι μέχρι τέλους τῆς ζωῆς σου καλὸς καὶ δίκαιος ἄνθρωπος, θὰ σὲ ἀνταμείψῃ καὶ ὁ Θεός.

Μὴ λησμονήσῃς ποτέ, Χρῆστο, εἰς ὅλην σου τὴν ζωὴν τὴν σημερινὴν ἡμέραν καὶ ἔχε τὴν ὡς παράδειγμα πάντοτε καὶ ἐνθυμοῦ ὅτι καθὼς σὺ, τὸ πτωχότερον παιδίον τοῦ Σχολείου, ἐτιμῆθης σήμερον περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους συμμαθητάς





*Ὁ Διδάσκαλος δίδων τὸ δῶρον τοῦ Βασιλέως εἰς τὸν Χρῆστον.*

σου, τοιουτοτρόπως καὶ ἄμα μεγαλώσης καὶ γίνης ἀνὴρ, ἐὰν εἶσαι τίμιος καὶ καλός, καὶ ὁ πτωχότερος ἐὰν εἶσαι θὰ ὑψωθῆς καὶ θὰ ἀγαπηθῆς περισσότερο ἀπὸ ἄλλους μεγαλειτέρους καὶ πλουσιωτέρους σου.

Λάβε λοιπὸν Χρῆστο, ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως σου τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς καλῆς διαγωγῆς σου καὶ πῆγαινε τώρα εἰς τὴν οἰκίαν σας νὰ χαρῶσι καὶ οἱ πτωχοὶ γονεῖς σου, οἱ ὅποιοι σὲ ἐγέννησαν καὶ τίς ἤξεύρει μὲ πόσας θλίψεις καὶ στερήσεις σὲ ἀνέθρεψαν.

#### **Τὰ ἀγαθήματα**

Ὅλοι οἱ συμμαθηταὶ τοῦ χριστοῦ τότε χαίροντες ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἔσφιξαν τὴν χεῖρα καὶ τὸν συνεχάρησαν καὶ τὸν ἐφίλησαν. Ἐπροσυμμοποιήθησαν δὲ νὰ τὸν συνοδεύσωσι μὲ πανηγυρικὸν τρόπον.

ὄλοι μὲ χαρὰν καὶ μὲ τραγούδια εἰς τὴν οἰκίαν τῶν  
πτωχῶν γονέων του

Ὁ Κωστάκης, ὁ πιστὸς καὶ στενὸς φίλος τοῦ  
Χριστοῦ, τὸν ἐνηγκαλίσθη περιπαθῶς μὲ ὄλην  
τὴν φιλικὴν τρυφερότητα καὶ τὸν κατεφίλει κατεν-  
θουσιασμένος καὶ συγκεκινημένος διὰ τὴν τιμὴν  
τὴν ὁποίαν ἐλάμβανεν ὁ φίλος του καὶ δὲν ἠδύ-  
νατο νὰ κρατήσῃ τὴν χαρὰν αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐνηγκα-  
λισμένος ἀδελφικῶς οὕτω μὲ τὸν Χριστὸν ἐξεκίνη-  
σαν πορευόμενοι εἰς τὴν οἰκίαν τῶν γονέων τοῦ  
Χριστοῦ. Ὁ Κωστάκης μεθυσμένος ἀπὸ χαρὰν  
καὶ εὐτυχίαν, καθὼς συμβαίνει εἰς ὄλους τοὺς εἰ-  
λικρινεῖς φίλους, οἱ ὁποῖοι αἰσθάνονται τὴν γλυκυ-  
τέραν καὶ εὐγενεστέραν χαρὰν εἰς τὰς εὐτυχίας τῶν  
φίλων των, ἤρχισε νὰ τραγοῦδῃ τὸ ἀκόλουθον ἕσμα :

Ὡ πατρίς μου δοξασμένη, ἔλα ἴδω μὲ ἑρηφάνεια  
κόψε ρόδα, κόψε κρίνα, κόψε δάφνινα κλαδιά·  
Μὲ τὰ μητρικά σου χέριμα πλέξ' ἀμάραντα στεφάνια,  
καὶ στεφάνωσε τὸ Χρῆστο κι' ὄλα τ' ἄξιά σου παιδιά.



Ὡ πατρίς μ' ἀγαπημένη, τὸ γλυκόλαλό σου σιῶμα  
μὲ τὸ πλεῖο γλυκὸ φιλί σου ἕνα «Εὐγε» ἄς τοὺς ἴπῃ.  
Δὲν ἐπρόλαβε νὰ τελειώσῃ τὸν στίχον τοῦτον ὁ  
Κωστάκης καὶ ὄλοι οἱ φίλοι καὶ συμμαθηταί του, ὅσοι  
συνώδενον τὸν Χρῆστον, ἐφώναξαν μὲ μίαν φωνάν :  
«Εὐγε, εὐγε εἰς τὸν Χρῆστον, ὁ ὁποῖος τιμᾷ καὶ  
τὴν πατρίδα μας καὶ τὸ σχολεῖον μας».

Ἄμα δὲ ἐφθασαν, χαίροντες καὶ ψιλλόντες διά-  
φορα πατριωτικὰ ἕσματα ὄλοι οἱ φίλοι τοῦ Χρί-  
στου εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν του, συνεχάρησαν





*Οι συμμαθηταὶ τοῦ Χρήστου χορεύοντες τὸν Πυρρήγιον.*

τοὺς πτωχοὺς γονεῖς αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς καὶ μὲ τὴν συγκίνησιν τῆς εὐτυχίας εἶχον τρέξει διὰ νὰ ὑποδεχθῶσι τοὺς φίλους τοῦ λατρευτοῦ τέκνου των.

Ὁ συμμαθητὴς καὶ καλὸς φίλος τοῦ Χρήστου Νικόλαος ἐπρότεινε τότε νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὴν ἀλλήν καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τὴν σκιάν ἐνὸς μεγάλου καὶ ὠραίου πλατάνου νὰ διασκεδάσωσι καὶ νὰ χορεύσωσι πρὸς τιμὴν τοῦ φίλου των Χρήστου. Πρῶτος δὲ αὐτὸς, μετὰ τοῦ συμμαθητοῦ του Νικολάου, ἐχόρευσεν ἄδων μετὰ τῶν ἄλλων χορευτῶν τὸν ἐθνικὸν χορὸν, τὸν Καλαματιανόν. Ἐφοῦ δὲ ἐτελείωσεν ὁ Καλαματιανὸς χορὸς, ὁ Κωστάκης λέγει πρὸς τοὺς φίλους του.

— Τώρα ἔρχεται, φίλοι μου, καὶ ἡ σειρά τοῦ

Πεντοζάλη, ὅστις εἶνε ὁ τιμημένος χορὸς τῶν ἀνδρειωμένων.

—Ναί! ναί! ἐφώναξαν ἀμέσως πάντες· ἄς χορεύσωμεν ὅλοι μαζί, ἄς χορεύσωμεν τὸν Πυρρήχιον, τὸν ὁποῖον ἐχόρευον καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι διὰ ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἡμεῖς δὲν εἴμεθα νόθα τέκνα αὐτῶν, ἀλλὰ γνήσιοι Ἑλληνόπαιδες τῆς δοξασμένης Ἑλλάδος μας. Εὐθύς δὲ ὁ Κωστάκης ἔπιασε πρῶτος εἰς τὸν χορὸν καὶ κατόπιν ὅλοι οἱ ἄλλοι συμμαθηταὶ του. Οἱ δύο δὲ περισσότερον καλλίφωνοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἤρχισαν νὰ τραγωδῶσιν εἰς τὸν χρόνον τοῦ Πεντοζάλη ὡς ἐξῆς :

Μὲ τοῦ Μαῖου τῆς μυρωδιαῖς ἔς τὰ πράσινα χορτάρια,  
γὰ ἴδετε πῶς χορεύουνε τῆς Κρήτης παλληκάρια.

Μὲ πέρηφάνεια Ἑλληνικὴ σεμνὰ καὶ τιμημένα,  
ὡς χόρευαν τὸ Ἑλλάδος μας τὰ τέκνα τ' ἀνδρειωμένα.



Κύτιαζε, Κρήτη, τὸ χορὸ ποῦ μάθαν τὰ παιδιὰ σου,  
ποῦ ξευραν οἱ προγόνοι μας, νὰ χαίρει ἡ καρδιά σου.

Κύτιαζε χάρι κι' εὐμορφιά, τιμὴ, λεβεντσούνη,  
ὁποῦ χεῖ τοῦτος ὁ χορὸς καὶ χαρὰς ἀφίνει.



Κύτιαζε καὶ διαλάλησε ἔς ὅλους τῆς γῆς τοὺς τόπους,  
τέτοιο χορὸ νὰ μάθουνε μὲ τιμημένους τρόπους.

Θωρεῖτε τοῦτον τὸν χορὸ ποῦ πάει ζάλο ζάλο,  
ἔς τὴν Πόλιν θὰ χορέψωμε τὸ ἴδιο δίχως ἄλλο.



Οἱ ἐθνικοὶ μας οἱ χοροὶ ἔχουν τιμὴ καὶ χάρι,  
δίδουν ζωὴ καὶ λεβεντιὰ ἔς τὸ μορφο παλληκάρια.



Ὅπου ἵπάρχει, Ἕλληνες, τὰ ξένα διώξετέ τα,  
καὶ τὰ δικά σας ἔθιμα ἴδετε καὶ μάθετέ τα.  
Οἱ πρόγονοί μας ἔς τὴ σκλαβιὰ ἔζησαν κ' ἀποθάναν,  
μ' ἀνόθευτον Ἑλληνικὸν ἦτ' ὅ,τι κ' ἂν ἐκάναν.



Κι' ἂν ἔζωντάνευε ὁ Θεὸς ὅλους ποῦ ἤπῃρ' ὁ Χάρος,  
νὰ ἴδοιεν τὰ ἐγγόνια τους, θὰ ἔφευγ' ἓνα βάρος.  
Τὸ βάρος ὅπου πλάκωνε κ' ἔτρωγε τὴν καρδιά τους,  
Τουρκοὶ ἢ Φράγκοι μὴ γενοῦν μὰ μέρα τὰ παιδιὰ τους.



Αἷμα θὰ ἴδοῦν Ἑλληνικὸ ἔς τῆς φλέβαις μας πῶς τρέχει,  
καὶ πάντ' ἢ Κρήτη Ἑλληνικὰ φερσίματα θὰ ἔχη.  
Ἡ Κρήτη ποῦ κοιλίσθηκε χίλκλαις φοραῖς ἔς τὸ αἷμα,  
γὰ νὰ μὴν ποταχθῇ ποτὲ σὲ ξένου γένους στέμμα.



Ὅσαις φοραῖς ἢ δύσμοιρη ἢ Κρήτη ἐσταυρώθη,  
τοῦ γένους ἐσταυρώνοντο τὰ ὄνειρα κ' οἱ πόθοι.  
Ἦτιον τοῦ γένους ὁ Χριστὸς ὀλόκληρον αἰῶνα  
ἔς ἂν γίγαντας ἐπάλευε ἔς τὸν τιμημέν' ἀγῶνα.  
Ἐπιφτε κ' ἐσηκῶνετο μὲ πληγωμένα στήθη,  
καὶ δὲν ἀπόκαμῆ ποτε, ποτὲ δὲν ἐνικήθη.



Στὸ αἷμά της μετέλαβε ὀλόκληρο τὸ γένος,  
κ' Ἕλλην κανεῖς δὲν ἔμεινε στὸ σταυρῶμά της ξένος.  
Κι' ὅταν μὲ πόνο ἔς τὸ σταυρὸ ἔγευρε τὸ κεφάλι,  
τὰ πάθη της προσκύναγαν ὄλοι μικροὶ μεγάλοι.



ὦ, δόσε, Θεέ μου, σήμερα! ἔς τὴ νεκρανάστασί της,  
τὸ γένος μας ὀλόκληρο ν' ἀναστηθῇ μαζύ της!

Τὸ αἷμα ὄλον ἔχναμε τόσα καὶ τόσα χρόνια,  
 ἀνίσως καὶ δὲν τῶπιναν τῆς γῆς τὰ καταχθόνια,  
 Ὡσὰν τὸ γέρω Δούναβι ἔμποροῦσε ποῦ νὰ κάμη  
 δλόκληρο ποτάμι.

Κι' ὄλη τὴ μαύρη θάλασσα ὄλη νὰ κοκκινήσῃ,  
 ἔστην ξακουσμένη Πόλη μας μέσα νὰ πλημμυρήσῃ,  
 Νὰ πνίξῃ ὀλοζώντανον τὸν τύραννον π' ἀκόμα  
 τοῦ Κωνσταντίνου μας πατεῖ τὸ μωρωμένο χῶμα.



Ἀπ' τῆς δημιουργίας εὐθὺς τὴν πρώτην ὥρα  
 ἐλεύθερη γεννήθηκεν ἡ ἰδική μας χώρα.  
 Καὶ κάθε Κρήτης γέννημα εἰς τοῦ βυζιουῦ τὸ γάλα  
 ἐγλυκοναουρίσθηκε μὲ ὄνειρα μεγάλα,  
 Καὶ πρὶν νὰ συλλαβίζωμεν εἰς τὰ σχολειά μας ὄλοι  
 ἐμάθαμε νὰ γράφωμε : Ἀγία Σοφία καὶ Πόλι.



Ἀὐτονομία τί θὰ πῆ; δὲν τὸ χωρεῖ ὁ νοῦς μας,  
 ἐλεύθεροι, νὰ βλέπωμε σκλάβους τοὺς ἀδελφούς μας,  
 Νὰ βλέπωμε ἔς τ' Ἀλέξανδρου τὴ γῆ τὴν ξακουσμένην,  
 ἢ μὲ ἀσκλαβιά νὰ ξεψυχᾷ, κι' ἄλλη νὰ τὴν προσμένῃ.



Κι' ὄλαις τοῦ κόσμου ἢ χαραῖς θὰ πηαίνουν ἔς τὸν ἄερα  
 ὥστε νὰ ἔλθῃ ἡ χαρῶπὴ τῆς Ἐνωσῆς ἡμέρα.  
 Κι' ὄλον τοῦ κόσμου τὰ δεινὰ δὲν θὰ δειλιάσῃ ἡ Κρήτη,  
 καὶ μὲ σημάτα θὰ ζητᾷ μὲ γλῶσσα καὶ μὲ πίστι.



Μὲ παινέμενη τῆς τιμῆς, τοῦ πόνου θυγατέρα,  
 νὰ λησμονήσῃ πῶς ἔμπορεῖ; φιλόστοργη μητέρα;  
 Ἐστὰ τρομερὰ μαρτύρια, ἔς τοῦ σπαραγμοῦ τὴ λύπη,  
 μάννα καὶ κόρη ἔσφαξε τὸ ἴδιο καρδιοκτύπι.



Κι' όταν μᾶς 'σπάρᾳς' ἡ σκληρὰ σκληρὰ 'ς τὰ φυλλοκάρδια,  
εὗρισκαμε παρηγοριὰ 'ς τῆς μάννα μας τὰ χάρδια.



Πόσαις φοραῖς τὴν εἶδαμε μ' ὄλη τὴ στέρησί της  
κι' ἀπὸ τὸ ἴδιο στόμα της ἔβγαυε τὸ ψομί της  
Καὶ τῶδινε τῆς κόρης της, 'ς ἂν ἦτον πεινασμέγη  
κι' ἐχόρταινε 'ς ἂν ἔβλεπε τὴν κόρη χορτασμένη.



Πόσαις φοραῖς δὲν ἔτρεξαν τὰ μάτια της 'ς ἂν βροοί ;  
καὶ πόσαις ξεγυμνώθηκε τὴν κόρη γιὰ τὰ ντύση ;  
Καὶ πόσ' ἀγαπημένα της καὶ γκαρδιακὰ παιδιὰ της  
μὲ πόν' ἀποχωρίσθηκεν ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά της ;  
Καὶ τὰ 'στελνε γιὰ χάρι μας τὸ αἷμά των νὰ χύσουν  
μὰ τέτοια μάννα ποιά παιδιὸ μποροῦν νὰ λησμονήσουν ;



Σ' ἂν ἔχουν μεσ' 'ς τὰ σπλάγχνα των καρδιὰ 'ς ἂν τὴν 'δική μας,  
χίλιαις ψυχαῖς ἂν εἶχαμε καθένας 'ς τὸ κορμί μας,  
Γιὰ τὴ γλυκεῖα τὴ μάννα μας ταῖς κάνομε θυσία  
κι' ὄχι νὰ τὴν ξεχάσωμε γιὰ μιὰ αὐτονομία.

Ὅταν ὁ καλλ' ἦφωτος τραγουδιστής, (ἦτο δὲ ὁ τρα-  
γουδιστής τοῦ ἄσματος ὁ μαθητὴς Γεώργιος μὲ τὰ  
εὐγενῆ αἰσθήματα) ἀπήγγειλε τὸν τελευταῖον τοῦ-  
τον στίχον, ἦναψε πλέον ἀπὸ πατριωτισμὸν ἢ αἰσθη-  
ματικὴν καρδιὰ τοῦ Χρήστου, ἀναβαίνει ἀμέσως εἰς  
μίαν καρέκλαν καὶ ἀπαγγέλλει μὲ ἓνα μέγαλον καὶ  
πατριωτικὸν τόνον πρὸς τελείωσιν τοῦ χοροῦ, τοὺς  
ἐξῆς στίχους :

«Μὰ τῶν στερνῶν μαρτύρων μας τὸ πονεμένο αἷμα,  
ἂν ἐβόζον τῆς Κρήτης μας καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ στέμμα

Κορῶνα ἔς τὸ κεφάλι της, θὰ τὸ τσαλαπατήσῃ,  
παρὰ τῆ μάννα τῆ γλυκεῖα στιγμή νὰ λησμονήσῃ.

Ἐξω φρενῶν τότε ἀπὸ ἓνα ἅγιον ἐνθουσιασμόν  
ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἐφώναξαν ὅλοι διὰ μιᾶς μὲ μιᾶ  
βροντερὰ φωνή, ἡ ὁποία ἐβγῆκε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς  
Ἑλληνικῆς ψυχῆς των :

«Ζήτω, ζήτω ἡ γλυκεῖά μας μητέρα Ἑλλάδα.

Ζήτω ἡ Ἐνωσις ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ζήτω ἡ ἀνάστασις τῆς ἀρχαίας μας Μεγάλῃς  
Ἑλλάδος, ἡ ὁποία θὰ εἶνε τὸ ὄνειρόν μας καὶ ἡ  
μεγαλητέρα μας προσπάθεια, χάριν τοῦ ὅπουλου,  
τὸ ὀρκιζόμεθα, καὶ θὰ ζῶμεν καὶ θὰ ἀποθνή-  
σκωμεν».

Κατόπιν δὲ λίαν εὐχαριστημένοι ἄφησαν τὸν  
Χρῆστον μὲ τοὺς γονεῖς του καὶ ἀνεχώρησαν.

Ὅλην δὲ τὴν ἐβδομάδα ἐκείνην τὸ ὄνομα τοῦ κα-  
λοῦ μαθητοῦ Χρήστου ἦτο εἰς τὰ στόματα ὄλων  
τῶν ἀνθρώπων. Ὅλοι ὠμίλουν δι' αὐτόν, ὅλοι τὸν  
ἐπῆνουν, ὅλοι τὸν ἐζήλευον καὶ ὅλος ὁ κόσμος ἔλεγε :

«Χαρὰ ἔς τὴν μάννα ποῦ κάνει τέτοιο παιδί».

Οἱ στίχοι οὗτοι, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ πατριωτικὰ ἔπη,  
συντελεστικὰ τὰ μάλα εἰς τὸ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ Ἑλληνικόν  
φρόνημα καὶ νὰ κρατύνωσιν τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλη-  
νοπαίδων, δεόν ν' ἀποστηθίζονται καὶ ν' ἀπαγγέλλονται  
ἀπὸ μνήμης εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν μὲ τὸν κατάλληλον πο-  
τριωτικὸν τόνον ἀπὸ κάθε Ἑλληνόπαιδα. Οὕτω δὲ σὺν τῷ  
χρόνῳ ν' ἀντικαταστήσῃ τοὺς ἤδη ἐν χρήσει ἐν ταῖς  
τοιαύταις περιστάσεσιν ἀνουςίους στίχους



## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

### Ἡ ΠΙΣΤΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἦτο μεγάλη ἑορτή, ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἐσαγγελισμοῦ καὶ οἱ ἀχώριστοι φίλοι. ὁ Κωστάκης καὶ ὁ Χρῆστος ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς τὸν δρόμον ὁ Χρῆστος ἀπήγγειλε τὸ κατωῦρον ἔροσμα τῆς Κυριακῆς :

Μόλις ἔλαμπον τὰ κάλλη τῆς ἀγῆς τερπνά,  
τὰ παιδιὰ τῆς ἡ μητέρα τρέχει καὶ ξυπνᾷ.

Αἱ, παιδιὰ, καιρὸς, ξυπνᾶτε ! κ' εἶνε Κυριακὴ  
ἡ καμπάνα μᾶς φωνάζει, τὴν ἀκοῦτ' ἐκεῖ :



Τὴν ἄμεσως, μητερίτσα, λέγουν, κ' ἐν ταυτῷ  
Νά, κ' εὐρέθησαν ἔς τὸ πόδι ὄλα ἔς τὸ λεπτό !



Ἡ μητέρα μὲ δροσάτο τᾶπλυνε νερό,  
τὰ μαλάκια τοὺς μὲ χτένι χώρισ' ἀργυρό.



Τ' ἄλλαξε καλοπλυμμένα ροῦχα γιορτερά,  
καὶ ἔλαμπον ἔς ἂν Ἀγγελούδια κ' ἦσαν μὲ χαρά.



Τώρα νὰ ἔς τὸ πεζοδρόμι τὰ παιδιὰ κ' αὐτὴ  
τὸ μικρό τῆς ἀπ' τὸ χέρι τρυφερὰ κρατεῖ.

Ἐστακτὰ ἔς τὴν Ἐκκλησίαν στέκουν τὰ παιδιὰ,  
καὶ τὴν λειτουργίαν ἀκούουν μ' ἀνοικτὴ καρδιά.



Φῶς καὶ μέσα φῶς κι' ἀπ' ἔξω, πάλι νά, μαζί,  
εἰς τὸ σπίτι ἢ συνοδεία ἔρχεται περὶ



Χύθηκε ἔς ὄλο τὸ δρόμο μόσχος θαυμαστός  
καὶ ἀόρατος μαζί των ἔρχει ὁ Χριστός

Ὁ Ἀρχιερεὺς ἐλειτούργει ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ ἡ λειτουργία ἔγινεν ἐξαιρετικῶς λαμπρὰ καὶ ὠραία.

Ὅλον τὸ χωρίον, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἐπῆγαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὴν ἐκκλῆσίαν καὶ διότι ἦτο μεγάλη ἑορτὴ καὶ διότι ὁ Ἀρχιερεὺς ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὴν ἐκκλῆσίαν. Ἀφοῦ ἐτελείωσεν ἡ λειτουργία, ὁ Ἀρχιερεὺς ἐνδεδυμένος τὴν ἑορτινὴν χρυσοῦφαντον στολὴν του, ἡ ὁποία ἔλαμπεν καὶ ἀπῆστραπτεν ἀπὸ τὰ πολλὰ φῶτα τῆς ἐκκλῆσίας, ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ ἁμβωνοῦ τῆς ἐκκλῆσίας, καὶ ὠμίλησε πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Ὁ λόγος του ἦτο τόσον ὠραίος καὶ συγκινητικὸς, ὥστε ὄλοι ὅσοι ἦσαν εἰς τὴν ἐκκλῆσίαν ἐδάκρυσαν.

Ὁ Χρῆστος, καθὼς ὄλα τὰ καλὰ παιδιὰ, ἠγάπη νὰ ἀκούῃ τὰς συμβουλὰς τῶν μεγαλειτέρων του καὶ εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἀρχιερέως ἐπρόσεξε τόσῳ πολὺ, ὥστε δὲν ἄφησε νὰ τοῦ διαφύγῃ οὔτε μία λέξις. Ἀφοῦ ἐτελείωσεν ἡ λειτουργία, ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Κωστάκης ἔλαβον τὸ ἀντίδωρον ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Ἀρχιερέως, τὴν ὁποίαν εὐλαβῶς ἠσπάσθησαν, ἐπροσκύνησαν τὰς ἀγίας εἰκόνας καὶ ἀνεχώρησαν μὲ μίαν μεγάλην χαρὰν εἰς τὴν καρδίαν των.

— Φίλε μου, Κωστάκη, λέγει ὁ Χρῆστος τοῦ φίλου του, δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῆς πόσον εἶμαι



εὐτυχής, αἰσθάνομαι δὲ ἔαν νὰ πετᾷ ἡ καρδία μου ἀπὸ τὴν χαρὰν τῆς μὲ τὸν λόγον τὸν ὁποῖον ἀπήγγειλεν ὁ Ἀρχιερεὺς. Πόσον θὰ εἴμεθα ζημιωμένοι ἂν δὲν εἰρχόμεθα εἰς τὴν ἐκκλήσιαν νὰ μάθωμεν τόσον ὠραῖα καὶ καλὰ πράγματα.

— Δὲν μοῦ λέγεις, σὲ παρακαλῶ Χρῆστο, ἀπαντᾷ ὁ Κωστάκης. Διότι ἐγὼ δὲν ἐνόησα καλῶς, πῶς τὰ εἶπε καὶ τί ἐνόει ὁ Ἀρχιερεὺς ἐκεῖ ποῦ εἶπε ὅτι ἡ ἀγνωμοσύνη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν εἶνε θηριωδία;

#### Τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ

— Ὁ Θεός, Κωστάκη, μᾶς ἔδωκε τὴν ζωὴν μας· μᾶς ἔστειλε τὸν ἥλιον, τοὺς ἀστέρας, τὰ φυτὰ, τὰ καρποφόρα δένδρα, τὰ ἄνθη καὶ ὅλα τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα μᾶς χρησιμεύουσι· καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔστειλε χάριν τῶν ἀνθρώπων διὰ νὰ ἐξυπηρετῶσι τὰς ἀνάγκας των καὶ γίνῃ τοιοῦτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος εὐτυχής. Ἐὰν λοιπὸν κατόπιν ἀπὸ τόσας εὐεργεσίας καὶ χάριτας, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἔκαμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ἄνθρωπος δὲν τὸν εὐγνωμονεῖ καὶ δὲν τὸν ἔχει πάντοτε εἰς τὸν νοῦν του καὶ εἰς τὴν καρδίαν του, ἀλλὰ φαίνεται ἐπιλήσμων, ἀγνώμων καὶ ἀχάριστος πρὸς Αὐτόν, αὐτὴ ἡ ἀχαριστία καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη τοῦ ἀνθρώπου Κωστάκη, μᾶς εἶπεν ὁ Ἀρχιερεὺς ὅτι λέγεται θηριωδία. Μᾶς εἶπε δηλαδὴ ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὅστις δὲν εὐγνωμονεῖ τὸν Θεόν, εἶνε θηρίον καὶ ὄχι ἄνθρωπος.

Ὅταν σοὶ κάμῃ ἄνθρωπός τις μίαν χάριν καὶ σὺ τὴν λησμονήσῃς, μᾶς εἶπεν ὁ Ἀρχιερεὺς, λέγεσαι ἀχάριστος καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι σὲ περιφρονοῦσιν.

Ὅταν δὲ λησμονήσης ὄχι πλέον τὴν μίαν χάριν, ἀλλὰ τὰς μυρίας τὰς ὁποίας σοὶ ἔκαμεν ὁ Θεός, πῶς πρέπει νὰ λέγῃσαι ;

— Βεβαίως, ἀπαντᾷ ὁ Κωστάκης, θηρίον καὶ καὶ χειρότερον ἀπὸ θηρίον. Ἄλλ' ἐγώ, Χρῆστο, δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχωσι τοιοῦτοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι νὰ μὴ εὐγνωμονῶσι τὸν Θεὸν καὶ νὰ Τὸν δοξολογῶσιν.

— Καὶ ὅμως, φίλε μου Κωστάκη, ὑπάρχουσι πλείστοι τοιοῦτοι οἱ ὁποῖοι βεβαίως δὲν πρέπει νὰ λέγωνται ἄνθρωποι πλέον, ἀλλὰ τέρατα.

Ἦκουσες, εἰς τὸ τέλος, Κωστάκη, τί εἶπεν ὁ Ἀρχιερεὺς ; καὶ μὲ τί πόνον καὶ μὲ τί ἀγανάκτησιν τὸ εἶπε, ὥστε ἠσθάνθην νὰ ἀνατριχιάσῃ ὄλον μου τὸ σῶμα. Τί φρίκη, εἶπε, τὸ σκυλὶ τὸ ὁποῖον εἶνε ζῶον ἄψυχον, ὅταν τοῦ κάμνης μίαν μικρὰν χάριν καὶ τῷ δώσης ὀλίγον ψωμί, νὰ τὸ ἐνθυμῆται πάντοτε καὶ νὰ σεῖη τὴν οὐρὰν του ὅταν σὲ ἴδῃ, σημαίνει ὅτι σὲ εὐγνωμονεῖ, ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ ὀμιλήσῃ. Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅστις δὲν εἶνε ζῶον, ἀλλ' ἔχει ψυχὴν καὶ λογικόν, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἠγάπησε καὶ νύνησε περισσότερον ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα δημιουργήματά Του νὰ λησμονῇ τὸν εὐεργέτην του καὶ νὰ εἶνε ἀγνώμων καὶ ἀχάριστος πρὸς τὸν Θεόν. Ναί ! πρὸς τὸν Θεὸν ὅστις καὶ τὸν μονογενῆ Του υἱόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον νὰ σταυρωθῇ πρὸς χάριν καὶ σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Διὰ νὰ ἐννοήσης δὲ καλλίτερον, Κωστάκη, τί εὐγενὲς καὶ θεῖον αἶσθημα εἶνε ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ποῖαν σημασίαν καὶ ποῖαν ἀξίαν ἀποδίδουσιν εἰς



αὐτὴν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὅσοι δύνανται νὰ ἐκτιμῶσι τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς, ἀκουσον σὲ παρακαλῶ ἔν γεγονὸς σχετικόν.

Καὶ ὁ Χρῆστος ἀνοίξας ἔν βιβλίον τῷ ἀνέγνωσε τὰ κατωτέρω :

### Ἡ ἀνταμοιβὴ τῆς εὐγνωμοσύνης

«*Πρὸ τινων ἐτῶν ἀπέθανεν ἔν Ἀθήναις ἄνθρωπός τις ὀνομαζόμενος Πλατίνης Ὁ ἀπλοῦς καὶ ἀπέριτος οὗτος γέρον, ὅστις ἠγάπα νὰ κάμνη περίπατον εἰς τὴν δενδροστοιχίαν τῶν ἀνακτόρων, εἶχε περιοσίαν δύο τοῦλάχιστον ἑκατομμυρίων εἰς μετροητά. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν σύζυγός του εἶχεν ἀποθάνει καὶ οὔτε τέκνα οὔτε συγγενεῖς εἶχεν, οἱ πολυπληθεῖς φίλοι καὶ γνωστοὶ του περιέμενον μὲ περιέργειαν τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ ἀνοιχθῇ ἡ διαθήκη του.*

*Τόσφ δὲ μεγαλειτέρα ἦτο ἡ περιέργεια, ὅσφ ὁ γέρον Πλατίνης ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου του, εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ σχετιζομένους ἔλιγε, μυστηριωδῶς μειδιῶν, ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ μάθουν πόσον ἔφρόντισε νὰ φανῇ εὐγνώμων εἰς πᾶσαν ἀληθινὴν πρὸς αὐτὸν συμπάθειαν.*

*Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλατίνης ἡ διαθήκη του, τὴν ὁποίαν εἶχε καταθέσει εἰς ἕνα συμβολαιογράφον, ἠνοιχθῆ κατὰ τὸν νόμον εἰς τὸ δικαστήριον. Κατ' αὐτὴν γενικοὶ κληρονόμοι ἦσαν τὰ διάφορα φιλανθρωπικὰ καταστήματα τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκληροδότει ἔν ἑκατομμύριον τοῖς μετροητοῖς καὶ τὸ εἰσόδημα μερικῶν ἀκινήτων κτημάτων.*

*Εἴκοσιν ἐκ τῶν στενωτέρων του φίλων ἔλαβον προσέτι πλουσιοπάροχον κληροδότημα· ὅ,τι μεγαλειτέραν καθίστα τὴν ἀξίαν τῶν δώρων ἦτο, ὅτι ὁ ἀγαθὸς γέρον ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς κλίσεις καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν φίλων του.*

*Νεαρὸς τις ζωγράφος ἔλοβε δέκα χιλιάδας δραχμῶν διὰ*

νά υπάγη εις τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν πρὸς τελειοποίησιν του· εἷς φίλος τῶν ἀρχαιοτήτων ἔλαβεν ὠραίαν συλλογὴν ἀρχαίων, τὴν ὁποίαν μὲ τόσῃν ἀγάπῃν καὶ τόσα χρήματα εἶχε συλλέξει ὁ φιλόραχος γέρον· ἄλλος τις ἀσχολούμενος εἰς γεωπονικὰς ἐργασίας ἔλαβε λαμπρὸν καὶ ἐκτεταμένον κῆπον ἐδρικομένον ἐν Παιησίοις· συγγραφεὺς τις ἔλαβε τὴν μεγάλην βιβλιοθήκην του· χήρα ἀξιωματικοῦ, ἀπομεμακροσμένη συγγενῆς τοῦ Πλατίνῃ, ἐκληρονόμησε τὰ ὠραῖα ἐπιπλα τῆς οἰκίας του, ἣ δὲ δεκαοκταεὶς θυγάτηρ της ὀκτὼ χιλ. δραχμῶν διὰ τὰ μορφωθῆ διδασκάλισσα τῆς μουσικῆς.

Ὁ γέρον Πλατίνης εἰς τὴν διαθήκην του ἠὲ χαρίστησε τοὺς φίλους του ἐκ βάνους καρδίας διὰ τὴν φιλικὴν συμπάθειαν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐπιδείξει πρὸς αὐτόν, παρεκάλει δ' αὐτοὺς νὰ φυλάξωσι πάντοτε φιλικὴν τὴν ἀνάμνησιν του.

Εἰς τὸ τέλος τῆς διαθήκης ὑπῆρχε μία παράγραφος, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Πλατίνης ἐδήλου, ὅτι κατέθεσε κιβωτίδιον εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν περιέχον ἐν ἑκατομμύριον δραχμῶν, καὶ ὅτι οἱ κληρονόμοι προσεκαλοῦντο νὰ εὐρεθῶσιν ἀκριβῶς μετὰ ἐν ἔτος εἰς τὸ πρωτοδικεῖον. Ἐκεῖ ἐμελλε νὰ ἀνοιχθῆ τὸ κιβωτίδιον καὶ τότε θὰ ἐμάνθανο εἰς ποῖον ἐξ αὐτῶν ἐδόθη ὁ πλοῦτος τὸν ὁποῖον περιεῖχεν.

Ἐκπληξίς κατέλαβε τοὺς κληρονόμους. Ποῖος ἄρα ἐξ αὐτῶν θὰ ἦτο εὐτυχής; Ἀπὸ τὴν διαθήκην τίποτε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποθέσῃ τις.

Ἐκ τῶν κληρονόμων τινὲς ἦσαν εἰλικρινῶς ἐγνώμονες πρὸς τὸν γέροντα, ὅστις ἐξεδήλωσε μὲ τόσῃν φιλοφροσύνῃ τὰ φιλικὰ του αἰσθήματα. Ἄλλοι ἐνόμιζον ὅτι ἔτρεπε νὰ λάβουν μεγαλειτέρας δωρεὰς καὶ ἦσαν δυσηρεστημένοι. Εἰς ἄλλους ἐφαίνεται ἰδιότροπος ἢ ἐπιθυμία τοῦ διαθέτου νὰ περιμείνωσιν ἐν ἔτος ἀκόμη καὶ ἔπειτα ἀπὸ τόσῃν ἀνυπόμονον προσδοκίαν νὰ ἴδουν ἴσως ἄλλον τινὰ προτιμώμενον.



Εὐτυχεστάτη ὁμως ἦτο ἡ Ἀντιγόνη, ἡ νεαρὰ κόρη, ἣτις εἶχε λάβει τὰς ὀκτὼ χιλιάδας δραχμῶν διὰ τὰ τελειοποιῆσθαι εἰς τὴν μουσικὴν.

Ἡ μήτηρ της ἕως τότε ἐπάλαιε πρὸς πολλὰς δυσκολίας, ὅπως μὲ τὴν ὀλίγην σύνταξιν τοῦ συζύγου της τὰ βγάλη πέρα, ὅπως λέγομεν κοινῶς. Εἶχε μακρυνήν τινα συγγένειαν πρὸς τὸν γέροντα Πλατίνην, ἀλλ' ἡ φιλοτιμία δὲν τῇ ἐπέτρεπε τὰ ζητήσῃ βοήθειαν, ἐπειδὴ δὲ ἦτο καλὴ οἰκοκυρὰ καὶ ἡ οἰκία της ἦτο πάντοτε εὐπρεπής, ἴσως ὁ γέρον οὔτε ἐμάντευε κἄν τὰς πολλὰς ἀνάγκας της.

Ἡ νεαρὰ κόρη, ἡ ὁποία εἶχεν ὠραιότατην καὶ εὐστροφον φωνήν, εἶπέ ποτε τυχαίως, ἀφοῦ ἔραλλε θελκτικῶς ἄσμά τι εἰς τὸν Πλατίνην, οὐ θὰ ἦτο εὐτυχής, ἂν ἐτελειοποιεῖτο εἰς τὴν μουσικὴν, ὥστε τὰ ἤμπορέσῃ τὰ γείνη μουσικοδιδάσκαλος. Ὁ ἀγαθὸς γέρον δὲν τὸ ἐλησμόνησεν· ἡ δὲ νεαρὰ κόρη Ἀντιγόνη ἠσθάνθη βαθεῖαν ἐγνωμοσύνην πρὸς τὸν εὐεργέτην της.

Ὁ γέρον Πλατίνης εἶχεν ἀποθάνει τὸν Δεκέμβριον. Τὴν δευτέραν ἑβδομάδα τοῦ Φεβρουαρίου, ὅτε ἤρχισεν ἤδη τὰ πνεύμνοσι τῆς ἀνοιξέως, ἡ Ἀντιγόνη κρατοῦσα εἰς τὰς χεῖρας ὠραίαν ἀνθοδέσμην, μετέβη μετὰ τῆς μητρὸς της εἰς τὸ νεκροταφεῖον, διὰ τὰ στολίῃ τὸν τάφον τοῦ Πλατίνη. Πόσον ὁμως ὀδυνηρῶς ἐξεπλάγη ἰδοῦσα εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκειτο ὁ τάφος τοῦ μεγαλοδώρου γέροντος. Κανεὶς δὲν εἶχε φροντίσῃ δι' αὐτόν, ἀγριόχορτα ἐφύτρωνον παρτοῦ, οὔτε σταυρὸς εἶχε στηθῆ οὔτε κανδῆλι ἔκαιεν ἐπ' αὐτοῦ.

Ἡ νεῆτις περίλυπος ἠρώτησε τὸν φύλακα τοῦ νεκροταφείου, ὅστις ἐπιτηρεῖ τοὺς τάφους, ἂν φροντίσῃ κανεὶς διὰ τὸν τάφον τοῦ γέροντος Πλατίνη. Ὁ φύλαξ ἀπήντησεν, οὐκ ἀπὸ κανένα δὲν ἔλαβεν ἐντολήν τὰ περιποιηθῆναι τὸν τάφον ἑαῖνον.

Ἡ Ἀντιγόνη ἐπῆγεν εἰς τὸν συμβολαιογράφον, ὅπου ἦτε κατατεθειμένη ἡ διαθήκη, καὶ τῷ κατέστησε γνωστήν τῆς κατὰστασιν τοῦ τάφου. Ἄλλ' ὁ συμβολαιογράφος σηκώσας τοὺς ὤμους του εἶπεν ὅτι ὁ γέρον Πλατίνης ἐπρονόησεν ἀκριβέστατα διὰ πᾶσαν δαπάνην καὶ ὥρισεν τὰ ἀναγκαῖα εἰς ἐκάστην χροῖα διὰ τὸν τάφον του ὅμως δὲν διέταξε τίποτε οὔτε ὑπάρχει χρηματικόν τι ποσὸν διαθέσιμον.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς κόρης ἐγένεσαν δάκρυα.

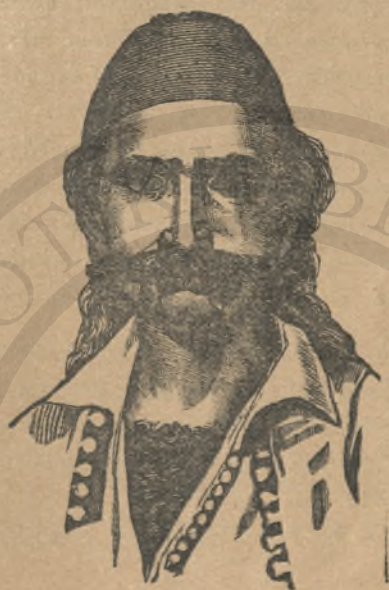
— Ὅχι! . . . , εἶπε, δὲν πρέπει νὰ μείνη περιφρονημένος ὁ τάφος τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ ἔκαμε τόσους εὐτυχεῖς, ποῦ κατεπράυνε τόσας δυστυχίας! Εἶνε καθήκόν μου νὰ φροντίσω ἐγὼ διὰ τὸν τάφον του.

Ἡ ἀξέπαινος νεᾶνις ἐφύλαξε τὸν λόγον τῆς. Σταυρὸς φέρων τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ, ἐσιόλιζε μετ' ὀλίγον τὸν τάφον, ἄνθη δὲ διάφορα ἐφύτρωσαν ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ φύλαξ λαμβάνων χρηματικόν τι ποσόν, τὸν ἐπόυζε τακτικά. Ἡ δὲ Ἀντιγόνη καὶ ἡ μήτηρ τῆς μετέβαινον συχνὰ εἰς τὸ νεκροταφεῖον καὶ ἐκαθάριζον καὶ ἐσιόλιζον τὸν μοναχικὸν τάφον.

Μετὰ ἓν ἔτος τὸ ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ κατατεθὲν κιβώτιον ἠνοιχθῆ, εὐρέθη δ' ἐν αὐτῷ ἡ ἐξῆς σημειωθεῖς γεγραμμένη ἰδιοχειρῶς ὑπὸ τοῦ γέροντος Πλατίνῃ.

Ἀπολλὰς φορές μετέβαλε τὴν διαθήκην μου, χωρὶς ποτε νὰ μίμνω εὐχαριστημένος. Ὅσκι ἔχει μεγάλην περιουσίαν, ἔχει καὶ ἠθικὰ καθήκοντι. Ἐθεώρησα λοιπὸν ὀφθόν, ἀφοῦ τὸ ἤμισυ τῆς περιουσίας μου ἐδώρησα εἰς φιλανθρωπικὰ καταστήματα τῆς πατρίδος μου, τὸ ἄλλο ἤμισυ νὰ δώσω εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς ἀρετῆς. Εἰς τὸν βίον μου πολλοὶ μοὶ ὠμίλησαν με στοργήν, ἀλλὰ μόνος ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰς καρδίας· ἐγὼ δὲν ἤμην εἰς θέσει νὰ γνωρίζω ἂν ἦτο ἀληθὴς ἡ ψευδὴς ἡ ἀγάπη των. Ἐξ ὅλων τῶν ἀρετῶν ἀγνοτέρη καὶ σπανιωτέρα μοὶ ἐφάνη ἡ εὐγνωμοσύνη δια





ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

τοῦτο μετὰ ὄριμον σκέψιν ἀλεφάσισα τὸ ὑπόλοιπον ἡμῖσιν  
τῆς περιουσίας μου γὰρ δώσω εἰς τὰς εὐχλωμόνας καρδίας.  
Εἰς ὄλους ὅσοι μ' ἐπλησίασαν, ἐπροσπάθησα γὰρ φανῶ χρή-  
σιμος· δικαίως λοιπὸν δύναμαι γὰρ ἐλπίσω, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι,  
οἱ ὅποιοι τοσούτοις μὲ εὖρον βοηθὸν εἰς τὴν ἀνάγκην των,  
θὰ ἐπισκέπτονται κάποτε τὸν τάφον μου, ὃ ὅποιος ἐγκλείει  
πιστὸν φίλον· ἀφῆκα παραγγελίαν ὃ τάφος μου γὰρ μέγλη  
ἐγκαταλείλειμμένος, ἄρ κανεῖς δὲν φορτίση ἀνθορμήτως

γὰ τὸν περιποιηθῆ. Εἰς τοὺς φίλους μου, ὅσοι θὰ προτιμή-  
σουν τὴν μνήμην μου, περιποιούμενοι τὴν τελευταίαν μου  
κατοικίαν, ἠθέλησα γὰ δώσω ἰδιαίτερον δεῖγμα τῆς εὐγνω-  
μοσύνης μου. ὀρίζω λοιπόν, ἂν πολλοὶ ἀπὸ κοινοῦ φρο-  
τίσουν διὰ τὸν τάφο μου, γὰ μοιρασθοῦν ὅλοι τὸ ἑκατομ-  
μύριον τῶν δραχμῶν εἰς ἴσας μερίδας· ἂν ὁμως κατεῖς  
ἀπὸ τοῦ· κληρονόμους ἐντὸς τοῦ ἔτους ἀπὸ τοῦ θανάτου  
μου δὲν φροντίσῃ γὰ μοὶ κάμῃ τὴν χάριν ταύτην. τότε καὶ  
τὸ ἑκατομμύριον τοῦτο γὰ δοθῆ εἰς τὰ αὐτὰ φιλανθρωπικὰ  
καταστήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδόθη καὶ τὸ προηγούμενον».

Ἡ πιωχὴ Ἀντιγόνη ἐβρέθη διὰ μιᾶς πρὸς ἑκπληξίν της,  
ὅτι εἶχε τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα ἐπὶ τοῦ ἑκατομμυρίου  
ἐκείνου! Φανιάζεσθε τὴν ἀπληψίαν, τὴν πικρὰν μετάνοιαν  
τῶν ἄλλων διὰ τὴν ἔλλειψιν ὀλίγης εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν  
ἀγαθὸν γέροντα.

Φανιάζεσθε καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς Ἀντιγόνης καὶ τῆς μη-  
τρὸς της . . . . .

Ἡ ἀγαθὴ νεᾶνις ἐφάνη ἀξία κληρονόμος τόσον μεγαλο-  
ψύχου καὶ εὐσυνειδήτου ἀνδρός· ὁ χουσὸς εἰς τὰς χεῖράς της  
δὲν ἔμεινε νεκρὸν μέταλλον, ἀλλὰ κατεπράυνε τὸν πόνον  
τῆς δυστυχίας, διέχεε παντοῦ εὐλογίαν!

(«Διάπλασις Παιδῶν»)

— Επείσθης λοιπόν, φίλε μου Κωστάκη, ἐκ τοῦ  
γεγονότος τούτου, τὸ ὁποῖον σοὶ ἀνέγνωσα, ὅτι ἡ εὐ-  
γνωμοσύνη εἶνε ὑψίστη καὶ θειοτάτη ἀρετὴ.

Τὴν ἀχαριστίαν καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην οἱ ἀρχαῖοι  
ἡμῶν πρόγονοι τὴν ἐθεώρουν τόσον συχαμερὸν καὶ  
ἀσυγχώρητον ἔγκλημα, ὥστε τὸ ἄφινον ἀτιμώρητον,  
διότι δὲν εὕρισκον καμμίαν τιμωρίαν ἀνάλογον πρὸς  
τὸ μέγεθος αὐτοῦ.



Δυστυχῶς ὅμως, φίλε μου, ὑπάρχουσι πολλοὶ ἀν-  
θροποὶ οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον ἀγνώμονες πρὸς τὸν  
Θεὸν εἶνε, ἀλλὰ καὶ ὑβρίζουσι πολλάκις αὐτοῦ. Τί  
φοβερόν τοῦτο καὶ διὰ νὰ τὸ σκεφθῆ κανεὶς μόνον!

Ἄλλὰ πόσον ἔλεεινὸς καὶ πόσον διεφθαρμένος  
θὰ εἶνέ τις διὰ νὰ τολμᾷ νὰ ὑβρίζη τὸν Θεόν, τοῦ  
ὁποίου τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν παντοδυναμίαν θὰ  
δυνηθῆς νὰ ἐννοήσῃς. ἔστω καὶ πολὺ ὀλίγον, φίλε  
μου, ὅταν προσέξῃς νὰ ἐννοήσῃς τοὺς κατωτέρω  
στίχους τοῦ ἀειμνήστου Σούτσου :

Θεέ, ἔμνεϊ τὴν δόξαν Σου ἡ νύξ καὶ ἡ ἡμέρα,  
μὲ ἀνθη ἔστρωσας τὴν γῆν μὲ ἄστρα τὸν αἰθέρα.



Τῆς γῆς ἀσύμφωνοι λαοὶ Σὲ προσκυνοῦν συμφώνως,  
ποικίλαι γλῶσσαι χίλια Σὲ ἀνυμνοῦν συγχρόνως.



Τὸ πᾶν ἀμέτρητος μετρῆς ἀόριστος ὀρίζεις,  
τὸ πᾶν ἀόρατος ὄρης, ἀγνώριστος γνωρίζεις.

Τὸ φῶς, Θεέ, τὸ σῶμά Σου,  
ὁ ἥλιος τὸ ὄμμα Σου,  
ὁ κεραυνὸς φωνὴ Σου.

Τὸ ἄπειρον διάστημα  
τὸ μέγα Σου ἀνάστημα,  
καὶ ὁ αἰὼν στιγμή Σου.



Δύναται ὁ δάκτυλός Σου  
ὡς μοχλὸς τὴν γῆν νὰ σεισῇ,  
καὶ τὸ κοῖλον τῆς χειρός Σου  
τοὺς ὠκεανούς νὰ κλείσῃ.

*Μ' ἐν Σου νεῦμα μόνον σβύνεις  
τῶν ἀστέρων τοὺς φανούς,  
μ' ἐν Σου νεῦμα μόνον κλείνεις  
πρὸς τὴν γῆν τοὺς Οὐρανοὺς.*

**τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ**

Οἱ δύο μικροὶ φίλοι ἔφθασαν κατόπιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χρήστου, εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν καὶ ἔκαλημέρησαν τὴν μητέρα τοῦ Χρήστου, ἡ ὁποία ἦτο ἀσθενὴς καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶχεν ὑπάγει εἰς τὴν ἐκκλησίαν

— Καλῶς τὰ παιδιά μου, τὰ ὁποῖα μυρίζουν ἔς ἂν τὸν μύσχον, διότι ἔλαβον τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας τοῦ ἱερέως. Ἡ ἐκκλησία, παιδάκια μου, εἶνε οἰκία τοῦ Θεοῦ καὶ χαρὰ εἰς ἐκεῖνον ὅστις πηγαίνει μὲ καρδίαν καθαρὰν καὶ προσεύχεται μὲ εὐλάβειαν καὶ προσοχὴν. Καθίσατε, παιδιά μου, νὰ μοῦ εἴπητε τί εἶπεν ὁ Ἀρχιερεὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν σήμερον, ὅπου ἤκουσα ὅτι θὰ ὁμιλήσῃ.

— Εἶπε τόσον ὠραῖα καὶ ἅγια πράγματα, μῆτερ μου. ἀπαντᾷ ὁ Χρῆστος, ποῦ χαρὰ εἰς τὸν χριστιανὸν ἐκεῖνον ὅστις τὰ κάμνει καὶ τὰ ἐκτελεῖ.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἔφθασε καὶ ὁ ἀγαθὸς πατὴρ τοῦ Χρήστου καὶ ἡ γραῖα γειτόνισσά των κυρὰ Νικολάκαινα.

— Μᾶς εἶπεν ὁ Ἀρχιερεὺς, μῆτερ μου, ἐξηκολούθησεν ὁ Χρῆστος νὰ λέγῃ, ὅτι δὲν δύναται νὰ γίνῃ τις καλὸς ἄνθρωπος, ἐὰν δὲν ἀγαπᾷ καὶ δὲν σέβηται τὸν Θεόν. Διότι ὅταν σέβηται τις τὸν Θεόν, ποτὲ δὲν παραβαίνει τὸ θέλημά Του καὶ ποτὲ δὲν κάμνει καμμίαν κακὴν πράξιν. Διότι αἱ κακαὶ πράξεις



δυσαρεστοῦν τὸν Θεὸν καὶ ὅστις Τὸν ἀγαπᾷ καὶ Τὸν σέβεται ποτὲ δὲν θέλει νὰ Τὸν δυσαρεστήσῃ.

— Καὶ ποῖον εἶνε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ; ἐρωτᾷ ὁ ἀγαθὸς πατὴρ τοῦ Χριστοῦ.

— Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πάτερ μου, μᾶς εἶπεν ὁ διδάσκαλος προχθές, εἶνε νὰ μὴ κάμνῃ ποτὲ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνο. τὸ ὁποῖον δὲν θέλει νὰ κάμνωσιν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι εἰς αὐτόν, καὶ νὰ κάμνῃ πάλιν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλει νὰ κάμνωσιν οἱ ἄλλοι εἰς αὐτόν.

Θέλεις νὰ σοῦ κλέψωσι τὰ πρόβατά σου; \*Ὁχι, βεβαίως. Αἶ τότε μὴ κλέψῃς καὶ σὺ κανενός.

Θέλεις νὰ σὲ βλάψουν; \*Ὁχι, βεβαίως. Τότε μὴ βλάψῃς καὶ σὺ κανένα.

Θέλεις νὰ σὲ βοηθήσουν εἰς τὴν ἀνάγκήν σου; Βοήθησον καὶ σὺ ἕνα ἄλλον.

Θέλεις νὰ σὲ ἐλεήσωσιν ἐὰν πάσχῃς; Ἐλέησον καὶ σὺ ὅταν δύνασαι.

\*Ὅστις λοιπὸν ἀγαπᾷ καὶ σέβεται τὸν Θεόν, κάμνει τὸ θέλημά Του. \*Ὅστις ὅμως δὲν κάμνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὔτε Τὸν ἀγαπᾷ, οὔτε Τὸν σέβεται. Καὶ ὅστις δὲν σέβεται τὸν Θεόν, τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός, τὸν εὐεργέτην τοῦ κόσμου, εἶνε ἕν ζῶον, ἕν ἀνθρωπόμορφον κτῆνος, μᾶς εἶπεν ὁ Ἄρχιερεὺς, καὶ δὲν θὰ γίνῃ δεκτό: ποτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ἡ κυρὰ Νικολάκαινα, ἡ ὁποία ἦτο ἀγαθοτάτη γυνὴ καὶ ποτὲ δὲν παρήκουσε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἤρχισε νὰ κάμνῃ τὸν σταυρόν της, καὶ νὰ εὐλογῇ καὶ νὰ δοξάζῃ τὸ ἅγιον θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεὸς πανταχοῦ παρὼν.

— Ὁ καλὸς ἄνθρωπος λοιπόν, μᾶς εἶπεν εἰς τὸ τέλος ὁ Ἀρχιερεὺς, ἐξηκολούθησε νὰ λέγῃ ὁ Χρῆστος, πρέπει ν' ἀγαπᾷ καὶ νὰ σέβηται μὲ ὅλην τὴν καθαρὰν του καρδίαν τὸν Θεόν. Ὁ δὲ κακὸς ἄνθρωπος, ὅστις ἔχει κακὰ καὶ πονηρὰ πράγματα εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν του, νὰ τὸν φοβῆται καὶ νὰ μὴ λησμονῆ ὅτι εἶνε ἀδύνατον, ὅ,τι καὶ ἂν κάμνῃ καλὸν ἢ κακόν, νὰ μὴ τὸ γνωρίζῃ ὁ Θεός.

Τοὺς νόμους τῆς πατρίδος ἡμῶν καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτείας εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξαπατήσωμεν, ὥστε νὰ μὴ ἀνακαλύψωσι τὰς κακὰς ἡμῶν πράξεις· ἀλλ' ἀπὸ τὸν Θεὸν ποτὲ δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ κρυφθῶμεν. Διότι ὁ Θεὸς εἶνε πανταχοῦ παρὼν καὶ εἶνε καὶ δίκαιος. Ἐπειδὴ δὲ εἶνε πανταχοῦ παρὼν, παντοῦ δηλαδὴ ὅπου καὶ ἂν εἴμεθα ἡμεῖς εἶνε καὶ Ἐκεῖνος, ὅπου καὶ ἂν κρυφθῶμεν νὰ κάμωμεν τὴν κακὴν πράξιν. δὲν εἶνε δυνατὸν παρὰ νὰ τὴν γνωρίζῃ, διότι θὰ εἶνε ἐκείνην τὴν στιγμὴν καθ' ἣν θὰ τὴν κάμνωμεν παρὼν. Καὶ ἐπειδὴ εἶνε δίκαιος, δὲν εἶνε δυνατὸν παρὰ νὰ τὴν τιμωρήσῃ. Θὰ τὴν τιμωρήσῃ δὲ τὴν κακὴν πράξιν ὄχι ἀπὸ κακίαν καὶ ἀπὸ πάθος, διότι ὁ Θεὸς εἶνε καλὸς καὶ ἀγαθός, ἀλλὰ διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ δικαιοσύνη, διὰ νὰ ἰκανοποιηθῇ ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἠδικήσαμεν. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ κακὸς ἄνθρωπος, ἀφοῦ δὲν σέβεται τὸν Θεὸν καὶ παραβαίνει τὸ θέλημά Του, πρέπει νὰ φοβῆται τὴν ἀμερόληπτον δικαιοσύνην Του, διότι εἶνε ἀδύνατον ν' ἀποφύγῃ τὴν δικαίαν τιμωρίαν Του. Εἶνε ἀδύνατον ὁ μὲν κακὸς νὰ μὴ τιμωρηθῇ



ἀπὸ τὴν θεϊαν δικαιοσύνην, ὁ δὲ καλὸς τὸ ἐναντίον  
 νὰ μὴ ἀνταμειφθῆ.

Ὁ χριστιανὸς δὲν ἀποθαρρύνεται.

Χρεώσται δὲ ὁ καλὸς χριστιανὸς ὅσα κακά, καὶ  
 ὄσαι μεγάλαί ἀδικίαι καὶ ἂν τῷ τύχωσι, νὰ μὴ πα-  
 ραπονῆται καὶ νὰ μὴ ὀργίζηται κατὰ τοῦ Θεοῦ,  
 διότι τοῦτο εἶνε ἡ μεγαλειτέρα ἀνανδρία, ἀλλὰ νὰ  
 ἐλπίζη, καὶ νὰ ἐλπίζη μὲ μεγάλην πεποίθησιν εἰς  
 ὄλας τὰς δυστυχίας του εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ  
 Θεοῦ. Νὰ εἶνε δὲ βέβαιος ὅτι, ὅσον καὶ ἂν τὸν ἀδι-  
 κήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ὁ Θεός, ὅστις εἶνε δίκαιος, θὰ  
 τῷ δώσῃ ἡμέραν τινὰ τὸ δίκαιόν του.

Πρέπει ὁ καλὸς χριστιανὸς νὰ μὴ ἀποθαρρύνηται  
 καὶ νὰ μὴ ἀπελπίζηται ποτε, διότι ὁ χριστιανὸς  
 ὅστις ἀπελπίζεται σημαίνει ὅτι ἀρνεῖται τὴν δικαιο-  
 σύνην τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν πιστεύει ὅτι ὁ Θεὸς θὰ  
 τῷ δώσῃ ἡμέραν τινὰ τὸ δίκαιόν του καὶ διὰ τοῦτο  
 ἀπελπίζεται. Ὑβρίζει δὲ τὸν Θεὸν ἐκεῖνος ὅστις  
 νομίζει ὅτι ὁ Θεὸς θὰ τῷ δώσῃ εἰς τοῦτον ἢ εἰς  
 τὸν ἄλλον κόσμον τὸ δίκαιόν του, διότι τότε νομί-  
 ζει τὸν Θεὸν ἄδικον.

Ὁ Κωστάκης κατόπιν ἠγέρθη καὶ παρεκάλεσε  
 τὸν φίλον του Χρῆστον νὰ τὸν συνοδεύσῃ νὰ ὑπά-  
 γωσι καὶ εἰς τὴν οἰκίαν των νὰ κλημερίσωσι τοὺς  
 γονεῖς του, οἱ ὅποιοι πύχαριστοῦντο ὅταν ἐπήγα-  
 νεν εἰς τὴν οἰκίαν των τὸ καλὸ παδὶ τοῦ χωριοῦ  
 ὁ Χρῆστος.

— Τί ἀγαθὴ καὶ τί ἀγία γυνή, λέγει ὁ Κωστάκης  
 πρὸς τὸν φίλον του Χρῆστον, ἅμα ἐξῆλθον τῆς οἰ-  
 κίας, αὐτὴ ἡ γραῖα γειτόνισά σας, ἡ κυρὰ Νικο-

λάκαινα. Τὴν παρετήρουν ὅλην τὴν ὥραν, καθ' ἣν σὺ διηγείσο ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μᾶς εἶπεν ὁ Ἀρχιερεὺς, καὶ μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἐβλεπον νὰ λάμπῃ τὸ πρόσωπόν της ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. Νά! ποῖα εἶνε, Χρῆστο, ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου! Μοὶ τὸ ἔλεγε πολλὰκις ὁ πατήρ μου, ἀλλὰ σήμερον τὸ παρετήρησα καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὴν κυρὰ Νικολάκαινα.

Εὐτυχὴς καὶ εὐδαίμων εἶνε ἐκεῖνος, μοὶ ἔλεγεν ὁ πατήρ μου, Χρῆστο, ὁ ὁποῖος εἶνε ἀγαθὸς καὶ δὲν ἔκαμῃ ποτε κακὸν εἰς κανένα ἄνθρωπον καὶ ἔχει ὅλας τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν Θεόν. Ὅστις ἐλπίζει εἶνε εὐτυχής. Ὅστις δὲν πιστεύει καὶ δὲν ἐλπίζει βαρύνεται καὶ ἀνδιάζει τὴν ζωὴν του καὶ εἶνε δυστυχής.

Ἡ σταθερὰ πίστις εἰς τὸν Θεόν εἶνε ἡ μεγαλειότερα καὶ τελειότερα εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτὴ ἡ γραῖα κυρὰ Νικολάκαινα εἶνε καλὴ καὶ ἀγαθὴ καὶ ἐλπίζει εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ ὅτι θὰ τὴν πληρώσῃ καὶ θὰ τὴν ἀνταμείψῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ διὰ τοῦτο εἶνε εὐτυχὴς καὶ εὐχαριστημένη καὶ ἂν ζῆ, εὐαριστημένη δὲ καὶ ἂν ἀποθάνῃ. Ἐὰν ὅμως δὲν ἤλπιζεν εἰς τὸν Θεόν καὶ εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐφοβεῖτο τὸν θάνατον καὶ θὰ ἔτρεμε συλλογιζομένη ὅτι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν θ' ἀποθάνῃ, ἐπειδὴ εἶνε γραῖα, καὶ θὰ ἦτο πολὺ ὁ στυχὴς καὶ ἡ ζωὴ της θὰ ἦτο ἀνυπόφορον βάρος καὶ μεγάλη τυραννία εἰς αὐτήν.

— Ἐνθυμεῖσαι, Χρῆστο, προχθὲς ἓν ὄραϊον ποίημα τὸ ὁποῖον ἀπήγγειλεν ὁ διδάσκαλος περὶ τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεόν;

— Ὅχι μόνον τὸ ἐνθυμοῦμαι, Κωστάκη, ἀλλὰ τὸ





ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ

ἀπεστάθησα προσέτι θέλεις νὰ σοῦ τὸ ἀπαγγείλω ;  
Ἴδού :

Ἥλιος, ἥλιος καφτερὸς  
τὰ λουλούδια τὰ μαραίνει  
Δὲν περνᾷ ἄγος καιρὸς  
πνέει ἀέρας θροσερὸς  
Κι' ἡ βροχὴ νά ! τ' ἀνασταίνει.

Μά βροχή πολλή πολλή  
 τάκαμε νά κλίνουν πάλι . . . .  
 Μά νά κι ἤλιου ἀπαλή  
 Πάλι ἀκίς τὰ προσκαλεῖ  
 καὶ σηκώνουν τὸ κεφάλι!

Ἔτο' εἶν' ὄλα μας ἔς τὴ γῆ,  
 ποῦ ὁ Θεὸς τὴν ἐποπιεῖ,  
 Ποῦ ὁ Θεὸς τὴν εὐλογεῖ  
 Καὶ μ' ἀκοίμητο σιοργῆ  
 Σώζει ὁποῖον Τὸν πιστεύει

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

### Ἡ ΑΓΑΘΟΕΡΓΙΑ

Ἐφθασαν ἐν τῷ μεταξύ τὰ δύο καλὰ παιδιά εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δημάρχου, τοῦ πατρὸς τοῦ Κωστάκη. Ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Κωστάκη καὶ ὄλα τ' ἀδελφάκιά του, μὲ τὰ καλλίτερα τῶν φορέματα, εὐρίσκοντο τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ τοὺς ἐδέχθησαν μὲ μεγάλην των εὐχαρίστησιν. Μετ' ὀλίγον δὲ ἤλθον ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου ὄλοι οἱ πρόκριτοι τοῦ χωρίου μὲ τὰ ἐορτεῖων φορέματα διὰ νὰ χαιρετήσωσι τὸν Δῆμαρχον, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐορτῆς καὶ νὰ τῷ εὐχηθῶσι τὸ «εἰς ἔτη πολλὰ», ὡς εἶχον πάντοτε συνήθειαν



νά κάμνωσιν ὅλας τὰς καλὰς ἡμέρας. Εἰς ὅλων τῶν προσελθόντων προκρίτων τὰ πρόσωπα ἐφαίνετο ἡ χαρὰ καὶ ἡ φαιδρότης, διότι ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦτο πολὺ μεγάλη ἑορτὴ διὰ τοὺς Χριστιανούς. Ἦτο ἡ ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἡμέρα μεγάλης ἑορτῆς διὰ τοὺς Ἕλληνας ἑορτῆς Χριστιανικῆς καὶ Ἐθνικῆς. Ἡ ἡμέρα τῆς 25ης Μαρτίου εἶνε ἡμέρα σημαντικὴ, εἶνε ἡμέρα χαρᾶς καὶ δόξης διὰ τὸν Ἕλληνα καὶ περὶ τῆς ὁποίας ἰδοὺ τί γράφει ὁ ποιητής :

Μιὰ φλόγ' ἀστράφτει... ἀκούονται ψαλμοὶ καὶ μελωδία...

Πειάει ἔν ἄστρον. . . σταματᾷ ἔμπρὸς εἰς τὴν Μαρία . . .



«Χαῖρε, τῇ λέγει, Ἀειπάρθενε, εὐλόγημένη, χαῖρε!

Ὁ Κύριός μου εἶνε μὲ σέ, Χαῖρε, Μαρία, Χαῖρε!»



Ἐπέρασαν χρόνοι πολλοί... Μιὰ μέρα ἔς ἂν ἐκείνη

Ἀστράπτει πάλ' ὁ Οὐρανός .. Ἐστὴν ἔρημη τῆς τὴν κλίτη,



Λησμονημένη, δλόρφανη, χλωμὴ καὶ ἀπελπισμένη,

Μιὰ κόρη πάντα τήκεται, στενάξ' ἄλυσωμένη.



Τὰ σίδερα τ' ἀτάραχα, σκοτάδι δλόγυσά της,

Τὰ καταφρόνια ἢ δυστυχία, σήπουν τὰ κόκκαλά της.



Τρέμει μὲ μᾶς ἡ φυλακὴ καὶ διάπλαι' ἡ θυρίδα

Φέγγει καὶ ἀφίνει καὶ περνᾷ ἔν ἄστρο, μὴν ἀχτίδα.



Ὁ Ἄγγελος ἐστάθηκε διπλῶνει τὰ φτερά του...

«Σύπνα, ταράζουν, μὴ φοβοῦ, χαῖρε, Παρθένε, χαῖρε.

Ὁ Κύριός μου εἶνε μὲ σέ. Ἑλλάς, ἀνάστα, Χαῖρε».

Οἱ τοῖχοι εὐθὺς σωριάζονται. Ἡ μαύρ' ἢ πεθαμένη  
 Νοιώθει τὰ πόδια φτερωτά. Ἐστὴ μέση της δεμένη  
 Χτυπάει ἢ σπάθα φοβερή. Τὸ κ' ἴθε πάτημά της  
 Ἄνοιγει μνήμ' ἀχόριαγο. Ρωτᾷ γὰρ τὰ παιδιὰ της,



Κανείς δὲν ἀποκρίνεται... Ἐβαίνει, πετᾷ ἔς τὰ ὄρη...  
 Λυώνουν τὰ χιόνια ὄθε περᾶση ἢ Κόρη.  
 «Ξυπνᾶτε, σεῖς ποῦ κοίτεσθε, ξυπνᾶτε ὅσοι κοιμᾶσθε,  
 Τὸ θάνατ' ὅσοι ἐγεύθητε, τώρα ζωὴ χοριάστε».



Οἱ χρόνοι φεύγουνε, πετοῦν, καὶ πάντα ἐκεῖν' ἢ μέρα  
 Εἶνε γραμμένο κ' ἔψηλὰ νὰ λάμπη ἔς τὸν αἰθέρα  
 Μ' ὄλα τὰ κάλλη τ' οὐρανοῦ. Στιλίζειτ' ὄλη φύσι  
 Μὲ χίλια μύρια λούλουδα γὰρ νὰ τὴν χαιρετήση.  
 Γιορτᾶστέ την! Καθεὶς ἄς μεταλάβη  
 Ἄπο τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ. Καὶ σεῖς καὶ σεῖς οἱ σκλάβοι,  
 Ὅσοι τὴν δάφνη ἔς τὴν καρδιὰ νὰ φέρετε φοβᾶστέ.  
 Ἄφορεσμένοι νᾶστε!

Ὁ Δῆμαρχος μὲ μεγάλῃν του εὐχαρίστησιν ἐδέ-  
 χθη καὶ ἐπεριποιήθη τοὺς προκρίτους τοῦ χωρίου  
 του καὶ ἐφέρθη πρὸς ὅλους μικροὺς καὶ μεγάλους  
 μὲ μεγάλῃν εὐγένειαν, καθὼς χρεωστέϊ νὰ φέρηται  
 πᾶς ἄνθρωπος εἰς πάντα ξένον, ὅστις πηγαίνει εἰς  
 τὴν οἰκίαν του. Κατόπιν ὁ Δῆμαρχος ἀποτείνεται  
 πρὸς τοὺς παρακαθημένους φίλους του καὶ λέγει :

Ἄγαπητοὶ φίλοι,

Γνωρίζετε βεβαίως ὅτι ἔχομεν πολλοὺς συγχωρίους οἱ  
 ὁποῖοι εἶνε πολὺ πτωχοὶ καὶ δυστυχοῦσι καὶ οὗτοι καὶ τὰ  
 τέκνα των. Νομίζω δὲ ὅτι εἶνε ἀπαραίτητον καθήκον παντὸς



ἄνθρωπον, καὶ πρὸ πάντων τοῦ χριστιανοῦ, νὰ βοηθῇ ὅσον δύναται ἰκέϊνους οἱ ὅποιοι δυστυχοῦσι. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ὡς ἄνθρωποι ἔχομεν αὐτὸ τὸ καθῆκον. Ἡ ἀλληλοβοήθεια εἶνε μεγάλη ἀρετή. Δὲν ὑπάρχει δὲ πρᾶγμα νὰ προξενῇ μεγαλειτέραν εὐχαρίστησιν εἰς ἓνα καλὸν ἄνθρωπον, παρὰ ὅταν δυνηθῇ οὗτος νὰ βοηθήσῃ ἓνα ἄλλον, ὁ ὅποιος δυστυχεῖ καὶ πάσχει.

Ὅταν οἱ ἄνθρωποι συνειθίσωσι νὰ βοηθῇ ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ἢ δυστυχία θὰ ὀλιγοστεύσῃ τότε ἀπὸ τὸν κόσμον. Διότι σὺ θὰ μὲ βοηθήσῃς σήμερον καὶ ἐγὼ θὰ σὲ βοηθήσω αὔριον. Ἀλλὰ ἴσως θὰ σκεφθῶσι πολλοὶ καὶ θὰ εἴπωσιν :

« Ἐγὼ εἶμαι πλούσιος καὶ δὲν θὰ λάβω ποτὲ ἀνάγκην νὰ μὲ βοηθήσῃ αὐτὸς ὁ πτωχός. »

Ἡ σκέψις των ὁμως αὕτη δὲν εἶνε ὀρθή, διότι ἴσως καὶ εἰς αὐτοὺς αὔριον νὰ τύχῃ ἓν δυστύχημα καὶ νὰ γίνωσι πτωχοί· ἀλλὰ καὶ πτωχοὶ νὰ μὴ γίνωσιν, αὐτὸς ὁ πτωχός εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ τοὺς βοηθήσῃ μὲν μὲ χρήματα, νὰ τοὺς βοηθήσῃ ὁμως εἰς μίαν των ἀνάγκην κατ' ἄλλον τρόπον. Ἡξεύρετε βεβαίως τὸν μῦθον τοῦ ποντικοῦ, ὅστις ἔκοψε μὲ τοὺς δόνοντας του τὸ σχοινίον, μὲ τὸ ὅποιον εἶχον δεμένον ἓνα λέοντα, καὶ τὸν ἠλευθέρωσεν. Ἀφοῦ δὲ εἰς ποντικὸς ἠδυνήθη νὰ βοηθήσῃ καὶ ἐφάνη τόσον πολὺ χρήσιμος εἰς ἓνα λέοντα, πολὺ περισσότερον βεβαίως εἶνε δυνατὸν εἰς ἄνθρωπος, ὅσον μικρὸς καὶ ἂν εἶνε, νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς ἓνα ἄλλον ὁμοίον του, ὅσον πλούσιος καὶ μεγάλος καὶ ἂν εἶνε οὗτος.

Ἐνθυμεῖσθε τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν διὰ τὸ παιδί τοῦ κυρίου Νικολάκη, τοῦ παρέδρου, θὰ ἐπνίγετο χωρὶς ἄλλο, διὰ τὸ παρέσυρε τὸ ρεῦμα τῆς θαλάσσης, ἂν δὲν ἔτρεχε νὰ τὸ σώσῃ ὁ Κώστας, ὁ Ζητιάνος, μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του, διότι καὶ αὐτὸς δὲν ἤξευρε νὰ κολυμβᾷ καὶ

ὀλίγον ἔλειπε νὰ πνιγῶσι καὶ οἱ δύο. Ποῖος δὲ ἀπὸ ὄλους μας ἐπερίμενε, οὐ ἓνας Ζητιάνος, ὁ μικρότερος τοῦ χωρίου μας ἄνθρωπος, θὰ ἔκαμνε μίαν τόσον μεγάλην χάριν εἰς τὸν πρῶτον τοῦ χωρίου μας, τὸν κύριον Νικολάκην; Καὶ ἤξεύρετε διατί, μοῦ ἔλεγεν ὁ Κώστας ὁ Ζητιάνος, ἐκινδύνευσεν τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ σώσῃ τὸ παιδί τοῦ κυρίου Νικολάκη; Διότι τὰ Χριστούγεννα ὁ κύριος Νικολάκης ἔστειλεν ὀλίγον ἄλευρον καὶ ὀλίγον κρέας εἰς τὰ παιδιὰ του, ἠγόρασε δὲ καὶ τὰ βιβλία των.

«Κατὰ τὴν σημερινὴν λοιπὸν μεγάλην ἑορτὴν τῶν Χριστιανῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν πᾶσα χριστιανικὴ καρδιά ἀγάλλεται καὶ χαίρει, ἃς ἀνακουφίσωμεν καὶ ἡμεῖς ὀλίγον τὰς θλίψεις καὶ τὰς δυστυχίας τῶν πτωχῶν κατοίκων τοῦ χωρίου μας. Τὸ νὰ βοηθῆ τις καὶ νὰ συντρέξῃ τοὺς πάσχοντας εἶνε ἔργον θεάρεστον, ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητον χρέος παντὸς καλοῦ ἀνθρώπου. Ἐγὼ γράφει ἐδῶ εἰς τὸν κατάλογον αὐτὸν δεκαπέντε οἰκογενειάρχας, οἱ ὅποιοι ἔχουσι τὴν ἀνάγκην τῆς βοηθείας μας καὶ οἱ ὅποιοι θ' ἀναγκασθῶσιν, ἐὰν δὲν τοὺς βοηθῆσωμεν, νὰ γίνωσι κλέπται καὶ κακοὶ ἄνθρωποι, καὶ θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς τὴν ἁμαρτίαν καὶ θὰ ἔχωμεν νὰ δώσωμεν λόγον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀσπλαγχνίαν μας, διότι ἐνῶ ἠδυνάμεθα δὲν ἐσώσαμεν δεκαπέντε πλάσματά Του. Ἀπὸ τοὺς δεκαπέντε δὲ αὐτοὺς δυστυχεῖς, οἱ δέκα δὲν δύνανται νὰ ἐργασθῶσι καὶ εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ δώσωμεν ὀλίγα χρήματα νὰ οἰκονομηθῶσιν, οἱ ἄλλοι πέντε δύνανται μὲν νὰ ἐργασθῶσιν, ἀλλὰ δὲν εὐρίσκουν ἐργασίαν καὶ δυστυχοῦσι, καὶ εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ φροντίσωμεν νὰ εὐρωμεν ἐργασίαν.»

Ἀμέσως ὁ κύριος Νικολάκης, ὁ παρέδρος τοῦ χωρίου, ἐδάλωσεν ὅτι ἔχει ἐργασίαν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς δύο καὶ θὰ φροντίσῃ νὰ οἰκονομήσῃ καὶ τοὺς



ἄλλους τρεῖς εἰς ἄλλας ἐργασίας. Ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι ἔδωκαν ἀμέσως ἄλλος μὲν χρήματα, ἄλλος ἔφερεν ἔλαιον, ἄλλος καρπὸν καὶ ὃ, τι ἄλλο εἶχε προαίρεσιν ὃ καθεὶς, καὶ παρεκάλεσαν τὸν δήμαρχον νὰ τὰ μοιράσῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς τοῦ χωρίου.

Κατόπιν ὁ Δήμαρχος πολὺ εὐχαριστημένος, διότι ἔκαμαν μίαν τόσον θεάρεστον πρᾶξιν, τοὺς εὐχαρίσῃσεν πολὺ διὰ τὴν προθυμίαν τὴν ὁποίαν δεικνύουσιν διὰ κάθε καλὸν ἔργον.

### Ἡ ἀλληλοβοήθεια

«Τὸ χωρίον, ἀγαπητοί μου, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁμόνοιαν, λέγει τότε ὁ Δήμαρχος, καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλληλοβοήθειαν, ἐκεῖνο τὸ χωρίον ἔχει τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοῦ χαρὰν καὶ εὐτυχίαν. Καθὼς δὲ ἔχομεν καθῆκον νὰ βοηθῶμεν τοὺς δυστυχεῖς συγχωρίους ἡμῶν, τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν καθῆκον νὰ βοηθῶμεν καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Διὰ τοῦτο ὡς συνδράμωμεν ἀκόμη καὶ μίαν ἄλλην θεάρεστον πρᾶξιν.

Ἡ πατρίς ἡμῶν ἔχει ἀνάγκην νοσοκομείου, ὄρφανοτροφείου, γεροντοκομείου καὶ φρενοκομείου.

Εἰς τὸ νοσοκομεῖον θὰ καταφεύγωσιν διὰν ἀσθενήσωσι διὰ τὰ ἰατρεινῶσιν ὅλοι οἱ πτωχοί, ὅλοι οἱ ἄποροι, ὅλοι οἱ δυστυχεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουσι κανένα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον νὰ τοὺς προστατεύσῃ καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ διὰ τὰ σωθῶσιν.

Εἰς τὸ ὄρφανοτροφεῖον θὰ πηγαίνωσιν ὅλα τὰ ὄρφανὰ τὰ ὅποια εἶνε ἄμοιρα καὶ ἀπορφανωμένα, χωρὶς μητέρα καὶ πατέρα, χωρὶς κανένα προστάτην διὰ τὰ τὰ ἀναθρέψῃ.

Εἰς τὸ γεροντοκομεῖον θὰ καταφεύγωσιν ὅλοι οἱ γέροντες οἱ ὅποιοι δὲν εἶνε πλέον ἱκανοὶ νὰ ἐργασθῶσι καὶ δὲν ἔχουσι

τέκνα διὰ τὰ τοὺς θρέψωσι καὶ τὰ τοὺς βοηθήσωσι κατὰ τὸ γηραιότητά των.

Εἰς τὸ φρενοκομεῖον θὰ κλείωνται ὅλοι οἱ τρελλοί, οἵ ὅποιοι ἐνοχλοῦσι τοὺς ἀνθρώπους, μέχρις ὅτου γίνωσι καλά. Ἀυτὰ ὅλα τὰ μέρη λέγονται φιλανθρωπικὰ καταστήματα, διότι εἰς αὐτὰ λατρεύονται καὶ περιθάλπονται ὅλοι ἐκεῖνοι, τοὺς ἑποίους κατεδίκασεν ἡ τύχη εἰς τὸν προσωρινὸν τοῦτον κόσμον, ὅλα τὰ δυστυχῆ πλάσματα τοῦ Δημοουργοῦ. Ὡς ἂν ἄνθρωποι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς οἱ ὅποιοι ὀφείλομεν ν' ἀγαπῶμεν καὶ τὰ συμπονῶμεν ἐκείνους οἱ ὅποιοι πάσχουσι καὶ δυστυχουσιν, ὡς περιέλθωμεν τὸ χωρίον μας νὰ μαζεύσωμεν τὴν συνδρομὴν καθενὸς καὶ νὰ τὴν ἀποστείλωμεν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία φροντίζει διὰ τὰ ἱερὰ ταῦτα καταστήματα καὶ τότε θὰ κάμωμεν τὸ χρέος μας καὶ θὰ ἀποδείξωμεν ὅτι εἴμεθα φιλάνθρωποι. Ἡ φιλανθρωπία εἶνε καθήκον καὶ καθήκον ὑψιστον καὶ ἱερὸν εἰς πάντα ἄνθρωπον καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸν χριστιανόν».

Μετὰ ταῦτα ὁ Δήμαρχος καὶ οἱ πρόκριτοι περιῆλθον τὸ χωρίον καὶ ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τῶν κατοίκων. Καὶ ὅσοι μὲν ἦσαν μὲ καλὴν ἀνατροφὴν καὶ εἶχον χριστιανικὴν ψυχὴν ἔδιδον προθύμως τὸ κατὰ δύναμιν ἕκαστος· ὅσοι δὲ ἦσαν μὲ σκληρὰν καὶ ἀφιλόανθρωπον καρδίαν καὶ ἡ ψυχὴ των δὲν ἦτο παρὰ μόνον κατὰ τὰ φαινόμενα χριστιανικὰ, αὐτοὶ δὲν ἔδιδον τίποτε ἂν καὶ ἦσαν πλουσιώτεροι τῶν ἄλλων.

Ὁ ποτὴρ τοῦ Χριστοῦ, πολὺ πτωχὸς ὁ δυστυχὴς, δὲν εἶχε νὰ δώσῃ τίποτε· ἀφοῦ ἐπρόκειτο ὁμοίως διὰ τόσον φιλανθρωπικὸν σκοπὸν, ἔδωκεν εἰς τὸν Δήμαρχον μίαν ὄρνιθα, τὴν ὁποίαν εἶχε, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τὴν πωλήσῃ καὶ νὰ κρατήσῃ τὰ χρέ-





ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ

ματα διὰ τὴν συνδρομὴν του. Μία ἄλλη γραῖα, ἀγαθὴ καὶ πτωχὴ, δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο ἢ καλυμένη νὰ δώσῃ καὶ ἔδωκε δύο ψά. Ὁ Δήμαρχος τὴν εὐχαρίστησε, τὴν συνεχάρη διὰ τὰ φιλανθρωπικὰ αἰσθήματά της καὶ τῆς εἶπε :

«Εὖγε, ἀγαθὴ κυρά μου, καὶ ὁ Θεὸς ὁ δίκαιος θὰ σὲ πληρώσῃ ἑκατονταπλασίως. Τὰ δύο ψά, τὰ ὁποῖα ἔδωκες διὰ τὸν φιλανθρωπικὸν σκοπὸν, ἀξίζουσι περισσότερον ἀπὸ τὰς χιλιάδας τῶν πλουσιῶν, διότι

σὺ τὰ ἔδωκες ἀπὸ τὰς στερήσεις σου, ἐνῶ ἐκεῖνοι τὰ δίδουσιν ἀπὸ τὰ περισσεύματά των».

Ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Κωστάκης ἠκολούθουν ὅλην τὴν ὥραν καὶ ἀφοῦ ἐτελείωσεν ἡ περιοδεία ἐπέστρεψαν ὅλοι πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Δημάρχου. Κατόπιν ὁ Δήμαρχος παρέθηκεν εἰς ὅλους τοὺς προκρίτους τράπεζαν πλουσίαν καὶ ἀρχοντικὴν, εἰπὼν εἰς αὐτοὺς ὅτι ἀφοῦ ὅλοι μαζὺ εἰργάσθησαν δι' ἓνα τόσον φιλανθρωπικὸν σκοπὸν, θὰ εὐχαριστηθῆ πολὺ ἂν συμφάγωσι καὶ ὅλοι μαζὺ.

Ὁ Χρῆστος ἠθέλησε νὰ φύγῃ ἀλλὰ δὲν τὸν ἄφησεν ὁ Δήμαρχος, παρὰ τὸν ἐκράτησε νὰ καθίσῃ μαζὺ τῶν εἰς τὴν τράπεζαν, ἐπειδὴ τὸν ἠγάπων ὅλοι, διότι ἦτο καλὸς μαθητὴς καὶ γνωστικὸν παιδίον. Ἀφοῦ ἔφαγον καὶ ἔπιον καὶ ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐχαρίστησις ἦτο ζῶγραφισμένη εἰς τὰ πρόσωπα ὅλων, ὁ Δήμαρχος λέγει εἰς τοὺς παρακαθημένους προκρίτους:

«Βλέπετε τώρα, ἀγαπητοὶ φίλοι, πόσον ὅλοι μας εἴμεθα εὐχαριστημένοι, πόσον ἡ ψυχὴ μας εὐφραίνεται καὶ ἀγάλλεται ταύτην τὴν στιγμήν, διότι ἐκάμαμεν μίαν καλὴν προᾶξιν;

» Καὶ ποίαν μεγαλειτέραν πληρωμὴν θέλει μία εὐγενὴς καρδιά ἀπὸ τὴν θεῖαν χαρὰν τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται διὰν κάμνη ἐν καλόν, διὰν κάμνη ἓνα δυστυχῆ νὰ ἀναστενάξῃ ὀλιγώτερον;

» Ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἐλεημοσύνη, εἶνε οὐρανία καὶ θεία ἀρετὴ καὶ ἀκούσατε πῶς τὴν ἐννοεῖ καὶ πῶς τὴν αἰσθάνεται καὶ τί λέγει περὶ τῆς ἐλεημοσύνης ἡ μεγάλη καὶ χοισιανικὴ ψυχὴ τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ:



Ἐ! σεῖς ὅπου σκορπίζετε τὰ πλούτη ἔς τὸν ἀέρα,  
τὸ χέρι σας τὸ ἄπονο καὶ ἄσωτο ξαπλώσῃτε,  
Καὶ δόστε καὶ ἔς τὸν ἄρρωστο καὶ ἔς τὴν πτωχὴν μητέρα  
ἐλεημοσύνη, Χριστιανοί, ἐλεημοσύνη δόστε!



Συλλογισθῆτε εἰς αὐτὴν τὴν ὥρα γυμνωμένα,  
πόσα παιδιὰ κρυνώνουνε πόσα μικρὰ πεινοῦνε.  
Πόσα δὲν ἔχουνε γιατρὸ καὶ γιατρικὸ κανένα!  
ἄλλοίμονο ἔς ὅποιον γελᾷ, οἱ ἄλλοι ἔς ἂν θρηνοῦνε!...



Ἄχ! δόστε ἓνα φόρημα ἔς τὸ γέρο ποῦ κρυνώνει,  
λίγο ψωμί μ' ἓνα γλυκὸ χαμόγελο ἔς τὸ ξένο,  
Ἐνα ραβδί εἰς τὸν τυφλὸ ποῦ ἔς τὸ σκοτιάδι λύνει,  
κι' ἓνα παιγνίδι ἔς τὸ παιδί τὸ παραπονεμένο!...



Ἐλεημοσύνη, Χριστιανοί, ἀδέρφια, ἐλεημοσύνη!  
χαρὰ ἔς ἐκείνη τὴν καρδιά ποῦ τὸ ψωμάκι δίνει.

### Ἕ εἰλικρινεία

» Τὸν κ. Βασιλάκη τὸν γνωρίζετε βεβίως. Διὰ τὸ νομίζετε ἐπιτυγχάνει πάντοτε καὶ ἐκλέγεται βουλευτής, ἐνῶ εἶνε πτωχὸς καὶ ἀπὸ μικρὰν οἰκογένειαν; Διότι εἶνε ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος ἀπὸ τὸ ἓν μέρος, τίμιος δὲ καὶ εἰλικρινῆς καὶ σταθερὸς εἰς τοὺς λόγους ἀπὸ τὸ ἄλλο.

» Εἶνε δὲ προτιρόχημα μέγα εἰς ἓνα ἄνδρα νὰ εἶνε εἰλικρινῆς. Νὸ μὴ ἐμπαίξῃ καὶ ν' ἀπατᾷ δηλαδὴ τὸν κόσμον, ἀλλ' ὅ,τι λέγει νὰ τὸ κάμῃ καὶ ὅ,τι ὑπόσχεται νὰ τὸ ἐκτελῇ μὲ πᾶσαν θυσίαν του.

« Ἀνδρὸς χαρὰ κτῆρ ἐκ λόγου γνωρίζεται »

ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι "Ἕλληνες" ὁ ἀνὴρ ὅστις δὲν ἔχει σταθερότητα εἰς τὸν λόγον του, δὲν ἔχει ἀνδρικὸν χαρακτῆρα.

» Ὁ δὲ καλὸς χαρακτῆρ εἶνε τὸ λαμπρότερον κόσμημα εἰς τὸν ἄνδρα.

» Ὁ δὲ κ. Βασιλάκης ἔχει εἰλικρινῆ καὶ σταθερὸν χαρακτῆρα.

» Ὁ κ. Βασιλάκης, ἐνῶ εἶνε ὁ πρῶτος τῆς ἐπαρχίας μας, ἔχει μόνον δὲν ὑπερηφανεύεται διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἀγαπᾷ καὶ σέβεται ὅλους τοὺς ἐπαρχιώτας του καὶ ἰδιαίτερος τοὺς γέροντας.

» Εἶνε πάντοτε πρόθυμος νὰ φανῆ εἰς πάντα ἄνθρωπον χρήσιμος καὶ νὰ κάμῃ πᾶσαν εὐκολίαν εἰς ὅποιον δῆποτε. Ὅταν ἀσθενήσῃ πτωχὸς τις, φροντίζει ἀμέσως νὰ στείλῃ εἰς αὐτὸν ἰατρὸν καὶ νὰ τῷ ἀγοράσῃ καὶ ἰατρικά. Καὶ διὰ πτωχόν τι παιδίον ἢ ὄρφανόν δὲν ἔχει βιβλία, φροντίζει νὰ τῷ ἀγοράσῃ ἢ αὐτὸς ἢ ἄλλος τις φίλος του. Καὶ διὰ πῦρ τὰ κάμνει, ἐνῶ εἶνε πτωχὸς· καὶ δὲν τὰ κάμνει μόνον εἰς τοὺς φίλους του καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὸν ὑποστηρίζουσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀντιπάλους του.

» Ἀλλὰ δι' ὅλας αὐτὰς τὰς ἀρετὰς του, ἐκτὸς τῆς πληρωμῆς τὴν ὁποίαν τῷ κάμνει ἡ συνείδησίς του, πληρῶνεται ἀμέσως καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι ὅλοι τὸν ἀγαπῶσι καὶ τὸν ὑπολήπτουσι καὶ πάντοτε τὸν τιμῶσι μὲ τιμὰς καὶ ἀξιώματα. Ἴδου δὲ δι' ἐκλέγεται βουλευτὴς πάντοτε, ἐνῶ ὁ ἀντίπαλός του, ὁ κύριος Γιάγκος, ὅστις εἶνε πολὺ πλούσιος καὶ ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν, πάντοτε ἀποτυγχάνει. Καὶ ἀποτυγχάνει δικαίως. Διότι πρῶτον λείπει ἀπ' αὐτὸν ἡ μεγαλειτέρα καὶ πρώτη ἀρετὴ τοῦ ἀνδρὸς ἢ εἰλικρίνεια. Ὁ ἀνὴρ δὲ ὅστις δὲν εἶνε εἰλικρινὴς καὶ σταθερὸς εἰς τοὺς λόγους του, δὲν πρέπει καὶ δὲν τῷ ἀρμόζει νὰ λέγηται ἀνὴρ· ὁ δὲ κύριος Γιάγκος εἶνε ἀνελικρινέστατος καὶ ποτὲ δὲν εἶνε σταθερὸς.



εἰς τοὺς λόγους του. Ἔλλα θὰ σοὶ ὑποσχεθῆ τὴν μίαν ἡμέραν καὶ ἄλλα θὰ κάμῃ τὴν ἄλλην.

» Ὁ ἀνειλικρινὴς χαρακτήρ, ὁμοιάζει μὲ τὸ κίβδηλον νόμισμα, μὲ τὸν κάλπικον παρὰ δούσις ἐνῶ ἀπέξω φαίνεται καλός, ἀπὸ μέσα εἶνε ψεύτικος.

» Ἄλλὰ ἐκτὸς τούτου, ὁ κύριος Γιάγκος ἔχει καὶ ἄλλο ἐλάττωμα καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὸν ἀγαπῶσι καὶ δὲν τὸν τιμῶσι οἱ ἐπαρχιωτὰι του μὲ ὄλα τὰ πλούτη του. Εἶνε ραδιοῦργος ἀγαπᾷ δηλαδὴ νὰ κάμῃ σκάνδαλα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀντὶ νὰ φρονιζῆ, καθὼς ἔχει χρέος κάθε τίμος ἀνθρώπος, νὰ τοὺς συμφιλιώῃ καὶ νὰ τοὺς ἀδελφώῃ. Εἶνε δὲ καὶ συσκοφάντης ἀγαπᾷ δηλαδὴ νὰ κατηγορῆ ψευδῶς τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ ραδιοῦργοι δὲ καὶ οἱ συσκοφάνται εἶνε οἱ πλεον ἄναδροι καὶ ἀξιοκαταφρόνητοι ἀνθρώποι τοῦ κόσμου καὶ περισσότερον κακοῦργοι ἀπὸ ὄλους τοὺς κακοῦργους. Διότι ὁ δολοφόνος φονεύει ἓνα ἀνθρώπον μὲ τὴν κακοῦργον πράξιν του, ἐνῶ ὁ ραδιοῦργος καὶ ὁ συσκοφάντης μὲ τὰς ραδιοῦργίας καὶ συσκοφαντίας των δύνανται νὰ καταστρέψωσι ὄλοκληρους οἰκογενεῖας τιμίας.

» Ὁ Βασιλάκης λοιπὸν εἶνε πτωχός, ἐνῶ ὁ κ. Γιάγκος εἶνε πλούσιος.

» Ὁ κ. Βασιλάκης εἶνε ἀπὸ μικρὰν καὶ ἀφανῆ οἰκογένειαν, ἐνῶ ὁ κ. Γιάγκος εἶνε ἀπὸ μεγάλην καὶ ἀναδεδειγμένην. Καὶ ὅμως οἱ ἀνθρώποι ἀγαπῶσι καὶ τιμῶσι περισσότερον τὸν κ. Βασιλάκην, διότι εἶνε ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος, τίμιος καὶ εὐλικρινής.

» Ὁ κόσμος, φίλοι μου, ἔχει καλοὺς καὶ κακοὺς ἀνθρώπους. Οἱ κακοὶ ἀνθρώποι πολλακίς καὶ θὰ μᾶς κακολογήσωσι καὶ θὰ μᾶς ὑβρίσωσι, ἀλλ' ἐάν

ἡμεῖς εἶμεθα φρόνιμοι καὶ καλοὶ δὲν πρέπει νὰ τῶν συνερισθῶμεν· διότι διὰ νὰ διακρινώμεθα ὅτι εἶμεθα καλοί, πρέπει νὰ μὴ πράττωμεν ὅ,τι πράττουσι οἱ κακοί. Αὐτὸ τὸ δακτυλίδι μου, ὅπως βλέπετε, εἶνε χρυσοῦν· ὅ,τι ἀκαθαρσία καὶ ἂν βάλωμεν ἐπ' αὐτοῦ, πάλιν χρυσοῦν θὰ μείνη. Τὸ ἴδιον εἶνε καὶ ὁ καλὸς ἄνθρωπος. Ὅ,τι ὕβρεις καὶ κακοὺς λόγους καὶ ἂν εἴπωσιν ἐναντίον του, αὐτὸς πάλιν, ὅπως τὸ χρυσοῦν δακτυλίδιον, μένει καὶ εἶνε καλὸς ἄνθρωπος, χωρὶς καθόλου νὰ τὸν προστυχαίνουν αἱ ὕβρεις καὶ οἱ κακοὶ λόγοι, οἱ ὁποῖοι βλάπτουσι μόνον ἐκεῖνον ὅστις τοὺς εἶπε, διότι ἀποδεικνύουσι τὴν κακὴν ἀνατροφὴν του καὶ τὴν ἀγενῆ ψυχὴν του. Ἄφου λοιπὸν δὲν τὸν προστυχαίνουν καὶ δὲν τὸν ζημιώνουν καθόλου τὸν καλὸν ἄνθρωπον αἱ ὕβρεις ἐνὸς κακοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶνε ἀνοησία νὰ τὸν σενερίζεται οὕτως καὶ νὰ ἔχη πάθος ἐναντίον του;

» Ἐκεῖνος λοιπὸν ὅστις ἀγαπᾷ καὶ βοηθεῖ καὶ ἐλεεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ὅστις εἶνε τίμιος καὶ εὐλαβὴς καὶ δίκαιος καὶ ὄχι ψεύστης καὶ ἀπατεῶν καὶ ὄχι ραδιοῦργος καὶ συκοφάντης, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἡμέραν τινά, ὅσον πτωχὸς καὶ μικρὸς καὶ ἐὰν εἶνε, ὑὰ ὑψωθῆ καὶ θὰ τιμηθῆ, καθὼς ὁ κ. Βασιλάκης. Ἄς εὐχαριστήσωμεν λοιπὸν τὸν Θεόν, ἀγαπητοί μου φίλοι, διότι μᾶς ἐφώτισε σήμερον νὰ κάμωμεν τὴν φιλόφρονον ταύτην πράξιν τὴν ὁποῖαν ἐκάμαμεν καὶ ἄς τὸν παρακαλέσωμεν νὰ μᾶς καθοδηγῆ εἰς τὰς καλὰς πράξεις καὶ εἰς τὴν ἀγαθοεργίαν, ἀφου μάλιστα ἡ ἀγαθοεργία ἦτο τόσοσιν προσφιλεῖς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν».

Ἄφου δὲ ἐτελείωσε τὸν λόγον του ὁ Δήμαρχος,



ἀπὸ τῶν ὁποῖον νύχαριστήθησαν ὑπερβολικὰ ὄλοι,  
ἡ χαρά, ἡ ἀγαλλίασις καὶ ἡ εὐθυμία τότε ἐπλημμύ-  
ρησαν πλεόν τὰς καρδίας ὄλων καὶ διὰ τὰ ἀπολαύ-  
σωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τὰς εὐτυχεῖς  
ἐκείνας στιγμᾶς, ὁ Δῆμαρχος παρεκάλεσε τὸν ἱερέα  
τοῦ χωρίου, ὅστις χάριν σεβασμοῦ καὶ τιμῆς εἶχε  
τὴν πρωτοκαθεδρίαν εἰς τὸ συμπόσιόν των, νὰ ψάλλῃ  
ἐν ἄσμα.

Ὁ δὲ ἱερεὺς τοῦ χωρίου, ὅστις ἦτο τόσον καλὸς  
πατριώτης ὅσον καλὸς χριστιανός, ἔψαλλε συγ-  
κεκινημένος τὸν « Ἐθνικὸν θρηῖνον » ἦτοι τὴν « Ἀλω-  
σιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως » ὡς ἐξῆς.

« Ὁ Ἐθνικὸς θρηῖνος »

Σημαίν' ὁ Θεός, σημαίν' ἡ γῆ, σημαίνουσι τὰ ἐπουράνια  
Σημαίνει καὶ ἡ Ἁγία Σοφία τὸ Μέγα Μοναστήρι,



Πῶχει τριακόσθες καλογρηῖς καὶ χίλους καλογέρους  
Καὶ τετρακόσθια σήματα καὶ ἑξήντα δυὸ καμπάναις



Κάθε καμπάνα καὶ παπᾶ, κάθε παπᾶς καὶ διάκο,  
Νὰ μποῦνε σιὸ χερουβικό, νὰ βγῆ ὁ « Βασιλέας ».



Ψάλλει ζερβά ὁ Βασιλιᾶς, δεξιᾶ ὁ Πατριάρχης.  
Κι' ἀπάνω ἔς τὸ Χερουβικό ποῦ βγαίν' ὁ « Βασιλέας »



Περιστερὰ κατέβηκέ ἀπὸ τὰ μεσουράνια  
Καὶ λέει μ' ἀνθρώπινη φωνή, σὰν ἀπ' ἀγγέλου σιόμα :



« Πάψτε ψαλιτάδες τοὺς ψαλμοὺς κι' ἄς χαμηλώσουν «τ' Ἁγία»  
 » Παπάδες, βγάλτε τὰ ἱερά καί, διάκοι, ξενιυθῆτε



» Καί σβύσει' ὄλα τὰ κεριά καί ὄλα τὰ καντήλια,  
 » Γιατί 'ναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλι νὰ τουρκέψη!



» Καί στείλι' ἀμέσως 'ς τὴ Φραγκιά νᾶρθουν τρία καράβια,  
 » Τὸ 'να νὰ πάρη τὸ Σταυρὸ καί τ' ἄλλο τὸ Βαγγέλι •,



» Τὸ τρίτο τὸ τρανότερο, τὴν Ἁγία Τράπεζά μας  
 » Μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καί μᾶς τὴν μαγαρίσουν».



Ἐπαψ' εὐθὺς ἡ λειτουργιά, ὁππᾶσαν οἱ ψαλιτάδες,  
 Ἡ ἐκκλησι' ἀναστέναξε, σβυσιῆκαν τὰ καντύλια.



Οἱ 'κόνες ἄρχισαν νὰ κλαῖν', νὰ χύνουν μαῦρα δάκρυα,  
 Κι' ὁ Βασιληῆς μετάλαβε μὲ τὸ φουσατό τ' οὔλο.



Καί 'ς τ' ἄλογό του ῥίχτηκε καί πάει νὰ πολεμήση  
 Λέγοντας πρὸς τὴν Παναγιά καί τοὺς Ἁγίους ὄλους :



— « Σώπασε, Κυρὰ Δέσποινα, καί σεῖς Ἁγιοί, μὴν κλαῖτε,  
 » Πάλι μὲ χρόνους καί καιρούς, πάλι δικά μας θᾶναι.»



Καί τὴν στιγμή ποῦ ὁ Βασιληῆς ἀπὸ τὴ θύρα 'βγήκε,  
 Ἐνας πανέμορφος παπᾶς, 'ς τὰ χέρια του κρατιῶντας



Τὴν Κοινωνιὰ καί τὸ Σταυρὸ καί τὸ Ἱερὸ Βαγγέλι •  
 Ἐβγαλε μὴν ὀργυιὰ φτερὰ καί ὄσᾶν ἀειτὸς ἐψώθη





ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Καὶ πέταξε ἔς τοὺς οὐρανοὺς ἀπῶνα παραθύρι,  
Γιὰ νὰ μὴν πέσουν ἔς τῆς Τουρκίᾳς τ' ἀντίχριστα τὰ χέρια.

Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ἄμα δὲ ὁ ἱερεὺς ἐτελείωσε τὸν τελευταῖον στίχον τοῦ ὠραίου καὶ ἔθνικοῦ τούτου ᾠσματος, ὁ Δῆμαρχος εἶπεν εἰς τὸν Χρῆστον νὰ ἐξιστορήσῃ εἰς αὐτοὺς πῶς ἐγένεεν ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρει τὸ ᾠμα.

Ὁ Χρῆστος ἀμέσως μὲ πολλὴν αὐτοῦ εὐχαρίστησιν ἐπανελάβεν εἰς αὐτοὺς τὸ θλιβερὸν τοῦτο

ἔθνικὸν γεγονός, ὅπως τὸ εἶχεν ἐξιστερόση εἰς αὐ-  
τοὺς πολλάκις ὁ καλὸς αὐτῶν διδάσκαλος, ὡς ἐξῆς :

Ἄφοῦ, Σεβαστοὶ μου Κύριοι, τὸ ἐνδοξον ἡμῶν ἔθνος ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης του, ἐμεγαλοῦργησε καὶ ἐφώτισεν ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὰ φῶτά του ἐπέπεσε δυστυχῶς κατόπιν εἰς διαρέσεις, εἰς διχονοίας καὶ εἰς ἐμφυλίους πολέμους. Αἱ δὲ διχονοιαὶ αὗται καὶ ἀλληλοσπαμαγμοὶ δὲν ἦτο δυνατόν βεβαίως παρὰ τὰ τῷ φέρωσι τὴν καταστροφὴν του. Καὶ ἄφοῦ ἐξηντλήθη ἐκ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν καὶ ἔχασε τὴν μεγάλην του δύναμιν τὴν ὅποιαν εἶχε πρότερον διὰ τὸ ἦτο ὁμόφωνον καὶ συνηνωμένον, ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν του καὶ ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς ἐχθρούς του. Ὅλον τὸ Βυζαντινὸν Ἑλληνικὸν κράτος εἶχε κυριευθῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Καὶ ἔμενον μόνον ἀκόμη ἐλευθέρα ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἄλλὰ τὴν 6ην Ἀπριλίον τοῦ 1453 Μωάμεθ ὁ Β', λίαν τολμηρὸς καὶ φιλόδοξος Σουλτάνος, ἐπολιόρκησεν αὐτὴν μὲ 300 χιλιάδας στρατὸν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης.

Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο τότε Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ἀνὴρ γενναῖος καὶ ἐνάρετος. Ἄλλὰ εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του ὀκτὼ μόνον χιλιάδας στρατοῦ. Ἀπειθήνῃ πρὸς τοὺς Ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης ζητῶν βοήθειαν, ἀλλ' εἰς μάτην, διότι οὐδεὶς τῷ ἔστειλεν. Ἀπεφάσισε λοιπὸν ὡς γενναῖος Ἕλληναὺς Αὐτοκράτωρ ἂν ἀνταχθῆ μέχρι θανάτου μὲ τὸν ὀλίγον αὐτοῦ στρατὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Τὴν 27ην λοιπὸν Μαΐου ἡμέραν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων, ὄλος ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλὴν τῶν στρατιωτῶν καὶ ἀξιωματικῶν, οἱ ὅποιοι ἠγωνίζοντο εἰς τὰ φρούρια αὐτῆς, γυναῖκες γέροντες καὶ παιδιά, συνησθροίσθησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Καθ' ἣν δὲ σιγμὴν ἐπάλλετο τὸ κοινωνικόν, ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος προ-



βαίνει πρὸς τὸ Ἅγιον Βῆμα, ἀσκεπής, κατηφής καὶ ἔνδακρος. Ἐκεῖ γονατίζει καὶ προσεύχεται. Προσπίπτει τρίς πρὸ τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος. Συγκεκινημέ-  
εῖτα μέχρι δακρύων στρέφεται πρὸς τὸν λαὸν καὶ λέγει :

« Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου καὶ ὁ Θεὸς ἅς συγχωρήσῃ τὰς ἰδικὰς σας. »

Παραλαμβάνει κατόπιν, κατὰ τὸ ἔθιμον τὸ ὁποῖον ἐπεκράτει τότε, τὰ ἄχραντα μυστήρια ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἱερουροῦντος Ἀρχιερέως καὶ μεταλαμβάνει αὐτῶν, παρακινεῖ δὲ εἶτα πάντας νὰ μεταλάβωσι προσθέτων τὰ ἑξῆς :

« Ἦλθεν ἡ ὥρα, Χριστιανοί, ὅπου μέλλομεν ν' ἀγωνισθῶμεν τὸν ὑπὲρ Πατρίδος ἐντιμον καὶ ἱερὸν ἀγῶνα Ἐὰν δὲ δὲν εἶνε ὠρισμένον ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ σώσωμεν τὴν προσφιλεῖ Πατρίδα, θὰ ὑπερασπισθῶμεν ὁμῶς αὐτὴν γενναίως μὲ πᾶσαν ἡμῶν θυσίαν καὶ θὰ ἀποθάνωμεν τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος ἐνδοξον θάνατον, ἀφίροντες μνήμην εἰς τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν τοιαύτην, ὅσα εἶνε ἀναγκαῖα νὰ κρατύνη καὶ νὰ ἐμψυχώρη αὐτοὺς, ὅπως ἐγκαρτερήσωσι μὲν εἰς τὰ δεινὰ τῆς δουλείας, διαφυλάξωσι δὲ ἀκοίμητον τὸν πόθον ἐν τῇ ψυχῇ τῶν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς φιλιότητος Πατρίδος. »

Ἐποῦ δὲ ἐκοινώνησαν πάντες τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος δίδει τὸ σύνθημα τῆς ἀναχωρήσεως. Ὅλοι οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὅπλα, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν Αὐτοκράτορα, εἰτοιμάζονται νὰ πορευθῶσιν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

Ἦ, ὅποια σιγὴν ἀπέειρε συγκινητικὴ καὶ σπαραξικάρδιος!

Δίδονται οἱ τελευταῖοι ἄσπασμοι ἀπὸ τὰς μητέρας, ἀπὸ τὰς συζύγους καὶ ἀπὸ τὰ τέκνα πρὸς τοὺς ἀπερχομένους νὰ πολεμήσωσιν εἰς τὰ πολιορκούμενα τείχη. Αἱ διάπυροι καὶ ἀθῶραι εὐχαί των συνοδεύουσι τοὺς ἀνδρείους πολεμιστάς, οἱ ὅποιοι ἀποχωριζόμενοι τῶν φιλιάτων των σπεύδουσι πρόθυμοι πρὸς τὸν ὑπὲρ πατρίδος γλυκὴν καὶ ἔνδοξον θάνατον.

Ὁ Αὐτοκράτωρ διατρέχει ἀκαταπαύστως τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἐκ τῶν ὁποίων ἠμύνοντο οἱ ἀνδρεῖοι στρατιωτῆαί του, ἐνθαρρύνων αὐτούς.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐγὴν τῆς φοβερᾶς καὶ ἀποφράδος ἡμέρας τῆς 29 Μαΐου 1453, ὁ Μωάμεθ ἀποφασίζει τὴν ριψοκινδυνωδεστέραν ἔφοδον, συγκεντρώνει τὰς δυνάμεις του καὶ εἰς τὴν αὐστηρὰν διαταγὴν του ἐπιπίπτουσιν ὡς λυσσαλέοι πλέον οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιωτῆαί του κατὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως.

Ἀποκρούουσι μετὰ γενναιότητος τὰς λυσσαλέας ἐφόδους των οἱ Ἕλληγες. Ἀπὸ τὰ τείχη κόπτουσι τὰς κλίμακας (σκάλας) τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι κατακορημιζόμενοι εὐρίσκουσι τὸν θάνατον.

Καίουσι μὲ μηχανήματα τοὺς ἀναβαίνοντας μὲ ἀναβάθρας τὰ τείχη, ἀμείνεται γενναίως, αἱ κλίμακες τῶν Τούρκων ἀναβιβάζονται καὶ καταβιβάζονται ἀδιακόπως, βέλη ῥίπτονται ἀπαύστως κατὰ τῶν Ἑλλήγων, οἵτινες εὐρίσκοντο εἰς τοὺς πύργους τῶν τειχῶν καὶ οἵτινες ἀποκρούουσι τελεσφόρως τὰς ἐφόδους καὶ τὸ ἔδαφος κάτωθεν τῶν τειχῶν στρώννεται ἀπὸ πτώματα Τούρκων. Ὀλίγον ἀκόμη καὶ ἀπελπίζόμενοι οἱ Τούρκοι θὰ ἔλυνον τὴν πολιορκίαν. Ἄλλ' ἢ γενναία αὕτη ἀντίστασις τῶν Ἑλλήγων ἐξηγρώσε περισσότερον τὴν ψυχὴν τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ, ὅστις περιστρέφων τὴν σπάθην δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ὡς μαινόμενος, ἄλλους μὲν τῶν δειλῶν στρατιωτῶν του ἔσφαζεν, ἄλλους δὲ ἐπλήγωνε θανα-



τηφόρως. Οἱ Τούρκοι τότε ἤρχισαν νὰ βοοῦν καὶ νὰ ἀλλάζουσαν ἐνθαρρυνόμενοι ὁρμοῦν καὶ ἀναβαίνουν καὶ πάλιν μετὰ μεγαλειτέρου πείσματος τὰς κλίμακας. Ἀπίοῦντοι πλέον καὶ τυφλοὶ πρὸ τοῦ θανάτου, πατεῖ ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου, κατασκευάζουσιν οὕτω κλίμακας καὶ φθάνουσι μέχρι τοῦ ἔνω μέρους τῶν τειχῶν, δπόθεν τοὺς κατακρημνίζουσι οἱ Ἕλληνες φονεύοντες αὐτούς. Ὁ Ἀυτοκράτωρ ἔφιππος περιφέρεται παντοῦ ἐνθαρρύνων καὶ πολεμῶν Ἄλλ' ἐνῶ ἡ μάχη εὐρίσκειτο εἰς τὸ κρισιμώτερον αὐτῆς σημεῖον, φεῖ! βέλος ἐχθρὸν πληγῶναι θανασίμως τὸν Ἰουστιμανόν, τὸν ἀρχηγὸν τῶν Γενοῦνσιῶν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπιφορησμένος νὰ φυλάττη τὴν Πύλην τοῦ Ρωμανοῦ. Οἱ ὑπ' αὐτὸν τότε Γενοῦνσιοὶ ἀποθαρρύνονται διότι καὶ ἐκ τούτων οἱ περισσότεροὶ ἦσαν πληγωμένοι, καὶ οἱ Γενίτσαροι ἐνηόησαντες τοῦτο διπλασιάζουσιν εἰς τὸ μέρος τοῦτο τὰς ἐπιθέσεις των. Μαθὼν ὁ Κωνσταντῖνος τὸν τραυματισμὸν τοῦ γενναίου Ἰουστιμανοῦ τρέχει ἀμέσως ἐπὶ τόπον καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ μὴ ἀποχωρήσῃ καὶ σχίσας ὁ ἴδιος τὸ φόρεμά του ἐπέδρασε δι' αὐτοῦ τὴν πληγὴν του. Ὁ Ἰουστιμανὸς ὁμως βασανιζόμενος ἀπὸ τοὺς πόνους τοῦ τραύματος δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ Ἀυτοκράτορος καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ πλοῖόν του. Εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἐδειλίασαν οἱ Γενοῦνσιοὶ καὶ ἀπεσύρθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ πλοῖά των. Φόβος τότε κατέλαβε τοὺς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο μαχομένους Ἰταλὺς καὶ Ἕλληνας, οἵτινες τὸ ἐγκαταλείπουσιν. Οἱ δὲ Γενίτσαροι βλέποντες ὅτι ἐγκατελείφθη τὸ μέρος τοῦτο καὶ ὅτι μία πύλη (πόρτα) ἄγνωστον πῶς εἶχεν ἀνοιχθῆ, εἰσορμῶσι πενήκοντα τὸν ἀριθμὸν, καταλαμβάνουσι τὰ τὰ τειχῆ, πηγνύουσι κατόπιν τὰς κλίμακας καὶ βοηθοῦσι καὶ τοὺς ἄλλους Τούρκους ν' ἀναβῶσιν.

Ὡς ἔμαθεν ὁ Ἀυτοκράτωρ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸ μέρος

τοῦτο διότι ἐκεῖνος ἐμάχετο ἀλλαχοῦ τὴν σιγμὴν ἐκείνην, τρέχει ὡς βροχώμενος λέων καὶ ἔχων τὴν ρομφαίαν γυμνὴν ἐν τῇ δεξιᾷ ῥίπτεται ἀπεγνωσμένος ἐν τῷ μέσῳ τῆς συμπλοκῆς καὶ μάχεται ὡς λέων. Τὸ αἷμα ἤρρισε νὰ ρέῃ ἐκ τοῦ σώματος του ποταμηδόν, ἀλλ' αὐτὸς ἀκούραστος καὶ ἀήττητος φωνάζει :

« Ἀδελφοὶ Ἕλληνας ! τὴν ἐλευθερίαν ἢ τὸν θάνατον ! ».

Ἡ φωνὴ του ἐγκαρδιώνει καὶ ἀνθρῖζει πάντας τοὺς περὶ αὐτόν, οἱ ὁποῖοι μάχονται παρὰ τὸ πλευρόν του ἡρωϊκῶς καὶ γενναίως. Μαχόμενοι πίπτουσι τότε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ Θεόφιλος Παλαιολόγος, Κατακουζηνός καὶ Ἰωάννης Δαλμάτος. Καὶ τέλος οἱ Τοῦρκοι περικυκλοῦσιν αὐτόν. Βλέπων δὲ τὸν ἀφευκτὸν θάνατον φωνάζει :

« Δὲν ὑπάρχει κινένας χριστιανὸς ἐδῶ, νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου ; »

Ἄλλὰ φεῦ ! κανεὶς πλέον δὲν ὑπῆρχε πλησίον του ζῶν !!! Ἄπαντες εἶχον λάβει τὸν τιμημένον ὑπὲρ τῆς πατρίδος θάνατον. Ἐπὶ τέλους πληγωθεὶς καὶ αὐτὸς βαρέως ἐπὶ τοῦ ὄμου πίπτει ἡμιθανὴς καὶ ἐκπνέει ὡς ἀληθῆς ἥρωες ὁ ἐθνόμαχτος οὗτος καὶ τελευταῖος Ἕλληνας Ἀυτοκράτωρ, ἄγων τὸ 49ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἄς εἶνε εὐλογημένη ἡ πανένδοξος καὶ ἱερὰ αὐτοῦ μνήμη ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Τοῦρκοι μὴ εὐρίσκοντες πλέον ἀνίστασιν εἰσέρχονται εἰς τὴν Πόλιν καὶ γίνονται κύριοι τῶν πάντων. Μετ' ὀλίγον εἰς Τοῦρκος ἀνεγνώρισε τὸν νεκρὸν τοῦ Ἀυτοκράτορος ἀπὸ τὰ πέδιλα (ὑποδήματα) αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦτο κεντημένος διὰ χρυσοῦ ὁ δικέφαλος ἀετός, τὸ σύμβολον τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Ἀυτοκρατορίας. Κόπτει τὴν κεφαλὴν του καὶ τὴν προσφέρει εἰς τὸν πορθητὴν Σουλτάνον, ὅστις ὑπερ-



ευχαριστηθεὶς τὸν ἤμειψε μὲ πολλὰ δῶρα καὶ βαθμούς. Τὸ σῶμά του εὐρόντιες οἱ Χριστιανοὶ τὴν ἐπομένην νύκτα, τὸ παρέλαβον καὶ τὸ ἔθαψαν κρυφίως εἰς θέσιν ἣτις ἔκτοτε ἀνομάσθη «Πύλη τοῦ πόνου». Ἡ κεφαλὴ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐξετέθη εἰς κοινὴν θέαν ἀπὸ τῆς πρωίας μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς 30 Μαΐου· κατόπιν ἐταριχεύθη καὶ ἐπέμφθη εἰς Περσίαν, Ἀραβίαν καὶ τὰ λοιπὰ Τουρκικὰς χώρας ὡς ἄγγελμα καὶ σύμβολον τῆς νίκης τοῦ Μωάμεθ.

Οἱ Τοῦρκοι γενόμενοι οὕτω κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπεδόθησαν εἰς σφαγὰς τῶν Χριστιανῶν, εἰς ἀρπαγὰς καὶ λειψασίας καὶ εἰς βεβηλώσεις τῶν ἱερῶν αὐτῆς ναῶν. Διὰ πελέκεων ἔθραυσαν τὰς πύλας τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ πάντα τοὺς ἐν αὐτῇ κεκλεισμένους, ἄλλους μὲν τούτων ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ ἠχμαλώτισαν. Τὸ σύνθημα τῶν ἀγρίων ὀρδῶν τοῦ νικητοῦ Μωάμεθ ἦτο πῦρ καὶ σίδηρος, θάνατος καὶ ἀτίμωσις. Τεσσαράκοντα χιλιάδας Ἑλλήνων κατέσφαξαν καὶ ἐξήκοντα ἠχμαλώτισαν. Οὕτω δὲ ἔπεσε καὶ τὸ τελευταῖον προπύργιον τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ εἰς τὴν ὥραίαν καὶ περικαλῆ καὶ θαυμασίαν ἑλληνικὴν Πόλιν μας μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν της ἡ βάρβαρος καὶ ἀπαισία φυλὴ τῶν Τούρκων.»

Μετὰ τὴν θλιβερὰν ταύτην ἐξιστόρησιν, τὴν ὁποίαν λίαν ἐπιτυχῶς καὶ ζωηρῶς ἔκαμεν ὁ Χρῆστος, ἕνας βαθὺς καὶ ἅγιος ἀναστεναγμὸς ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς ψυχῆς ὄλων τῶν παρακαθημένων· ὁ δὲ Χρῆστος τοὺς παρεκάλεσε ν' ἀκούσωσιν ἀκόμην ἕν ἄσμα, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει τὴν δύναμιν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἡ ὁποία μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν αὐτῆς ὄχι μόνον δὲν ἀπεθαρρύνθη καὶ δὲν ἀπηνήθη, ὡς ἔπραξαν ἄλλοι, τὴν ἱερὰν τῶν πατέρων μας πίστιν, ἀλλ' ἐνεκαρτέρησεν μὲ ἀδιάσειστον πάν-

τοτε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡμέραν τινὰ θὰ ἴδωμεν τοῦ Ἑθνους ἡμῶν τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ μέρους ἐκείνου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχυσε τὸ τίμιον αἷμά του ὁ τελευταῖος Ἕλληνας Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος.

Καὶ ὄντως ! ὦ τοῦ θαύματος ! μετὰ μακροχρόνιον δουλείαν καὶ τοὺς μᾶλλον βαρβάρους καὶ ἀπανθρώπους κατατρεγμοὺς καὶ καταπιέσεις, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος διὰ τῶν ἠθικῶν του δυνάμεων καὶ διὰ τῶν ἡρωϊκῶν ἀγώνων του, ἀνεστήθη καὶ ἠλευθερώθη. Τὰ εὐγενῆ καὶ γενναῖα αὐτοῦ τέκνα : Ρῆγας ὁ Φεραῖος, Γρηγόριος ὁ Πατριάρχης, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ εὐγενὴς Βύρων, ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ὁ Μάρκος Βότσαρης, ὁ Ἀνδροῦτσος, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Κανάρης, ὁ Μιαούλης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, διὰ τοῦ χυθέντος τιμίου αὐτῶν αἵματος, ἐξηγόρασαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς προσφιλοῦς πατρίδος μας Ἑλλάδος.

Συγκεκινήμενοι τότε μέχρι δακρῶν ὅλοι ἀπὸ τὴν ὠραίαν καὶ ἐθνικὴν ταύτην ἐξιστόρησιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Χρῆστος, ὑψωσαν τὰ ποτήριά των εὐχνηθέντες τὴν ἐξῆς εὐχάν :

«Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἀξιώσῃ νὰ ἴδωμεν τὸν Κωνσταντῖνόν μας εἰς τὸν Θρόνον τοῦ Κωνσταντῖνου τοῦ Παλαιολόγου, ὅστις ἔς ἂν ἦρως τιμημένος ἔπεσεν ἀπὸ τὰς σφαῖρας τῶν ἐχθρῶν, μαχόμενος ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἑθνους του».

Κατόπιν ἐσηκώθησαν ὅλοι οἱ πρόκριτοι πολὺ εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν ὠραίαν καὶ ἐθνικὴν αὐτὴν διασκέδασιν, νύχαριστήσαν τὸν Δῆμαρχον διὰ τὴν





ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

καλὴν παρακίνησιν τὴν ὁποίαν κάμνει εἰς αὐτοὺς πάντοτε πρὸς τὰς καλὰς πράξεις καὶ μετὰ τὴν προθυμίαν μετὰ τὴν ὁποίαν τοὺς ἐπεριποιήθη καὶ ἀνεχώρησαν.

Ὁ Χρῆστος ὅστις ἐκάθητο ὅλην τὴν ὥραν εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ τὸν καλὸν του φίλον Κωσάκη, ἤκουσε μετὰ μεγάλην προσοχὴν τοὺς λόγους τοῦ Δημάρχου καὶ ἐφαίνετο πολὺ εὐχαριστημένος, ἐπειδὴ αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἔμαθε τόσα ὠφέλιμα πράγματα.

Οἱ δύο φίλοι μετ' ὀλίγον, ἀφοῦ ὁ Χρῆστος νύχαρίστησε πρῶτον καὶ ἀπεχαιρέτισε τοὺς οἰκοδεσπότας, ἄφησαν καὶ αὐτοὶ τὴν οἰκίαν καὶ ἐπῆγαν νὰ περιπατήσωσιν εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ὁ Χρῆστος ὅμως ἐφαίνετο πολὺ σκεπτικὸς καὶ προσεπάθει νὰ καρφώσῃ καλῶς εἰς τὸν νοῦν τοῦ τὰς συμβουλὰς τοῦ Δημάρχου διὰ νὰ τὰς ἀκολουθῇ πάντοτε καὶ κατορθώσῃ νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς ἡμέραν τινὰ καλὸς καὶ τίμιος ἄνθρωπος.

Ἄμα ἐπέστρεψε λοιπὸν τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν οἰκίαν του, ἔλαβεν ὀλίγον χάρτην καὶ ἔγραψεν ὅλας τὰς συμβουλὰς τοῦ Δημάρχου, κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον :

#### Τὸ πρόγραμμα τοῦ Κοήστου

« Ἴδου ὁ δρόμος, ἔγραψεν ὁ Χρῆστος, τὸν ὁποῖον πρέπει ν' ἀκολουθήσω, ἐὰν θέλω νὰ γίνω καλὸς καὶ ἀγαπημένος ἄνθρωπος, ἀληθῆς καὶ πραγματικὸς Χριστιανός :

α') *Νὰ βοηθῶ καὶ νὰ ἐλεῶ τοὺς πάσχοντας.*

β') *Νὰ συνδράμω κάθε πρᾶξιν καλὴν καὶ κάθε σκοπὸν φιλανθρωπικὸν καὶ ἀγαθοεργόν.*

γ') *Ν' ἀγαπῶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, νὰ μὴ ἔχω πάθος εἰς κανένα καὶ νὰ μὴ συνερίζωμαι ποτε τοὺς ἀρετήτους καὶ κακοὺς.*

δ') *Νὰ σέβωμαι καὶ νὰ τιμῶ τοὺς γεροντοτέρους καὶ τοὺς καλλιτέρους μου.*

ε') *Νὰ κἀμνω ὅσον δύναμαι περισσοτέρας χάριτας καὶ εὐκολίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' οὐδέποτε παρανομίας.*



5') Να εἶμαι ειλικρινῆς καὶ σταθερός· νὰ μὴ ἀθετῶ ποτε τὸν λόγον μου, ἀλλὰ νὰ ἐκτελῶ μὲ κάθε θυσίαν τὰς ὑποσχέσεις μου· (εἶπε μάλιστα ὁ Δῆμαρχος ὅτι, ὅστις δὲν εἶνε ειλικρινῆς εἶνε τόσοσ πρόστυχος καὶ ποταπὸς χαρακτήρ, ὥστε εἶνε ἀνάξιος νὰ λέγηται ἀνὴρ).

ζ') Ν' ἀποφεύγω καὶ νὰ μισῶ τὸ ψεῦδος, τὴν ραδιουργίαν καὶ τὴν ἀναδρον συκοφαντίαν.

η') Να εἶμαι τίμιος καὶ εὐθύς ὄχι μόνον εἰς τὰς εὐτυχίας μου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δυστυχίας μου καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀδυνάτους καὶ ἰσχυρούς.

θ') Να εἶμαι φιλαλήθης καὶ δίκαιος καὶ πάντοτε δίκαιος καὶ πετέ, οὐδέποτε ἄδικος διότι ἡ δικαιοσύνη εἶνε θεία καὶ ἀδαμάντινος ἀρετή.

Τὰς συμβουλὰς ταύτας τὰς ἤκουσα σήμερον ἀπὸ τὸν πρῶτον καὶ καλλίτερον ἄνθρωπον τοῦ χωρίου μας. Παρακαλῶ δὲ τὸν Θεὸν νὰ φωτίζει τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μου νὰ τὰς διατηρῶ καὶ νὰ τὰς ἐκτελῶ πάντοτε καὶ νὰ μὴ τὰς παραβῶ ποτέ».

Ἄφου ὁ Χρῆστος ἔγραψε τὰς συμβουλὰς ταύτας καθαρῶς καὶ εὐαναγνώστως ἐπὶ ἐνὸς φύλλου χαρτου, τὸ ἐκόλλησεν κατόπιν ἄνωθεν τῆς κλίνης του καὶ πᾶσαν ἐσπέραν, πρὶν νὰ κοιμηθῆ τὰς ἀνεγίνωσκε προσεκτικῶς καὶ τακτικώτατα.

#### Αἱ ἐξετάσεις

Ὅσον λοιπὸν ὁ χρόνος παρήρχετο τόσοσ καὶ ὁ Χρῆστος ἐμεγάλωνε, γενόμενος κάθε ἡμέραν καὶ καλλίτερος.

Ὅσον ὁ χρόνος παρήρχετο ἐγίνετο ὁ Χρῆστος ὀλοένα καὶ πρὸ συμπαθῆς καὶ ἀξιαγάπητος καὶ ἀπὸ τοὺς συμμαθητάς του καὶ ἀπὸ ὄλους τοὺς χωριανούς του. Ἦτο ἀδύνατον νὰ γνωρίσῃ τις τὸν Χρῆστον καὶ νὰ μὴ τὸν ἀγαπήσῃ.

Ἄλλὰ πῶς κατόρθωνεν ἄραγε ὁ Χρῆστος νὰ γίνεταί ἀπ' ὄλους τόσο ἀγαπητός;

Τὸ κατόρθωνε, διότι πρὸς ὄλους ἀνεξαιρέτως, μικροὺς καὶ μεγάλους, καλοὺς καὶ κακοὺς ἐδείκνυε τὴν μεγαλειτέραν προθυμίαν, νὰ τοὺς ὑπηρετήσῃ, νὰ τοὺς φανῆ χρήσιμος ὅπως μπορούσε καὶ νὰ τοὺς κάμῃ εὐτυχεῖς. Διότι δὲν ὑπάρχει μεγαλειτέρα ἀρετή, καὶ μεγαλειτέρα ἀνδρεία καὶ μεγαλειτέρα τιμὴ στὸν κόσμον ἀπὸ τὴν εἰλ κρινῆ προθυμίαν νὰ φανῶμεν χρήσιμοι καὶ εὐεργετικοὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον. Αὐτὸ τὸ προτέρημα ὅσοι τὸ ἔχουν, νὰ ἀγαποῦν δηλαδὴ νὰ συντρέχουν καὶ νὰ βοηθοῦν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, εἶνε οἱ μεγαλιτέροι καὶ τιμιώτεροι ἄνθρωποι τοῦ κόσμου. Ὁ Χριστὸς καὶ ὄλοι οἱ προφῆται καὶ ὄλοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες αὐτὸ ἐδίδαξαν. Ὅσα πλούτη καὶ ὄσα ἀξιώματα καὶ ἂν ἔχη τις ὅταν δὲν αἰσθάνεται εὐχαρίστησιν νὰ ὑπηρετῇ καὶ νὰ διευκολύνῃ τὴν εὐζωίαν παντὸς ἀνθρώπου εἶνε μικρὸς καὶ μὲ μικρὰν ψυχὴν ἄνθρωπος.

Ὁ Χρῆστος λοιπὸν τὸ εἶχε αὐτὸ τὸ μέγα πλεονέκτημα. Καὶ δὲν ἀρκεῖτο μόνον ὅτι τὸ εἶχεν ἐκ φύσεως, ἀλλὰ καὶ προσεπάθει κάθε ἡμέραν νὰ τὸ καλλιεργῇ καὶ νὰ τὸ αὐξάνῃ. Διότι ὅπως τὰ ἡμερα δένδρα ἔχουν ἀνάγκην καλλιεργείας διὰ νὰ μᾶς δίδουν περισσοτέρους καρπούς, τοιοιουτρόπως καὶ τὰ προτερήματα καὶ αἱ ἀρεταὶ παντὸς ἀνθρώπου



πρέπει νά καλλιεργοῦνται καθεκάστην διὰ νά δίδουν περισσοτέρους καὶ καλλιτέρους καρπούς. Αὐτὸ τὸ ἤξευρεν ὁ Χρῆστος καὶ διὰ τοῦτο κάθε πρωτὶ ποῦ ἐξυπνοῦσε ἢ πρώτην του δουλειὰ ἦτο νά σκεφθῆ με ποιὸν τρόπον καὶ κάθε συμμαθητὴν του ποῦ εἶχε τὴν ἀνάγκην του νά φανῆ χρήσιμος. Καὶ ἔγινε τοιοῦτοτρόπως τὸ προσφιλὲς καὶ λατρευτὸν παιδί ὄλου τοῦ Σχολείου καὶ ὄλου τοῦ χωρίου.

Μετ' ὀλίγον χρόνον ἦλθεν ὁ καιρὸς τῶν ἐξετάσεων. Ὁ Χρῆστος ἠρίστευσε καὶ πάλιν εἰς αὐτὰς καὶ δὲν εὐρέθη οὔτε ἓνας του συμμαθητῆς ποῦ δὲν ἐχάρηκε διότι ὁ Χρῆστος ἐφάνηκεν καὶ πάλιν ὁ πρῶτος τῆς τάξεως

#### τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μίνωος

Μετὰ τὰς ἐξετάσεις ἦλθαν αἱ διακοπαὶ τῶν μαθημάτων. Τὸν χρόνον δὲ τῶν διακοπῶν ὁ Χρῆστος τὸν ἐχρησιμοποίη πάντοτε πρὸς ὠφέλειαν του. Τὴν ἀργίαν δὲ καὶ τὴν ὀκνηρίαν τὴν ἐμίσει καὶ τὴν ἀπείδωκε πάντοτε, διότι δημιουργοῦν ἀνθρώπους ἀχρήστους καὶ ἀνικάνους.

Ἔκαμεν λοιπὸν μαζί με τὸν πιστὸν του φίλον Κωστάκην πρόγραμμα πῶς νά χρησιμοποιήσουν τὸν χρόνον τῶν διακοπῶν.

Ἀπεφάσισαν νά ἐπισκεφθῶσι μεταξὺ τῶν ἄλλων ἱστορικῶν μερῶν καὶ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς Κρήτης, τὰ πολύτιμα καὶ ἀνεκτίμητα αὐτῆς κειμήλια, τὰ ὁποῖα τῆς δίδουν τόσην μεγάλην τιμὴν καὶ δόξαν.

Καὶ πρώτας ἀπ' ὅλας τὰς ἀρχαιότητας τῆς Κρήτης ἐπεσκεψθῆσαν τὰς ἀρχαιότητας τῆς Κνωσσοῦ, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν τὰ θαυμάσια καὶ μεγαλο-

πρεπῆ παλάτια τοῦ θαλασσοκράτορος Βασιλέως τῆς Κρήτης Μίνως.

Ἐκεῖ εὔρον πολλοὺς ἄλλους ἐπισκέπτας καὶ πρὸ πάντων Εὐρωπαίους, οἱ ὁποῖοι μεταβαίνουν εἰς Κρήτην ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης διὰ νὰ ἴδωσι καὶ θαυμάσωσι τὰ Βασίλεια τοῦ ξακουσμένου καὶ κραταιοτάτου Βασιλέως τῆς Κρήτης. Μεταξὺ τῶν ἄλλων εὔρον ἐκεῖ καὶ τὸν ἔφορον τῶν ἀρχαιοτήτων, ἓνα εὐγενέστατον Κύριον, ὅστις ἀφοῦ ἔμαθεν ὅτι ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Κωστάκης ἦσαν μαθηταὶ καὶ μετέβησαν εἰς τὴν Κνωσσὸν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἴδωσι τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μίνως, τὰ ὁποῖα ἀνεκάλυψε καὶ ἀνέσκαψεν ὁ διάσημος Ἄγγλος ἀρχαιολόγος κ. Ἐβανς, ἐφάνηκε πολὺ πρόθυμος εἰς τὸ νὰ δείξη εἰς τὸν Χρῆστον καὶ Κωστάκην ὅλας τὰς ἀνακαλυφθείσας ἀρχαιότητας καὶ νὰ τῶν δώσῃ πᾶσαν σχετικὴν καὶ ὠφέλιμον περὶ αὐτῶν πληροφορίαν.

Ἀφοῦ ἐπῆνεσαν λοιπὸν τὴν πράξιν αὐτὴν τοῦ Χρήστου καὶ Κωστάκη ὁ κ. Ἐφορος ἤρχισε νὰ τῶν ἀναπτύσῃ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μνημείων ὡς ἑξῆς :

Οἱ θεσάυροι τῶν προγόνων μας.

Ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ εἶνε φυλὴ ἀρχαία. Μία ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας τοῦ κόσμου καὶ τὰς ἐνδοξοτέρας. Ὅτε πρὸ τριῶν ἢ τεσσάρων χιλιάδων ἐτῶν ὄλαι αἱ ἄλλαι φυλαὶ τοῦ κόσμου εὐρίσκοντο εἰς ἡμιαγρίαν καὶ βάρβαρον κατάστασιν, ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἦτο πολιτισμένη καὶ ἐξηυγενισμένη καὶ εἶχε κάμει θαυμασίας προσόδους εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ εἰς τὰς



τέχνας. Ἀπ' αὐτὴν κατόπιν ἐπῆραν κι' οἱ ἄλλοι λαοὶ τὰ φῶτα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ λοιπὸν ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰς αὐτὴν οἱ σημερινοὶ λαοὶ ὀφείλουν τὸν πολιτισμὸν τῶν. Ἀλλ' ἢ Ἑλλάς κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ ἐνδόξους ἐκείνους χρόνους δὲν ἦτο ὅπως εἶνε σήμερον μικρά, ἀλλὰ ἦτο μεγάλη. Κατὰ τοὺς ἐνδόξους ἐκείνους ἑλληνικοὺς χρόνους, πᾶς ὅστις δὲν ἦτο Ἕλλην ἐλέγετο βάρβαρος.

Ἐνα μέρος λοιπὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀπετέλει καὶ ἡ Κρήτη, ἡ ὁποία ἐπροπορεύθη ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ μέρη εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ὁ Κρητικὸς πολιτισμὸς εἶνε ὁ ἀρχαιότερος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Εἰς τὴν Κρήτην πρῶτον ἀνεπτύχθη οὗτος καὶ ἀπὸ τὴν Κρήτην κατόπιν μετεφέρθη καὶ μετεφυτεύθη εἰς τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ὅλα λοιπὸν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τὰ ὁποῖα ἀνακαλύπτονται σήμερον ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων εἰς τὴν Ἑλλάδα, Κρήτην καὶ εἰς ἄλλα ἑλληνικὰ μέρη, μαρτυροῦσι τὸν πολιτισμὸν τῶν μερῶν αὐτῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὅσον δὲ ὁ χρόνος περνᾷ τόσον καὶ περισσότερα τοιαῦτα ἀρχαῖα μνημεῖα ἀνακαλύπτονται εἰς διαφόρους ἑλληνικὰς χώρας. Ἄν καὶ ἦτο δὲ γνωστὸν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ὅτι ἡ Κρήτη ὑπῆρξεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἰσχυρὰ καὶ πολιτισμένη χώρα, ὅμως δὲν εἶχομεν ἀποδείξεις τρανὰς περὶ τούτου, οὔτε ἐγνωρίζομεν τί εἶδους πολιτισμὸν εἶχε. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως δέκα ἔτη ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων εἰς τὴν Κρήτην μνημεῖα ἀρχαῖα, πολύτιμα καὶ σπουδαιότατα, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ Κρητικὸς πολιτισμὸς ὑπῆρξε θαυμάσιος

καὶ ἀρχαιότατος. Ἀρχαιότατος, διότι εἶνε τεσσάρων χιλιάδων ἐτῶν. Ἡ πρώτη περίοδος τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ὁποία χρονολογεῖται δύο χιλιάδας ἔτη π. Χ. ἦτοι τέσσαρας χιλιάδας ἔτη ἀπὸ σήμερον, ὀνομάζεται **Καμαραϊκὴ** περίοδος. Κατόπιν αὐτῆς τῆς περιόδου, ὕστερα δηλαδὴ ἀπὸ 500—800 ἔτη, τρεῖς χιλιάδας διακόσια περίπου ἔτη ἀπὸ σήμερον, εἶνε ἡ περίοδος ποῦ ἤκμασεν ὁ Μέγας καὶ θαλασσοκράτωρ τῆς Κρήτης Βασιλεὺς Μίνως. Τὰ βασίλειά του καὶ τὰ ἀνάκτορά του εἶνε αὐτὰ ποῦ βλέπετε ἐδῶ ἐπὶ τοῦ λόφου «Κεφαλαῶ». Κρατοῦν χῶρον 22,500 τετραγωνικῶν μέτρων. Εἶνε δηλαδὴ ὡς μία μικρὰ πόλις.

#### Ὁ θρόνος τοῦ Μίνως

Κατόπιν ὁ κ. Ἐφορος περιῆλθε μαζὶ μὲ τὸν Χρῆστον καὶ Κωστάκην ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἀνακτόρου καὶ τῶν ἔδειξε ἕνα πρὸς ἕνα τὰ διάφορα διαμερίσματα αὐτοῦ καὶ τῶν ἐξήγησεν εἰς τί ἕκαστον ἐχρησίμευε. Ἐπῆγαν εἰς τὴν αἴθουσαν ποῦ εὑρίσκεται ἀκόμη σῶος καὶ ἀβλαβῆς ὁ θρόνος τοῦ Μίνως, σκαλισμένος μὲ ἀπλότητα ἀπάνω εἰς λίθον μονόκομματον. Περιῆλθον τὰς αἰθούσας τῆς ὑποδοχῆς, τὰς ὑπογείους φυλακάς, τὰς ἀποθήκας, ὅπου ὁ Μίνως εἶχε τὸν θησαυρόν του καὶ τὰ διάφορα τρόφιμα, ἔλαια, καρπούς κλπ. Τοὺς λουτήρας ὅπου ἐλούοντο καὶ ἐκαθαρίζοντο καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ὅτι ἀπὸ τὴν παναρχαίαν ἐκείνην ἐποχὴν ἔδιδον μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν καθαριότητα τοῦ σώματος.

Ἄφου δὲ ὁ κ. Ἐφορος ἔδειξε τὰ ἄξια λόγου μέρη





ΛΑΜΠΡΟΣ ΤΖΑΒΕΛΑΣ

τῶν ἀνακτόρων τοῦ Μίνως εἰς τὸν Χρῆστον καὶ  
Κωστάκη, τοὺς προέτρεψε καὶ τοὺς συνεβούλευσε  
νᾱ ἐπισκεφθῶσι καὶ τὰ ἄλλα ἀνακαλυφθέντα ἡγεμο-  
νικὰ ἀνάκτορα ὡς λ. χ. τῆς Φαιστοῦ, τὸ ὁποῖον  
εἶνε ἐπίσης σπουδαιότατον, ὡς καὶ τὰ δύο ἄλλα μι-  
κρότερα τὰ ὁποῖα ἀνεσκάφησαν εἰς Γουρνιὰ καὶ  
εἰς Ἀγίαν Τριάδα. Ἐπίσης τοὺς συνεβούλευσε  
νᾱ ἐπισκεφθῶσι καὶ τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου ὅπου  
θᾱ ἴδωσιν ἀγάλματα, ἀνάγλυφα καὶ ἄλλα κειμήλια  
ἀρχαίας τέχνης θαυμασιωτάτης. Διότι εἰς τὸ μου-  
σεῖον Ἡρακλείου μεταφέρονται αἱ ἀνακαλυπτόμε-  
ναι εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Κρήτης ἀρχαιότατες

καὶ τοποθετοῦνται ἐκεῖ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ πρὸς εὐκολίαν ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦσι νὰ τὰς ἴδωσι. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου ἔχει πολὺ μεγάλην καὶ σπουδαίαν ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν καὶ σήμερον μὲν ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται ὀλίγοι, ἀλλ' εἰς τὸ μέλλον θὰ ἔρχωνται πολὺ περισσότεροι ἀρχαιοφίλοι ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου νὰ τὸ ἐπισκέπτωνται. Ἀπὸ δὲ τὰς ἐπισκέψεις αὐτὸς ἡ Κρήτη θὰ ἔχη μεγάλας ὠφελείας ἠθικὰς καὶ χρηματικὰς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἠθικὰς.

Ἐπίσης ὁ κ. Ἐφορος συνεβούλευσε τὸν Χρῆστον καὶ τὸν Κωστάκην νὰ ἐπισκεφθῶσι καὶ τὸ ἀνακαλυφθὲν Δεικταῖον ἄντρον, ὅπου κατὰ τὴν μυθολογίαν ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς, ὁ Μέγας Θεὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὡς καὶ τὸ Ἴδαῖον ἄντρον, τὸ εὕρισκόμενον ἐπὶ τῆς Ἴδης, ὅπου, ἐπίσης κατὰ τὴν μυθολογίαν, μετεφέρθη κατόπιν καὶ ἀνετράφη ὁ Ζεὺς.

Ὁ Χρῆστος ἐπὶ τοῦ θρόνου.

Ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Κωστάκης ἔμειναν πολὺ εὐχαριστημένοι καὶ ἐνθουσιασμένοι, διότι νύτῃχσαν νὰ ἴδωσι τὰ ἀριστουργήματα αὐτὰ τῶν προγόνων τῶν καὶ νὰ μάθωσι τόσον σπουδαῖα πράγματα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος τῶν. Ὁ Χρῆστος μάλιστα πρὶν ἀναχωρήσωσιν ἀπὸ τὴν Κνωσσὸν ἐπεθύμησε νὰ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Μίνωος, τοῦ μεγάλου καὶ κραταιοῦ καὶ τρομεροῦ τούτου Βασιλέως τῆς πατρίδος του, ὅστις κατέστησε τὸ ὄνομα τῆς Κρήτης τόσον ἐνδοξον καὶ σεβαστὸν καὶ ἀθάνατον εἰς τὴν Ἱστορίαν. Μὲ ὑπερηφάνειαν λοιπὸν



καὶ χαρὰν ἐνδόμυχον ἐπῆγε καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ  
 θρόνου τοῦ Μίνως· ἀνεμνήσθη τότε τὰ ἀρχαῖα με-  
 γαλεῖα τῆς πατρίδος του καὶ τὴν σμικρότητα εἰς  
 τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται αὕτη σήμερον καὶ συνεκι-  
 νήθη καὶ ἐθλίβη βαθύτατα ἡ ψυχὴ του καὶ δάκρυα  
 ἱερᾶς συγκινήσεως ἐκάλυψαν τοὺς ὀφθαλμούς του.  
 Ἀπὸ τὴν συγκίνησιν δὲ αὐτὴν τοῦ Χριστοῦ ὁ κ.  
 Ἐφορος ἐνόησε πόσον εὐγενῆ ψυχὴν καὶ εὐγενῆ  
 αἰσθήματα εἶχεν αὐτὸς ὁ μαθητὴς καὶ τοῦ λέγει τὰ  
 ἑξῆς :

— « Ἴδου τὰ ὑπέρλαμπρα μεγαλεῖα τῆς πατρίδος  
 μας, καλὰ μου Κρητικὸπούλα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκον-  
 ται σήμερον πρὸ τῶν ποδῶν μας διασκορπισμένα  
 ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἐρειπωμένα, συντετριμμένα καὶ ἀφα-  
 νισμένα. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ὅπου τώρα εὐρισκό-  
 μεθα, ἄλλοτε ἐπεριέγυζε καὶ ἐλαμποκόπει ἡ ἰσχὺς,  
 ἡ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖον. Καὶ τώρα ; . . . . ὦ !!!  
 τώρα δὲν πτερυγίζει τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ μεγάλη  
 τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνάμνησις. Ἐδῶ ὅπου ἄλλοτε  
 ἐκατοῖκει ὁ κραταιότερος καὶ ἐνδοξότερος τῆς Κρή-  
 τος Βασιλεὺς, ἔχουν στήση σήμερον τὰς κατοικίας  
 τῶν αἰ νυκτερίδες. Ἐδῶ ὅπου ἄλλοτε ἤρχοντο νὰ  
 ὑπαβάλωσιν εἰς τὸν κραταῖον Μονάρχην σέβας καὶ  
 ὑποταγὴν Βασιλεῖς καὶ Ἡγεμόνες, σήμερον ἐξα-  
 πλοῦνται μελαγχολικὰ ἢ ἐρημῖα καὶ ὁ θάνατος.  
 Ἐδῶ ὅπου ἄλλοτε ἐβασίλευεν ἡ μεγαλοουργοῦσα  
 ζωὴ, σήμερον βασιλεύει ἡ ἠρεμῖα καὶ ἡ σιγὴ τῆς  
 φύσεως.

Βλέπετε λοιπόν, ἀγαπητοὶ μου μικροὶ φίλοι, πό-  
 σον ἄστατα εἶνε τὰ πράγματα τοῦ κόσμου ; Καὶ  
 πόσον ριζικῶς μεταβάλλονται καὶ ἀλλάσσουν πολ-

λαίς φοραίς ; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας συμπατριώτης μας ποιητῆς Κορνάρος, ὅστις, ὡς γνωρίζετε, ἔκαμε τὸ ὄραϊον ἐκεῖνο ποίημα ποῦ γρόφεται « Ἐρωτόκριτος » γράφει τοὺς ἐξῆς σοφοὺς στίχους εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου του :

« Τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα π' ἀναισθηκαταιβαίνουν  
 » καὶ τοῦ τροχοῦ, π' ὄραις ψηλὰ κι' ὄραις στὰ βάθη πηγαί-  
 » καὶ τοῦ καιροῦ τὰ πράγματα π' ἀναπαμῶ δὲν ἔχουν [ γουν  
 » μὰ σὶὸ καλὸ καὶ σὶὸ κακὸ περιπατοῦν καὶ τρέχουν ».

Λοιπὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀγαπητά μου Κρητικόπουλα, σὰν τὸν τροχὸν ποῦ γυρίζει, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ συμπατριώτης μας Κορνάρος, τοῦ ὁποῖου τὸ κάθε σημεῖον πότε εὐρίσκεται ὑψηλὰ καὶ πότε πηγαίνει στὰ βάθη, εἶνε καὶ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, καθὼς καὶ οἱ λαοὶ καὶ τὰ ἔθνη. Πότε ἀναισθηκαταιβαίνουν στὰ ψηλὰ καὶ πότε πάλιν, μὲ τὰ γυρίσματα τοῦ χρόνου, καταβαίνουν στὰ βάθη. Ἔτσι καὶ ἡ πατρίδα μας ἡ δοξασμένη, ἡ ξακουσμένη καὶ τιμημένη Κρήτη μας, ἄλλοτε ἀνέβηκε στὰ ὑπερύψηλα, στὰ οὐράνια. Εἶχεν ἑκατὸν πόλεις. Εἶχε δύναμιν τὴν ὁποίαν ἐφοβοῦντο Βασιλεῖς καὶ Ἡγεμόνες. Εἶχε τὸν μεγαλύτερον πολιτισμὸν ἀπ' ὅλαις τῆς ἄλλαις χώραις. Εἶχε πλούτη. Εἶχε τιμὰς. Εἶχε δόξαν. Ἀλλ' ὁ τροχὸς μὲ τὸν καιρὸν ἐγύρισε καὶ ἡ πατρίδα μας καταίδηκε στὰ βάθη. Καὶ ὅλα τὰ μεγαλεῖα τῆς ἔοβυσαν καὶ ἐθραύσθησαν, διότι ἤλθον οἱ κατακτηταὶ καὶ τὴν ὑπεδούλωσαν.

Ἀλλ' ἐνῶ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδας μας ἐσβέσθη καὶ ἐθραύσθη, ἰδοὺ ὅμως ἡ δόξα του μένει ἀκόμη σ' αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς βράχους, σ' αὐτὰ ἐδῶ



τὰ τριγύρω μας ἐρείπια, ὑπέρλαμπρος καὶ ἀθάνατος. Μένει ὡς πατρογονικὴ μας κληρονομία πολῦτιμος καὶ ἀνεκτίμητος. Καὶ μένει διὰ τὸ μᾶς ὑπενθυμίζῃ τὴν ὑποχρέωσιν τὴν ὁποίαν ἔχομεν πρὸς τοὺς μεγάλους προγόνους μας. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι μᾶς ἐκληροδότησαν κληρονομίαν τόσον μεγάλην καὶ ἔνδοξον, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐργασθῶμεν διὰ νὰ κληροδοτήσωμεν στὰ παιδιὰ μας, στοὺς ἀπογόνους μας, ὁμοίαν κληρονομίαν. Νὰ ἐργασθῶμεν, νὰ μοχθήσωμεν, νὰ κοπιᾶσωμεν διὰ νὰ σπρώξωμεν μὲ ὄλας μας τὰς δυνάμεις τὸν τροχὸν νὰ γυρίσῃ καὶ ὑψώσῃ πάλιν στὴν κορυφὴν τὴν πατρίδα μας.

#### Ὁ ἱερὸς ὄρκος

— Σηκωθῆτε λοιπὸν ἐπάνω, τιμημένα Ἑλληνόπουλα, ἐφώνησε τώρα, πρὸς τὸν Χρῆστον καὶ Κωστάκην μὲ ἀγρίαν συγκίνησιν ὁ κ. Ἐφορος.

Ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Κωστάκης ὑπήκουσαν προθυμότερα καὶ ἐσηκώθησαν ὀρθοὶ μὲ ἱερὰν ἀνατριχίασιν.

— Ἀπλώσετε τὸ δεξιὸ σας χέρι πρὸς τὰ ἔμπροσ, τῶν λέγει.

Ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Κωστάκης μὲ εὐλάβειαν ἱερὰν ἄπλωσαν τὰς δεξιάς των χεῖρας ὅπως πράττομεν ὅταν τὰς θέτωμεν ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου ὅταν ὀρκιζόμεθα.

— Ἀπαγγεῖλετε τώρα μαζί μὲ 'μέ, τῶν λέγει ὁ κ. Ἐφορος, τὸν ἐξῆς ὄρκον :

« Ὀρκιζόμεθα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἱερῶν

τούτων λειψάνων, τὰ ὅποια εὐρίσκονται τριγύρω στὰ πόδια μας συντετριμμένα καὶ βεβηλωμένα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος μας, ὅτι καθ' ὄλην μας τὴν ζωὴν ἡ πρώτη μας φροντίδα θὰ εἶνε νὰ ἀναστήσωμεν τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος μας καὶ νὰ τὴν ἀνυψώσωμεν καὶ πάλιν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ τροχοῦ.

Τὸν ὄρκον τοῦτον ὀμνύομεν ἐξ ὀνόματος ὁλων τῶν μαθητῶν τῆς Κρήτης, ἐξ ὀνόματος ὁλων τῶν μαθητῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἄς εἶνε κατάπτυστος καὶ ἐπικατάρατος ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ποῦ ἅμα γίνῃ ἄνδρας δὲν θὰ τὸν τηρήσῃ.»

Ναί! Ἐπικατάρατος καὶ προδότης ἄς εἶνε ἐφώναξαν ἀπὸ μακρὰν ἕνας ἱερεὺς καὶ κάμποσοι ἄλλοι νέοι ποῦ ἐφθάναν ἐκείνην τὴν στιγμὴν. Ὅλοι δὲ ὁμοῦ τότε μὲ κατάνυξιν θείαν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπανελάβον τὸν ὄρκον ὅτι δὲν θὰ παύσωσι ποτὲ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς εὐημερίας τῆς πατρίδος των, χάριν τῆς ὁποίας θὰ εἶνε μιὰρὸς καὶ κατάπτυστος ὡς ὁ Ἰούδας ἐκεῖνος ὅστις δὲν θὰ καταπνίγῃ πάντοτε καὶ τὸν ἐγωισμόν του καὶ τὴν φιλοτιμίαν του καὶ τὸ ἀτομικόν του συμφέρον.

Ὁ ἱερεὺς

— «Ναὶ παιδιὰ μου ἀγαπημένα! ἐπρόσθεσε στὸ τέλος ὁ ἱερεὺς, ἐὰν εἴμεθα ἄνδρες τιμημένοι καὶ ὄχι παληογραφίδια ἀνάξια, ἐὰν εἴμεθα Κρήτες γνήσιοι καὶ ὄχι νόσοι, ἐὰν ἔχωμεν αἷμα παλλικαριῶν



εἰς τὰς φλέβας μας καὶ φιλοτιμίαν εἰς τὴν ψυχὴν  
 μας, ἄς μὴ δεχθῶμεν πλέον ἔτσι μικρὰν καὶ καταφρο-  
 νημένην τὴν πατρίδα μας ὅπως εἶνε τώρα, παρὰ ἢ  
 νὰ τὴν ὑψώσωμεν καὶ νὰ τὴν κάμωμεν ἔνδοξον καὶ  
 εὐημεροῦσαν ὅπως ἄλλοτε ἢ νὰ ἀποθάνωμεν. Καὶ  
 ὅταν θελήσωμεν νὰ τὴν ὑψώσωμεν καὶ πάλιν, θὰ  
 τὸ κατορθώσωμεν. Ἄρκεϊ ὅμως νὰ θελήσωμεν μὲ  
 τὰ σωστά μας, ἄρκεϊ νὰ λάβωμεν μὴν ἀπόφασιν ἀν-  
 δρικήν καὶ εἰλικρινῆ καὶ νὰ θέτωμεν πάντα τὸ ἀτο-  
 μικόν μας συμφέρον εἰς κατωτέραν θέσιν ἀπὸ τὸ  
 συμφέρον τῆς πατρίδος. Ἡ θέλησις εἶνε τὸ πᾶν.  
 Ἀλλοίμονον δὲ εἰς τοὺς λαοὺς ποῦ δὲν ἔχουν θέ-  
 λησιν ἀνδρικήν νὰ κάμουν ἐκεῖνο ποῦ τοὺς ἐπιβάλ-  
 λει ἡ τιμὴ τους, παρὰ ἀφίνουν τοὺς ἑαυτοὺς των  
 ἀνανδρότατα καὶ παρασύρονται ἀπὸ τὰ πάθη των,  
 ἀπὸ τὰ ἀτομικά των συμφέροντα καὶ ἀπὸ τὴν γραῶδη  
 ἀδουλίαν των. Ὁ ἄνδρας ποῦ δὲν ἔχει θέλησιν νὰ  
 ἐπιβληθῆ εἰς τὸν ἑαυτὸν του χάριν ἑνὸς μεγάλου  
 σκοποῦ, αὐτὸς εἶνε ἀνάξιος νὰ λέγηται ἄνδρας. Ὁ  
 Ἰούδας χάριν τοῦ συμφέροντός του ἐπρόδωκε τὸν  
 Χριστόν. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ ὅλος ὁ κόσμος, καὶ  
 βλαίς ἡ ἱστορία καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ ἀποτροπιάζονται  
 καὶ φρικιοῦν μὲ τὸ ὄνομά του. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἐν-  
 τροπὴ καὶ αἴσχος εἰς ἡμᾶς νὰ μιμούμεθα τὴν δια-  
 γωγὴν αὐτοῦ τοῦ καταχθονίου Ἰούδα καὶ χάριν τοῦ  
 συμφέροντός μας νὰ προδίδωμεν τὸ συμφέρον τῆς  
 πατρίδος μας ;

—Ναὶ αἴσχος καὶ ἀτιμία σὰν τοῦ Ἰούδα, ἐφώναξαν  
 τέλος διὰ μᾶς, σ' ἐκεῖνον ἀπόλους τοὺς Κρητικούς,  
 ποῦ χάριν τοῦ συμφέροντος του θὰ παραβλέπη ἀπὸ  
 τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ συμφέρον τῆς φιλιότητος

μας πατρίδος. Καὶ ὡς κεραυνοβολήσῃ ὁ Μέγας Θεὸς ἐκείνον ποῦ θὰ παραβῇ τὸν σημερινὸν ὄρκον του καὶ ὡς τὸν καταντήσῃ εἰς τὰ ὑστερινά του νὰ κρεμασθῇ ὡς ὁ Ἰούδας μόνος του».....

Ἐμειναν κατόπιν πάντες ἄφωνοι ἐπὶ τινα λεπτὰ ἐν ἱερῷ κατανύξει, ὡς συμβαίνει πάντοτε εἰς πάντας ὅσοι λαμβάνουν γενναίας καὶ ἀνδρικούς ἀποφάσεις, καὶ μετὰ ταῦτα ἀποχαιρετισθέντες ἀπεχωρίσθησαν· ὁ δὲ Χρῆστος καὶ ὁ Κωστάκης ἐξηκολούθησαν τὴν περιοδείαν των διὰ νὰ ἐπισκεφθῶσι καὶ τᾶλλα ἀρχαιολογικὰ μέρη ποῦ τοὺς συνέστησεν ὁ κ. Ἐφφορος.

#### Τὸ ἡμερολόγιον

Πρὶν ὅμως ἀναχωρήσωσιν ἐσημείωσαν εἰς τὸ ἡμερολόγιόν των, διότι ἐκράτει καθεὶς χωριστὸ ἡμερολόγιον καὶ ἐσημείωνε καθεκάστην ὅτι ἐβλεπε καὶ ἐν γένει τὰς καθημερινὰς ἐντυπώσεις του, τὴν ἀλησμόνητον αὐτὴν μεγάλην ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπεσκέφθησαν νὰ ἀνάκτορα τοῦ Βασιλέως Μίνως. Κατόπιν ἐξηκολούθησαν τὴν ὁδοιπορίαν των. Ὁ Χρῆστος τόσον ἐγοντεύθη ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπίσκεψιν ὥστε νύχθη νὰ τὸν ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ νὰ προσκυνήσῃ καὶ τὰ ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιολογικὰ κειμήλια, τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν Ὀλυμπία, τοὺς Δελφοὺς κλπ.

—Καὶ πότε ἤκμασαν αὐτὰ τὰ μέρη Χρῆστο; ἠρώτησεν ὁ Κωστάκης. Ὅταν ἤκμαζεν καὶ ἡ Κρήτη.

—Δὲν ἤκουσες τὸν κ. Ἐφφορον, Κωστάκη, ποῦ μᾶς εἶπεν ὅτι πρῶτα ἀπὸ ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ μέρη ἤκμασεν ἡ Κρήτη καὶ ἀνέπτυξεν αὐτὸν τὸν θαυμα



σιον πολιτισμόν, τὰ λείψανα τοῦ ὁποίου εἶδομεν εἰς τὴν Κνωσσόν. Κατόπιν κατὰ τὸ 800 περίπου π. Χ. κατεστράφη ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς καὶ ὑπεδουλώθη. Τότε δὲ, μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ ὑποδούλωσίν της, μετεδόθη ὁ πολιτισμὸς της εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἤρχισε τότε νὰ ἀναπτύσσεται ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, τὰ λείψανα τοῦ ὁποίου βλέπομεν σήμερον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἀλλαχοῦ· ὥστε, βλέπεις ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶνε τέκνον, γέννημα, τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ. Ὅπως πάλιν ὁ σημερινὸς Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς εἶνε τέκνον καὶ γέννημα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

— Εἶνε καύχημα διὰ τὴν πατρίδα· μας τοῦτο, Χρῆστο. Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς τοὺς προγόνους μας. Ἀλλὰ δὲν μοῦ λέγεις, σὲ παρακαλῶ Χρῆστο, πῶς ἔμποροῦμεν νὰ πᾶμε εἰς τὴν Ὀλυμπίαν καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ τῆς Ἑλλάδος μέρη, ὅταν θὰ ἀπεφασίσωμεν νὰ ὑπάγωμεν;

— Μὰ δὲν γνωρίζεις λοιπὸν, Κωστάκη, ποῖα μέσα συγκοινωνίας ἔχομεν σήμερον; Ἄκουσέ τα λοιπὸν νὰ σοῦ τὰ πῶ, διότι ἐχθὲς ἀκριβῶς ἐδιάβασα περὶ αὐτῶν εἰς ἓνα ὠραῖον βιβλίον. Θὰ σοῦ τὰ πῶ δὲ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ βιβλίον τὰ γράφει.

Πρῶτον πρῶτον ἔχομεν τὸν δρόμον ποῦ κάνομεν μὲ τὰ πόδια μας. Διὰ νὰ ὑπάγωμεν λ. χ. εἰς πολλὰ μέρη τῆς Κρήτης δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπάγωμεν δι' ἄλλου μέσου παρὰ μόνον μὲ τὰ πόδια μας, ὅταν λ. χ. εἶνε τὸ μέρος ἀνώμαλον καὶ οὔτε δρόμος ὑπάρχει, οὔτε ἴριπτε. Ἐπειτα ἔχομεν τοὺς βαιοὺς δρόμους, τὰ μέρη δηλαδὴ ποῦ ἔμποροῦμεν νὰ διέλ-

θωμεν ἔφιπποι. Ἐχομεν κατόπιν τοὺς ἀμαξιτοὺς δρόμους, καὶ ὅπου ὑπάρχουν τέτοιοι ἔμποροῦμεν τότε νὰ συγκοινωνήσωμεν δι' ἀμάξης. Εἰς τὴν Κρήτην ὅμως ἔχομεν ὀλιγίστους τοιοῦτους δρόμους.

### Ὁ σιδηρόδρομος

Αὐτὰ ἦσαν τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας τῆς ξηρᾶς ποῦ εἶχεν ὁ κόσμος κατὰ τοὺς περασμένους χρόνους. Πρὸ ὀλίγου ὅμως χρόνου ἔγινε καὶ ἄλλο μέσον συγκοινωνίας κατὰ ξηρὰν καὶ αὐτὸ τὸ μέσον εἶνε τὸ τελειότερον καὶ τὸ ταχύτερον ἐξ ὅλων. Εἶνε ὁ σιδηρόδρομος. Σιδηρόδρομος δὲ εἶνε πολλαὶ ἀμαξαι μαζί, αἱ ὁποῖαι λέγονται βαγόνια, δεμέναι ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, αἱ ὁποῖαι σύρονται, ὄχι πλέον ἀπὸ ἵππους ἢ μουλάρια, ἀλλὰ ἀπὸ μίαν μηχανήν, ἢ ὁποῖα κινεῖται μὲ ἀτμόν. Κινεῖται δὲ καὶ περιπατεῖ ἐπάνω σὲ σιδηρᾶς ράβδους ποῦ ἔχουν στρώσει ἐπίτηδες εἰς ὅλον τὸν δρόμον ὅπου πηγαίνει ὁ σιδηρόδρομος. Τὰ βαγόνια λοιπὸν ποῦ εἶπομεν καθὼς καὶ ἡ μηχανή, ἔχουν ρόδας (τσουριά) αἱ ὁποῖαι ἐφαρμόζονται ἐπάνω εἰς τὰς σιδηρᾶς ράβδους ποῦ εἶνε στρωμέναι εἰς τὸν δρόμον, ἢ δὲ μηχανή ποῦ εἶνε τοποθετημένη ἔμπροστὰ ἀπὸ τὰ βαγόνια διὰ νὰ τὰ τραβᾷ. ἔχει ἓνα σιδερένιο καζάνι πολὺ δυνατὸ διὰ νὰ μὴ σπᾷ, μὲ νερὸ πρὸ πάνω ἀπὸ τὴν μέση. Ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ καζάνι εἶνε φωτιὰ δυνατὴ διὰ νὰ βράζη τὸ νερό. Τὸ καζάνι εἶνε κλεισμένον ἀπὸ παντοῦ διὰ νὰ μὴ ξεθυμαίνῃ τὸ βράσιμο τοῦ νεροῦ, διὰ νὰ μὴ φεύγῃ δηλαδὴ ἡ ἄχνα ποῦ παράγεται ἀπὸ τὸ βράσιμο, καὶ μόνον εἰς ἓνα μέρος ἔχει μιὰ τρύπα καὶ ἀπὸ



καὶ πετιέται μὲ πολὺ μεγάλην δύναμιν καὶ ὄρμην ὁ αἰτμός, δηλαδὴ ἡ ἄχνη τοῦ νεροῦ ποῦ βράζει, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ ἓνα τσικάλι μὲ νερό, τὸ ὁποῖον ἔχετε σκεπασμένο καὶ τὸ βράζετε πολὺ πολὺ. Ἐὰν βράσῃ πάρα πολὺ καὶ τὸ ξεσκεπάσετε αἰφνης, βλέπετε τότε καὶ πετιοῦνται ἡ ἄχναις μὲ τὴν μεγάλην ὄρμην καὶ δύναμιν ποῦ μπορεῖ νὰ κάψουν τὰ χέρια μας. Ἐὰν τέτοιο ἀλλὰ εἰς πολὺ μεγαλή-τερον βαθμὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὸ καζάνι τοῦ σιδηροδρόμου. Ὅταν δὲ βγαίνει ὁ αἰτμός ἀπὸ τὸ κλεισμένο καζάνι μὲ πολὺ μεγάλην ὄρμην, βγαίνει ἀπὸ μιὰ τρυπίτσα καὶ περνᾷ ἀπὸ ἓνα μακρουλὸ σωλῆνα καὶ πηγαίνει κατόπιν καὶ χτυπᾷ τόσον δυνατὰ εἰς ἓνα πλατὺ σίδερο, τὸ ὁποῖον λέγεται ἔμβολον, καὶ μὲ τὴν μεγάλην πίεσιν ὥστε τὸ ἀναγκάζει νὰ κινῆται ἀλλὰ τὸ σίδερο πάλιν αὐτὸ συνδέεται μὲ τῆς ρόδαις τῆς μηχανῆς, ὥστε ὅταν κινῆται τοῦτο νὰ σπρώχῃ τῆς ρόδαις τῆς μηχανῆς νὰ γυρίζουν ἐπάνω εἰς τὰς σιδηρᾶς ράβδους ποῦ εἶνε τοποθετημένοι εἰς τὸν δρόμον. Ἀλλὰ ὅταν γυρίζουν καὶ περιστρέφονται ἡ ρόδαις, κινοῦνται καὶ προχωροῦν (ὅπως βλέπετε καὶ εἰς τὰ ἀμάξια ἢ κάρρα) καὶ ἔτσι τραβοῦν καὶ τὰ βαγόνια ποῦ εἶνε δεμμένα ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὴν μηχανὴν καὶ εἰς τὰ ὁποῖα βαγόνια μέσα ποῦ εἶνε σὰν κάμεραις, μπαίνουν καὶ κάθονται οἱ ἄνθρωποι ποῦ θέλουν νὰ ταξειδεύσουν.

Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον κινεῖται ὁ σιδηροδρόμος καὶ τρέχει τόσον ταχέως ποῦ οὔτε ὁ καλλίτερος ἵππος ὅσον καὶ ἂν τρέχῃ δὲν τὸν φθάνει. Διότι ἐνῶ ὁ καλλίτερος ἵππος δὲν μπορεῖ νὰ τρέξῃ περισσότερον ἀπὸ 15 μίλλια τὴν ὥραν, ὁ σιδη-

ρόδρομος τρέχει ἕως 55 μίλια τὴν ὥραν. Διὰ τοῦτο ὅλα τὰ πολιτισμένα μέρη ἔχουν σιδηροδρόμους καὶ ταξιδεύουν μὲ αὐτοὺς οἱ ἄνθρωποι πρὸς μεγάλην τὴν εὐκολίαν. Εἰς τὴν Κρήτην ὅμως δυστυχῶς δὲν ἐκατασκευάσαμεν ἀκόμη σιδηροδρόμους.

#### τὰ τράμ

Εἰς τὰς πόλεις δέ, Κωστάκη, ἐδιάβασα προχθὲς εἰς τὸ ἴδιο βιβλίον, ἔχουν καὶ τὰ τράμ. Εἶνε δηλαδὴ μεγάλα ἀμάξια ποῦ κινοῦνται καὶ αὐτὰ ὅπως καὶ ὁ σιδηρόδρομος ἐπάνω σὲ στρωμένα σίδηρα, καὶ ἄλλα μὲν τράμ κινοῦνται μὲ ἀτμὸν ὅπως καὶ ὁ σιδηρόδρομος, ἄλλα δὲ πάλιν σύρονται ἀπὸ ἄλογα ἢ μὴ μολάρια. Εἰς τὰς πόλεις ἐπίσης ἔχουν καὶ τὰ αὐτοκίνητα. Ἐνα ἀμάξι δηλαδὴ μὲ τροχοὺς τὸ ὁποῖον κινεῖται, ὄχι σὲ στρωμένα σίδηρα ὅπως λ. χ. ὁ σιδηρόδρομος καὶ τὰ τράμ, ἀλλὰ εἰς πάντα ὀμαλὸν δρόμον. Κινεῖται δὲ μὲ ὅμοιον σχεδὸν μηχανισμόν ποῦ κινεῖται καὶ ὁ σιδηρόδρομος. Αὐτὰ λοιπόν, ἀγαπητέ μου Κωστάκη, εἶνε τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, τὰ ὁποῖα ἔχουν οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι εἰς τὴν διάθεσίν των διὰ νὰ ταξιδεύουν κατὰ ξηρὰν. Διὰ νὰ ταξιδεύουν ὅμως κατὰ θάλασσαν δὲν ἔχουν παρὰ τὰ ἰστιοφόρα καὶ τὰ ἀτμόπλοια.

— Δηλαδὴ τὰ καΐκια καὶ τὰ βαπόρια, Χρῆστο, ὅπως τὰ λέγουν εἰς τὸ χωριὸ μας. Νομίζω ὅμως ὅτι μὲ τὰ καΐκια δὲν ταξιδεύει πλέον ὁ κόσμος.

— Καὶ ἔχει δίκαιον ὁ κόσμος, Κωστάκη, νὰ μὴ ταξιδεύῃ μὲ τὰ ἰστιοφόρα, διότι τὰ ταξείδια των δὲν εἶνε τακτικά· ὅταν λ. χ. ἔχει ἄνεμον μποροῦν νὰ ταξιδεύουν.



Ἄλλ' ὅταν δὲν ἔχει;

Διότι αὐτὰ ἀπλόουν πανιὰ εἰς τὰ κατάρτια τῶν καὶ τὰ πανιὰ αὐτὰ φύσα ὁ ἄνεμος, τὰ σπρώχνει τοιουτοτρόπως καὶ κινουῦνται. Ἄλλ' ὅταν δὲν εἶνε ἄνεμος; ἢ ὅταν ὁ ἄνεμος εἶνε ἐνάντιος; φύσα δηλαδὴ, ἀπὸ τὸ ἔμπροσθεν μέρος καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ ὀπισθεν;

— Δὲν εἶνε δηλαδὴ, Χρῆστο, πρίμος ἢ ὅπως μᾶς τὸν ἔλεγε προχθὲς ὁ διδάσκαλός μας οὐριος.

— Βεβαιότατα, Κωστάκη. Διὰ τοῦτο λοιπὸν οἱ ἀνθρώποι δὲν τὰ προτιμοῦν σήμερον εἰς τὰ ταξείδια τῶν, ἀλλὰ δὲν τὰ προτιμοῦν καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι πηγαίνουν πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὰ ἀτμόπλοια. Κατήντησαν λοιπὸν σήμερον τὰ ἰστιοφόρα νὰ χρῶσι μόνον διὰ νὰ μεταφέρουν ἐμπορεύματα, ὅταν μὲ τὰ ἀτμόπλοια δὲν ἔμποροῦν ἢ δὲν συμφέρει νὰ τὰ μεταφέρουν.

#### Τὰ ἀτμόπλοια

Τὰ ἀτμόπλοια ὅμως δὲν ἔχουν ἀνάγκην οὔτε ἀπὸ ἄνεμον, οὔτε ἀπὸ γαλήνην οὔτε ἀπὸ τρικυμίαν οὔτε ἀπὸ τίποτε. Αὐτὰ τρέχουν σὰν διαβόλοι ἐπάνω εἰς τὰ κύματα, θέλει ἄς εἶνε καλὸς ὁ καιρὸς, θέλει ἄς εἶνε κακός. Κανεὶς δὲν τὰ ἐμποδίζει ἀπὸ τὸν δρόμον τῶν. Ταξειδεύουν δὲ καὶ ταχύτατα, διότι κόβουν ἄλλα μὲν 10—12 χιλιόμετρα τὴν ὥραν, ἄλλα 16—20 καὶ μερικὰ τελευταίας κατασκευῆς, 32 χιλιόμετρα. Καὶ τὰ ἀτμόπλοια δὲ ὅπως καὶ ὁ σιδηρόδρομος κινουῦνται μὲ ἀτμόν, ὅστις κινεῖ μερικὰ μηχανήματα καὶ αὐτὰ πάλιν μίαν ῥόδαν τοῦ πλοίου, ἢ ὅποια γυρίζει τότε μέσα στὴν θάλασσαν

καὶ ἔτσι ὅταν γυρίζει σπρώχνει τὸ πλοῖον καὶ τρέχει. Αὐτὴ δὲ ἡ ρόδα λέγεται ἔλιγξ τοῦ πλοίου.

— Τὸ δὲ τιμόνι, ποῦ ἀκούω, Χρῆστο, πολλαὶς φοραῖς τὸν καπετὰν Παναγιώτη νὰ ἀναφέρῃ, τί εἶνε;

— Αὐτὸ εἶνε, Κωστάκη, ἓνα πλατὺ σιγοῦρο σανίδι, ποῦ τὸ ἔχουν καὶ τὰ ἱστιοφόρα καὶ τὰ ἀτμόπλοια εἰς τὸ ὀπίσω μέρος των καὶ μὲ αὐτὸ διευθύνουν τὸ πλοῖον νὰ πηγαίνῃ ὅπου θέλουν, δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ. Διὰ νὰ καταλάβῃς δὲ καλλίτερα πῶς κατορθώνει τὸ τιμόνι νὰ στρέφῃ τὸ πλοῖον δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ, δὲν ἔχεις παρὰ νὰ προσέξῃς τὰ πουλιὰ ὅπου πετοῦν· ὅ,τι χρησιμεύει εἰς αὐτὰ ἢ οὐρά των, χρησιμεύει καὶ εἰς τὰ πλοῖα τὸ τιμόνι· βλέπεις τὰ πουλιὰ ποῦ ὅταν θέλουν νὰ στρέψουν λ. χ. δεξιᾷ, στρέφουν πρῶτα τὴν οὐρά των καὶ τὰ στρέφει ἀμέσως ὁ ἄνεμος. Τοιοτρόπως καὶ τὸ πηδάλιον, δηλαδὴ τὸ τιμόνι τοῦ πλοίου. Τὸ στρέφουν δεξιᾷ λ. χ. καὶ τὰ νερὰ τῆς θαλάσσης στρέφουν τότε ἀμέσως καὶ τὸ πλοῖον δεξιᾷ.

Αὐτὸς δὲ ποῦ κρατεῖ τὸ πηδάλιον λέγεται πηδαλιούχος, καὶ αὐτὸς ποῦ διευθύνει τὸ πλοῖον λέγεται καπετάνιος ἢ πλοίαρχος. Καὶ τὸ μὲν ἔμπροσθεν μέρος τοῦ πλοίου λέγεται πλώρη ἢ πρόρα, τὸ δὲ ὀπισθεν πρύμνη.

#### Τὰ ἀερόπλοια

— Λοιπὸν αὐτὰ εἶνε ὅλα ὅλα τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ποῦ ἔχουν σήμερα οἱ ἄνθρωποι νὰ διαταξιδεύουν, Χρῆστε;

— Μάλιστα, φίλε μου. Εἶνε ὅμως καὶ ἓνα νέον μέσον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐτελειοποιήθη καὶ διὰ τοῦτο



καὶ δὲν τὸ μεταχειρίζονται ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ ἄνθρωποι διὰ τὰ ταξιδιά των. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο μὲν ἕνα θὰ τελειοποιηθῆ καὶ θὰ τεθῆ εἰς κοινὴν χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων. Τοῦτο εἶνε τὸ ἀερόπλοιον. Ἐνα πλοῖον δηλαδὴ ποῦ ταξιδεύει σὰν τὰ πουλιὰ εἰς τὸν ἀέρα. Αὐτὸ τὸ πλοῖον εἶνε μὲν μεγάλην φύσκα, μακρουλὴ σὰν ψάρι, τῆς ὁποίας βγάζουν ἀπὸ μέσα τὸν ἀέρα καὶ τὴν γεμίζουν μὲ ὑδρογόνον, τὸ ὁποῖον εἶνε 13 φορές ἐλαφρότερον τοῦ ἀέρος. Διότι ὅλα τὰ πράγματα ἔχουν βάρος, λοιπὸν καὶ ὁ ἀέρας ἔχει τὸ βάρος του. Ἀλλὰ ἅμα βγάλουν ἀπὸ μέσα τὸν ἀέρα ποῦ εἶνε βαρύτερος ἀπὸ τὸ ὑδρογόνον καὶ βάλουν μέσα ὑδρογόνον ποῦ εἶνε πολὺ ἐλαφρότερον τοῦ ἀέρος τότε φυσικά, ἐπειδὴ τὸ ἀερόστατον, ἢ φύσκα δηλαδὴ ποῦ εἶνε σὰν ψάρι, γίνεται ἐλαφρότερη, σηκώνεται τότε ἀπὸ τὸν ἀέρα ὑψηλά. Τῆς κρεμοῦν κατόπιν ἀπὸ κάτω μὲν μεγάλην βάρκα καὶ ἐκεῖ μέσα μπαίνουν οἱ ἄνθρωποι. Λύνουν ἔπειτα τὴν φύσκα, δηλαδὴ τὸ ἀερόστατον, ἀπὸ τὴν γῆν ποῦ τὴν εἶχαν δεμένην καὶ ἢ ὁποία φύσκα εἶνε μεγάλη σὰν ὄψο καὶ τρία σπίτια καὶ τότε ἐπειδὴ εἶνε ἐλαφρότερη πολὺ ἀπὸ τὸν ἀέρα, τὴν σηκώνει ὑψηλὰ ὁ ἀέρας καὶ μαζί καὶ τὴν βάρκα ποῦ εὐρίσκονται οἱ ἄνθρωποι καὶ ἢ ὁποία εἶνε δεμένη ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν φύσκα. Τώρα δὲ τελευταῖον εὐρήκαν καὶ τὸ πηδάλιον τῶν ἀερόπλοιων, ὥστε μποροῦν νὰ τὰ διενθύνουν τώρα καὶ νὰ τὰ πηγαίνουν πρὸς ὅποιαν διεύθυνσιν θέλουν.

— Μακάρι τότε, ἀπαντᾷ εἰς ὅλα αὐτὰ ὁ Κωστάκης, μακάρι, ἀγαπητέ μου φίλε Κωστάκη, ἕως ὅτου μεγαλώσωμεν καὶ γίνωμεν ἄνδρες, νὰ ἔχουν τελειο-

ποιηθῆ καὶ τὰ ἀερόπλοια αὐτὰ ὥστε ὅταν θὰ ὑπάγωμεν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ προσκυνήσωμεν τὸν ἱερὸν βράχον τῆς Ἀκρόπόλεως, νὰ ταξειδεύσωμεν μὲ αὐτά. Εἶθε δὲ ὡς τότε ἐπίσης, νὰ συνδεθοῦν καὶ ὅλαι αἱ ἐπαρχίαι τῆς Κρήτης μὲ σιδηρόδρομον, ὥστε καὶ οἱ ἄνθρωποι νὰ πηγαίνουν ἀπὸ Ἐπαρχίας εἰς Ἐπαρχίαν μὲ μεγαλειτέραν εὐκολίαν καὶ οἱ κάτοικοι τῶν διαφόρων χωρίων νὰ εὐτυχήσουν καὶ εὐνημερήσουν περισσότερον, ἀφοῦ τότε θὰ δύνανται νὰ μεταφέρωσιν εἰς τὰς πόλεις πρὸς πώλησιν τὰ διάφορα προϊόντα των μὲ τὸν σιδηρόδρομον εὐθηνότερον καὶ εὐκολώτερον, ἐνῶ σήμερον ἐπειδὴ εἶνε δύσκολος ἡ συγκοινωνία καὶ ἀκριβὰ τὰ ἀγώγια, δὲν συμφέρει νὰ μεταφέρουν τὰ περισσότερα προϊόντα των οἱ χωρικοὶ καὶ τοιουτοτρόπως ἢ τὰ ἀφίνουν ἀπόλητα καὶ ζημιόνονται ἢ δὲν τὰ καλλιεροῦν.

— Ὠραία, φίλτατε Κωστάκη, τὰ εἶπες. Διότι πράγματι ἡ βᾶσις τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς ὑλικῆς εὐνημερίας ἐνδὲς τόπου εἶνε ἡ συγκοινωνία του καὶ ἡ ἀσφάλειά του. Νὰ δύναται καθεὶς νὰ πηγαίνη ὅπου θέλει καὶ μὲ εὐκολίαν καὶ μὲ ἀσφάλειαν.

#### Ὁ περιηγητής

Τοιουτοτρόπως οἱ δύο καλοὶ φίλοι ὁμιλοῦντες καὶ συζητοῦντες ἐφθάσαν εἰς ἓνα χωρὶδὸ εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἔμενον ἐκεῖνο τὸ βράδυ. Ἐκεῖ κατὰ σύμπτωσιν συνήντησαν καὶ ἓνα Ἄγγλον περιηγητὴν, ὅστις ἦτο γεωπόνος καὶ περιώδευε τὴν Κρήτην διὰ νὰ κάμῃ ἐπιστημονικὰς μελέτας καὶ διὰ νὰ σπουδάσῃ τὸ ἔδαφος τῆς Κράτης διὰ ποῖα προϊόντα εἶνε περισσότε-



ρον κατάλληλον. Ἦτο σοφὸς ἄνθρωπος καὶ πολὺ καταδεκτικὸς. Ἐκάθητο εἰς ἓνα καφθενεῖον ὅπου εἶχον συναθροισθῆ καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου καὶ τῶν ὠμίλει περὶ πολλῶν καὶ ὠφελίμων πραγμάτων.

— Κριμα σὴν Κρήτην σας· νησὶ τόσο πολὺ ὠραῖον καὶ εὐφορον νὰ μένη ἔτσι ἀκαλλιέργητον. Αὐτὸ τὸ μέρος δύναται, ἀφοῦ καλλιεργηθῆ ὅπως πρέπει, νὰ γίνῃ ἓνας ἐπίγειος παράδεισος, νὰ γίνῃ ἓνας τόπος εὐτυχησμένος καὶ σπάνιος, τὸν ὅποιον νὰ ζηλεύσουν ὅλοι καὶ διὰ τὰς ὠραίας τοποθεσίας του, καὶ διὰ τὸ ὑγιεινὸν κλίμα του καὶ διὰ τὴν εὐφορον γῆν του. Ἀλλὰ θέλει ἐξημέρωσιν καὶ καλλιέργειαν. **Νὰ μὴ ἀφήσεται δένδρον ἄγριον.** **Νὰ μὴ ἀφήσετε σπιθαμὴν γῆς ἀκαλλιέργητον.** Εἶνε ἐντροπὴ καὶ μέγαλη ἐντροπὴ, νὰ ὑπάρχη χωρικὸς νὰ ἔχη εἰς τὰ χωράφια του ἄγρια δένδρα. Διότι τὰ ἄγρια δένδρα σημαίνουν τεμπελιὰ, ὀκνηρίαν καὶ ἀμάθειαν τῶν κατοίκων.

#### τὸ ἐγκλημα

— Ἐπίσης παρετήρησα, ἐξηκολούθησε νὰ λέγῃ ὁ Ἄγγλος, ὅτι ἔχετε παραμελήσῃ πολὺ τὸ μετὰξι καὶ τῆς μέλισσαις, ἐνῶ εἶνε δύο σπουδαῖα εἰσοδήματα καὶ μάλιστα διὰ τὴν Κρήτην, ἢ ἡποῖα εἶνε καταλλήλοισι καὶ διὰ τὸ ἓνα καὶ διὰ τὸ ἄλλο αὐτὸ προϊόν. **Δὲν μποροῦτε νὰ φαντασθῆτε πόσον ἀδικεῖτε τὸν τόπον σας, πόσον ἐγκληματαίτε κατὰ τῆς πατρίδος σας νὰ μὴ φυτεύετε σὲ κάθε γωνιά, σὲ κάθε ἡμέρο καὶ ἄγριο μέρος τῆς περιουσίας σας καὶ ἀπὸ μὴ μωρέα.** **Νὰ γεμίσετε τὸν κόσμον μωρέας.** **Νὰ φυ-**

τεύσετε παντοῦ, μὰ παντοῦ τοιαύτας. Εἶνε δένδρον ἀνέξοδον καὶ ὅμως δίδει μεγάλο εἰσόδημα. Διότι ἡ Κρήτη ἠδύνατο νὰ βγάξη ἑκατομύρια ἀπὸ τὸ μετὰξι της ὅταν ὅλοι οἱ χωρικοὶ εἶχον ἕκαστος πολλὰς μωρέας καὶ ἐσυνείθιζον κάθε χρόνον νὰ τρέφουν μεταξοσκώληκας. Θὰ εὐτύχιζαν καὶ θὰ εὐημεροῦσαν ὅλοι τότε. Ἐπίσης καὶ διὰ μελισσας εἶνε τὰ περισσότερα μέρη κατάλληλα. Καὶ ὅμως καὶ ἡ μέλισσα δίδει ἓνα λαμπρὸν εἰσόδημα καὶ ἀνέξοδο. Νὰ λοιπὸν, ἀγαπητοῖ μου Κρητικοί, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἄγγλος, ἡ εὐτυχία σας ποῦ εἶνε: Εἰς τὴν ἐξημέρωσιν τῶν δένδρων σας καὶ τῆς περιουσίας σας καὶ ὄχι εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὰ καφενεῖα.

Ἡ Κρήτη εἶνε ἀπὸ τὰς ὀλίγας χώρας τοῦ κόσμου, τὰς ὁποίας νύνησεν τόσον πολὺ ὁ δημιουργός· δὲν εἶνε λοιπὸν ἀμαρτία νὰ τὴν παραμελεῖτε, νὰ τὴν ἀφίνετε ἀκαλλιέργητον καὶ ἀνεκμετάλλευτον; Καὶ ἐνῶ δύναται νὰ θρέψῃ πλουσιοπαρόχως καὶ ἀνέτως διπλάσιον πληθυσμόν, ὅταν ἐξημερωθῇ καλῶς, τώρα νὰ μὴ δύνασθε σεῖς, τόσον ὀλίγοι, νὰ ζήσετε παρὰ μὲ πτώχεια καὶ στενοχώρεια;

Σὰς συμβουλεύω λοιπὸν, φίλοι μου, ἐὰν θέλετε νὰ εὐτυχίσητε, τὸ πρῶτον σας μέλημα πρέπει νὰ εἶνε ἡ συγκοινωνία καὶ ἡ πέρα ὡς πέρα ἐξημέρωσις τῶν περιουσιῶν σας».

#### τὰ δάση

Ἀκούσετε λοιπὸν, φίλτατοι Κρητικοί, πῶς γίνεται ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία τῆς δειδροκομίας, τὸ φύτευμα δηλαδὴ, τὸ ἐμβολίασμα, ἡ ἐξημέρωσις καὶ



ἔν γένει ἢ περιποίησης τῶν δένδρων. Τὰ δένδρα, καὶ τοῦτο δυστυχῶς δὲν ἐνόηθη ἀκόμη καλῶς ἀπὸ πολλοὺς ἀνθρώπους, εἶναι πλοῦτος, θησαυρός, ὑγεία, εὐτυχία κάθε τόπου. Διὰ τοῦτο ὀφείλει κάθε φιλόπατρις νὰ περιποιῆται, νὰ προστατεύῃ, ὄχι μόνον τὰ ἡμερα δένδρα ἀλλὰ καὶ τὰ ἄγρια, καθὼς καὶ ὄλα τὰ δάση, τὰ ὁποῖα μερικοὶ ἀπανθρώπως καίουν ἢ καταστρέφουν διὰ νὰ τὰ κάμουν κάρβουνα. Τὰ δάση προσφέρουν πολλὰς καὶ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἄνθρωπον, αἱ ὁποῖαι ὅμως δυστυχῶς δὲν φαίνονται εἰς ἓνα ἀμαθῆ ἄνθρωπον καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ τόση ἀσπλαγχνία του πρὸς αὐτά. Διότι τὰ δένδρα καὶ τὰ δάση πρῶτα πρῶτα ἐξημερῶνουν καὶ μαλακώνουν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Πηγαίνετε εἰς ἓνα ὠραῖον δάσος καὶ ἀμέσως θὰ αἰσθανθῆτε μίαν εὐχαρίστησιν καὶ ἓνα εὐγενὲς αἰσθημα νὰ γεννᾶται εἰς τὴν ψυχὴν σας. Τὰ δάση εὐεργετοῦν τὸν ἄνθρωπον, διότι τὸ μὲν θέρος μετριάζουν τὴν μεγάλην ζέστην, καὶ διαμυρᾶζουν τὸν καλοκαιρινὸν ἄνεμον ὥστε νὰ μᾶς ἔρχεται ὡς εὐχάριστος δρόσος, τὸν δὲ χειμῶνα οἱ σφοδροὶ καὶ δυνατοὶ ἄνεμοι καὶ ὁ παγερὸς βορρᾶς κόβονται καὶ ἐμποδίζονται ἀπὸ τοὺς κορμούς καὶ τοὺς κλαδούς τῶν δένδρων καὶ ἔτσι μετριάζεται ἢ καταστρεπτικὴ ὄρμη των. Τὰς ὄρμητικὰς βροχὰς, αἱ ὁποῖαι σιγὰ σιγὰ διαμυρᾶζονται καὶ ἀπορροφοῦνται ἀπὸ τὰς ρίζας των, τὰς ἐμποδίζουν νὰ σχηματίσουν ὄρημτικούς χειμάρρους, οἱ ὁποῖοι μᾶς καταστρέφουν τοὺς ἀγρούς μας καὶ τὰς περιουσίας μας. Καὶ συντελοῦν ὥστε τὰ νερὰ τῶν βροχῶν, τὰ ὁποῖα σὺν σφουγγάρι ἀπερρόφησε ἡ γῆ των, νὰ σχηματίζουν

ώραίας πηγὰς εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν. Συντελοῦν πάρα πολὺ εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἔχουν τὴν εὐεργετικὴν ιδιότητα νὰ καθαρίζουν τὴν ἀτμοσφαῖραν ἀπὸ τὰ παντὸς εἶδους μολύσματα τὰ ὁποῖα γεννοῦν τὰς ἀσθενείας· καὶ ἐπὶ τέλους εἶναι ἕνας λαμπρὸς στολισμὸς κάθε τόπου καὶ μία ἀπόδειξις πολιτισμένων καὶ ἐξημερωμένων ἀνθρώπων. Ὡστε ὅσοι ἀγαποῦν τὸν τόπον τῶν καὶ θέλουν τὴν πρόοδον καὶ τὸ καλὸν τοῦ ἁγροῦ σέβονται καὶ ἁγροῦν καὶ ἁγροῦν τὰ δάση.

#### Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν δένδρων

Εἶπομεν λοιπὸν ὅτι μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας ἐργασίας τοῦ γεωργοῦ εἶναι ἡ τέχνη τοῦ φυτεύματος, τοῦ ἐμβολιασμοῦ καὶ τῆς ἐξημερώσεως τῶν δένδρων. Διότι καὶ ὁ πτωχότερος γεωργός, ὅταν δὲν εἶνε ὀκνηρὸς πρῶτον, καὶ δεύτερον ὅταν προσέξῃ ὥστε ὀλίγον κατ' ὀλίγον ν' ἀποκτήσῃ ἱκανότητα καὶ ἐπιτηδειότητα εἰς τὸ φυτεῖν, εἰς τὸ ἐμβολιάσῃ καὶ εἰς τὴν ἐξημέρωσιν αὐτῶν, δύναται εἰς ὀλίγα χρόνια ν' ἀποκτήσῃ ἀνεξόδως τόσα καρποφόρα δένδρα, ὥστε νὰ ἔχῃ εἰσόδημα σὰν ἕνα καλὸν νοικοκύρην καὶ νὰ ζῆ ἀνέτως καὶ εὐτυχῆς. Ἄρκει μόνον, ἀντὶ νὰ κάθηται ἕστὸ καφενεῖον νὰ παίξῃ τὸ σκαμπίλι, νὰ πηγαίνει εἰς τὸ χωράφι τοῦ νὰ φυτεύῃ μουρέλα, εἰς δὲ τῆς ἄκραις τῶν χωραφῶν τοῦ ἀμυγδαλέας, χαρουπέας, μωρέας, νὰ ἐξημερώσῃ ἀγριελέας, βελανιδέας, ἀντραμυθέας, καὶ τὰ ὅμοια, ὥστε εἰς ὀλίγα χρόνια νὰ ἔχῃ ὄχι πλεόν ἀγριοχώραφα, ἀλλὰ περιβόλια καρποφόρα μὲ εἰσόδημα καὶ πλοῦτον.



Τρεῖς τρόποι ὑπάρχουν διὰ νὰ πολλαπλασιάσω-  
 μεν τὰ δένδρα μας. Πρῶτον, ὁ πολλαπλασια-  
 σμὸς διὰ σπόρου. Δεύτερον, διὰ τεμαχι-  
 σμοῦ (ξεσκιλίδισμα) καί, Τρίτον δι' ἐμβολια-  
 σμοῦ.

Α'. Ὁ διὰ σπόρου πολλαπλασιασμὸς τῶν δένδρων.

Μεταχειριζόμεθα τὸν σπόρον διὰ νὰ πολλαπλασιάσωμεν  
 τὰ δένδρα μας ὅταν θέλωμεν νὰ κάμωμεν δένδρα εὐρωστα  
 τὰ ὁποῖα νὰ μεταχειρισθῶμεν κατόπιν ὡς μάναις (ὑποκί-  
 μενα) διὰ νὰ ἐμβολιάσωμεν ἄλλα εἶδη καλὰ καὶ εὐγενῆ.  
 Πρέπει δὲ νὰ ἐκλέγωμεν τοὺς σπόρους ποῦ ἔχουν ὠριμάσει  
 τελείως. Πρὶν δὲ τοὺς θέσωμεν εἰς τὸ σακκίδιον ποῦ θὰ  
 τοὺς φυλάξωμεν μέχρι τῆς στιγμῆς ποῦ θὰ τοὺς σπείρωμεν,  
 πρέπει νὰ ἀερισθῶν καλὰ καὶ νὰ στεγνώσουν ἐπιτελῶς,  
 διότι ἄλλῶς ὑπάρχει φόβος νὰ σαπίσουν. Ἀπὸ καιροῦ  
 εἰς καιρὸν δὲ τοὺς ἀερίζομεν καὶ τοὺς ἀνακατόνομεν ἕως  
 ὅτου νὰ ἴδωμεν τὸ φλοῦδι των ὅτι ἐξεράθηκε καλὰ. Κυρίως  
 ἐποχὴ ποῦ σπέρνονται οἱ σπόροι εἶνε ἡ ἀνοιξίς. Ἀλλὰ τοὺς  
 σπόρους τῆς μωρέας δυνάμεθα νὰ τοὺς σπείρωμεν καὶ  
 τὸν Ἰούλιον. Ἀφοῦ δὲ ὀργώσωμεν καλὰ καὶ καθαρίσωμεν  
 τὸ μέρος ποῦ θὰ σπείρωμεν τοὺς σπόρους ῥίπτομεν κοπρὰ  
 καλὰ χωνεμένην, εἰς πάχος 8—10 πόντους. Ἡ γῆ δὲ ποῦ  
 θὰ τοὺς σπείρωμεν πρέπει νὰ μὴν εἶνε, οὔτε πολὺ ἀμμώδης,  
 ἢ ὁποῖα νὰ ξεραίνεται εὐκόλα, οὔτε πολὺ ἀργιλλώδης, ἢ  
 ὅποια νὰ κρατῇ παρὰ πολὺ τὴν ὑγρασίαν. Τοὺς σπόρους ποῦ  
 εἶνε χονδροὶ ὅπως εἶνε τὰ κάστανα, τὰ καρύδια, τὰ ἀμύγδαλα,  
 τοὺς φυτεύομεν εἰς βάθος 9—10 πόντους τοῦ μέτρού καὶ  
 βάζομεν τὸ φυτό πρὸς τὸ ἐπάνω μέρος. Τοὺς δὲ ἄλλους  
 τοὺς λεπτοὺς σπόρους, ὅπως εἶνε τῆς μωρέας καὶ οἱ ὅμοιοι,  
 τοὺς ἀνακατόνομεν μὲ ἄμμον καὶ τοὺς σπέρνομεν ἕνα πε-

παχιά. Αυτό εἶνε ἀναγκαῖον, διότι ἂν τοὺς σπείρωμεν μόνους, ἤμπορεῖ νὰ πέσουν πολὺ πυκνὰ καὶ νὰ πνιγοῦν κατὰ τὸ φύ-  
 τρωμά των. Θέτομεν κατόπιν ἀπὸ πάνω κλαδιὰ καὶ τοὺς  
 ποιῖζομεν ἐλαφρὰ πρωτὶ καὶ βράδυ, ποιῆ δὲ τὸ μεσημέρι,  
 καὶ μὲ τρόπον ὥστε, οὔτε ξηρὸ νὰ ἀφίνωμεν τὸ μέρος, οὔτε  
 πολὺ λασπῶδες ἀπὸ τὸ πολὺ πότισμα. Ἐμα φυτρῶσουν οἱ  
 σπόροι τοὺς βοτανίζομεν καλῶς ξεριζώνοντες ὅλα τὰ ἄλλα  
 χόρτα ποῦ ἐφύτρωσαν. Ἐμα δὲ μεγαλώσουν ὀλίγον τὰ δέν-  
 δρα κάνομεν καὶ τρία ἕως τέσσερα ἐλαφρὰ σκαλισματα μὲ  
 ἓνα μικρὸ διχαλωτὸ σκαλιστήρι. Κατὰ τὰ μέσα δὲ τοῦ χειμῶ-  
 νος ἅμα πέσουν τὰ φύλλα των καὶ παύσουν τὰ ὑγρά των νὰ  
 κυκλοφοροῦν, τὰ μεταφνιτεύομεν τότε εἰς τὸ μέρος ποῦ θέ-  
 λομεν.

Β'. Ὁ διὰ τεμαχισμοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν δένδρων.

Κατὰ τὸν Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον (αὐτὸ γίνεται εἰς τὰ  
 δένδρα ποῦ πέφτουν τὰ φύλλα των) κόπτομεν κλάδους τρυ-  
 φεροὺς ἡλικίας ἑνὸς ἔτους, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι νὰ ἔχουν χάσει  
 τὴν τρυφεράδα των καὶ νὰ ἔχουν ἀποξηλωθῆ, καὶ τοὺς κό-  
 πτομεν εἰς κομμάτια 10 ἕως 30 πόντους· τὸ καθένα δὲ κομ-  
 μάτι νὰ ἔχη 4 ἕως 5 μάτια καὶ νὰ εὐρίσκειται τὸ ἓνα μάτι  
 πολὺ πλησίον εἰς τὴν βάσιν ποῦ ἐκόψαμε τὸν κλάδον. Τοὺς  
 θάπτομεν δὲ αὐτοὺς τοὺς κλάδους ἢ ἓνα ἓνα χωριστὰ ἢ πολ-  
 λούς μαζί, μέσα εἰς τὴν γῆν ἢ ὀρθὰ ἢ πλαγιασμένους ἢ καλ-  
 λίτερα ἀνάποδα μὲ τὴν κεφαλὴν κάτω, καὶ τοὺς ἀφίνωμεν  
 ἕως τὴν ἀνοιξιν ὅποτε τοὺς βγάζομεν διὰ νὰ τοὺς φυτεῦσω-  
 μεν. Τὰ δένδρα ἀπὸ τὰ ὁποῖο θὰ κόπτομεν τοὺς κλάδους  
 πρέπει νὰ εἶνε ἡλικιωμένα καὶ ὄχι νέα καὶ νὰ κάνουν καρ-  
 πὸς ἐκλεκτοῦς. Οἱ κλάδοι δὲ ποῦ θὰ κόπτομεν, δὲν πρέπει  
 νὰ εἶνε πολὺ εὐρωστοί, διότι ἔὰν εἶνε πολὺ ζωηροὶ καὶ εὐ-  
 ρωστοί, τὸ δένδρον ποῦ θὰ γίνῃ ἀπ' αὐτοὺς θὰ κάνῃ κλάδους



πολλούς και καρπούς ὀλίγους· ἀλλ' οὔτε πάλιν νὰ εἶνε οἱ κλάδοι πολὺ ἀσθενεῖς, διότι τότε θὰ κάμουν δένδρον καχεκικόν· οὔτε νὰ ἔχουν προσβληθῆ ποτὲ οἱ κλάδοι ἀπὸ καμμίαν ἀσθένειαν.

Αὐτοὶ οἱ κλάδοι ποῦ φυτεύονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον λέγονται μωσχεύματα. Τὰ μωσχεύματα λοιπὸν αὐτὰ τὰ φυτεύομεν κατὰ πρῶτον συμμαζευτὰ και τὰ ἀφίνομεν ἐπὶ ἓνα χρόνον, ἕως οὔτου κάμουν ἀρκετὰς ρίζας και τὴν ἐρχομένην ἀνοιξιν τὰ μεταφυτεύομεν εἰς τὸ μέρος ὅπου θέλομεν. Πρέπει ὁμως νὰ τὰ περιποιούμεθα πολὺ τὰ μωσχεύματα διὰ νὰ τὰ βοηθήσωμεν νὰ κάνουν ρίζας. Διότι τὸ δυσκολώτερον πρᾶγμα εἶνε νὰ φυτρώσουν αἱ ρίζαι. Τὰ σκαλιδίζομεν λοιπὸν, τὰ βοτανίζομεν και τὰ ποτίζομεν. Διὰ νὰ τὰ βοηθήσωμεν δὲ νὰ κάμουν ρίζας, κοπανίζομεν πρῶτον τὴν ἄκρην τοῦ κλάδου, τοῦ μωσχεύματος μὲ ἄλλους λόγους, ὅσο θὰ χῶσωμεν εἰς τὴν γῆν. Γδέρομεν δεύτερον, μὲ ἓνα κοπτερὸ μαχαιράκι ὅλο τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ κλάδου ποῦ θὰ χωθῆ μέσα εἰς τὴν γῆν. Τρίτον στρίβομεν σὰν τὸν λιγοδέτην τὸν κλάδον διὰ τὸν χῶσωμεν εἰς τὴν γῆν και τέταρτον τὸ μέσον τοῦ κλάδου ποῦ θὰ χωθῆ εἰς τὴν γῆν τὸ περιτυλίσομεν ἐν εἰδεί σακτυλιδιοῦ μὲ ἓνα τέλι (σύρμα). Τοὺς κλάδους δὲ αὐτοὺς τοὺς χῶνομεν εἰς τὴν γῆν εἰς τόσον βάθος, ὥστε μόλις ἓνα ἢ δύο μάτια νὰ μένουν ἔξω ἀπὸ τὴν γῆν. Τῶν δένδρων δὲ ποῦ ἔχουν μαλακὸ ξύλο ὅπως εἶνε τὸ κλημα και ἡ σνκῆ, παραχῶνεται μέσα εἰς τὴν γῆν ὅλο τὸ μῶσχευμα. Εἰς δὲ τὸν πᾶντον τοῦ λάκκου ῥίπτομεν πάντοτε καλὰ χωνεμένην κοπρὰν ἀνακατωμένην μὲ παχὺ και εὔφορον χῶμα.

§'. Ὁ διὰ καταβολάδος πολλαπλασιασμὸς τῶν δένδρων.

Ὁ πολλαπλασιασμὸς μὲ καταβολάδα γίνεται ὡς ἐξῆς :

Τοὺς κλάδους ποῦ εἶνε πλησίον εἰς τὴν γῆν, χωρὶς νὰ τοὺς

ἀποκόψωμεν ἀπὸ τὸ δένδρον των, τοὺς λυγίζομεν σιγὰ σιγὰ καὶ τοὺς θάπτομεν εἰς ἓνα λάκκον ποῦ ἀνοίγομεν καὶ τοὺς καρφόνομεν εἰς τὸν πάτο τοῦ λάκκου μὲ μῖα διχαλωτὴ περόνα καὶ ἀφίνομεν τὸ ἄκρον τοῦ κλάδου νὰ ξεμυτίσῃ ἀπὸ τὴν ἄλλην ἄκραν τοῦ λάκκου. Ἀφαιροῦμεν τὴν φλοῦδα γύρω γύρω, σὰν τὸ δακτυλίδι, τοῦ μέρους ἐκείνου ποῦ εἶνε εἰς τὸ βάθος τοῦ λάκκου. Καὶ γεμίζομεν κατόπιν τὸν λάκκον μὲ χῶμα. Εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ λάκκου ποῦ ἐξεμύτισεν ὁ κλάδος, καρφώνομεν στερεὰ ἓνα ξύλο καὶ δένομεν εἰς αὐτὸ τὴν ἄκρα τοῦ κλάδου διὰ νὰ τραβήξῃ ἴσα πάντω. Καὶ ἀφίνομεν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τὴν καταβολάδα ἓνα ἔτος. Καὶ κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἄλλου ἔτους, ἀφαιροῦμεν τὸ χῶμα ἀπὸ τὸν λάκκον διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν ἔκαμε ρίζας ὁ κλώνος· καὶ ἂν τυχὸν ἔξῃ καμωμένας ρίζας, τὸν κόπτομεν τότε ἀπὸ τὴν μᾶνα τον καὶ τὸν φυτεύομεν ὅπου θέλομεν· ἂν ὁμοίως δὲν ἔξῃ ρίζας πολλὰς, ἀλλὰ ὀλίγας καὶ ἀδυνάτους, τότε τὸν σκεπάζομεν πάλιν μὲ τὸ χῶμα ἀφοῦ χαράξομεν καὶ πάλιν γύρωθεν τὸ μέρος ποῦ θὰ εἶνε εἰς τὸ βάθος τοῦ λάκκου καὶ τὸν ἀφίνομεν ἀκόμη ἓνα ἔτος παραχωμένον τοιοῦτοτρόπως.

Ἔσα δένδρα ἔχουν μακροὺς κλάδους, ὅπως εἶνε ἡ ἄμπελος λ. χ., δυνάμεθα νὰ ἐκλέγωμεν ἓνα μακρὸν κλήμα, ποῦ νὰ ἔξῃ πολλὰ μάτια, τὸ ὁποῖον παραχώνομεν ὀλίγον μόνον εἰς τὴν γῆν, ὥστε νὰ φαίνονται μόνον τὰ μάτια, τὰ ὁποῖα ὅσον μεγαλώνουν τόσον καὶ προσθέτομεν καὶ ἄλλο χῶμα ἐπάνω εἰς τὸ κλήμα καὶ ἔτσι κάμνομεν τόσα κλήματα κατόπιν, ὅσα μάτια εἶχε τὸ κλήμα. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν κόπτομεν τὸ κλήμα ἀπὸ τὴν κουρμούλα παρὰ μόνον διατὰ θὰ μεγαλώσουν οἱ βλαστοὶ τοὺς ὁποίους θὰ πετάξουν τὰ μάτια τον.

Ἢταν ὁ κλάδος εἶνε ὑψηλὰ καὶ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τὸν διπλάρωμεν εἰς τὴν γῆν, τότε μεταχειριζόμεθα ἢ ἓναν τετεκέ ἢ μίαν γάστραν τὴν ὁποῖαν τοποθετοῦμεν γύρω εἰς τὴν βᾶ-





Ο ΠΑΤΗΡ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ

σιν τοῦ κλάδου καὶ τὴν γεμίζομεν μὲ χῶμα. Ὁ κλάδος τότε μετὰ καιρὸν θὰ πετάξῃ ρίζας μέσα εἰς τὸν τενεκὲ μὲ τὸ χῶμα, ὅποτε τὸ κόπτομεν ἀπὸ τὴν βάσιν καὶ τὸν μεταφυτεύομεν

Εἰς μερικὰ δῦμος δένδρα, ὅπως λ. χ. τὴν μηλέα, δαμασκηνέα, λεπτοκαρυδέα, συκέα, ἐλαία καὶ τὰ ὅμοια μεταχειρι-

ζόμεθα και τὴν ἐξῆς μέθοδον : Κόπτομεν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνοίξεως τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου ἄλλο πλεὺθὸν ἄνω ἀπὸ τὴν γῆν, ὁπότε θὰ πετάξῃ γύρω γύρω βλαστούς. Ἀφοῦ περάσουν 3 ἕως 4 μῆνες, σκεπάζομεν τὸν κορμὸν ποῦ ἐκόψαμεν μὲ χῶμα. Ὀλίγον δ' κατ' ὀλίγον οἱ βλαστοὶ ποῦ ἐφύτρωσαν, πετοῦν ρίζας εἰς τὸ μέρος ποῦ τοὺς παραχώσαμε μὲ χῶμα. Κατὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ χειμῶνος, ἀφαιροῦμεν τὸ χῶμα ποῦ ἐρρίψαμεν προτιήτερα εἰς τὸν κορμὸν και κόπτομεν ἐπιτηδείως μὲ ἓνα κοπτερὸν ἐργαλεῖον ὄλους ἐκείνους τοὺς βλαστοὺς ποῦ ἔχουν ἀρκετὰς ρίζας και ἔμποροῦν νὰ φυτρώσουν και τοὺς φυτεύομεν ἄλλοῦ. Ὅσοι δὲ βλαστοὶ ἔχουν ὀλίγας ρίζας τοὺς ἀφίνομεν ἀκόμη ἓνα ἔτος, ἀφοῦ σύρωμεν πάλι τὸ χῶμα και τοὺς σκεπάζομεν ὅπως και πρότερον.

**Πῶς νὰ ἐμβολιάζωμεν τὰ δένδρα μας.**

Ἔχομεν τώρα τὸν ἐμβολιασμὸν τῶν δένδρων. Ὁ ἐμβολιασμὸς γίνεται κατὰ δύο τρόπους. Πρῶτον, μὲ μάτι ἢ μπόλι, και δεῦτερον, μὲ κεντράδι. Ὁ πρῶτος ἐμβολιασμὸς λέγεται μπόλιασμα, ἢ ἐμβολίασμα, ὁ δεῦτερος κέντρισμα. Διὰ νὰ γίνῃ ὁ ἐμβολιασμὸς μὲ μάτι ἀφαιροῦμεν πρῶτον μὲ ἓνα μαχαιράκι τὸ μάτι ποῦ μᾶς χρειάζεται μὲ ὀλίγην φλοῦδαν· χαράσσομεν κατόπιν εἰς τὸ δένδρον μὲ ἓνα κοπτερὸ μαχαίρι ἓνα σχῆμα τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει μὲ T και σκῶνομεν τὴν φλοῦδαν ἀπὸ τὸ δεξιὸν και ἀπὸ τὸ ἀριστερὸν μέρος και βάζομεν τὸ μάτι μέσα εἰς αὐτὸ τὸ μέρος και τὸ δένομεν κατόπιν γύρω τριγύρω μὲ φλοῦδαν μωρέας ἢ μὲ μιὰ λουρίδα ἀπὸ βαμβακερὸν πανί. Κατόπιν ἀλείφομεν ὅλας τὰς πληγὰς και ὅλα τὰ ἀνοίγματα και τὰ χάσματα μὲ μίαν κόλλαν. Ἡ κόλλα δὲ αὐτὴ γίνεται ὡς ἐξῆς.



Πέρνομεν διακόσια δράμια κίτρινο κερύ, ἑκατὸν πενήντα δράμια ἄσπρο ρετσίνι καὶ εἴκοσι δράμια βούτυρο. Ἀνακατώνομεν ὅλα αὐτὰ μαζὶ καὶ τὰ θέτομεν εἰς τὴν φωτιά ἕως ὅτου βράσουν καὶ τὰ ἀφίνομεν κατόπιν νὰ πήξουν. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν κόλλαν πέρνει ὁ ἐμβολιαστὴς ἔπειτα μικρὰ κομμάτια, τὰ ὁποῖα ζυμώνει μὲ βρεγμένα δάκτυλα καὶ ἀλείφει τὰς πληγὰς καὶ τὰς χαραγμαῖδας τοῦ δένδρου τὸ ὁποῖον ἐμβολίασεν.

Διὰ νὰ κάμωμεν δὲ τὸν ἐμβολιασμὸν μὲ κεντράδι, κόπτομεν τὸ δένδρον μὲ ἓνα πριόνι, ὄχι ὅμως ποτὲ πλάγια, ἀλλὰ ἴσα, ὅπως εἶνε τὸ ἐπάνω μέρος μιᾶς τραπέζης. Κατόπιν μὲ ἓνα μαχαῖρι σχίζομεν τὸν κορμὸν ἕως ἕξ πόντους βάθος καὶ θέτομεν μίαν σφήνα εἰς τὸ μέρος τοῦτο, διὰ νὰ μὴ κλείσῃ τὸ σχίσσιμο, ἀλλὰ νὰ μένῃ ἀνοικτὸν. Ἐπειτα λαμβάνομεν ἀπὸ δένδρον ὑγιὲς ἓνα κλάδον ἡλικίας ἑνὸς μόνον ἔτους. Κόπτομεν κατόπιν τὸν κλάδον αὐτὸν ἀπὸ τὴν κορυφὴν καὶ ἀπὸ τὴν βᾶσιν, ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὸ κάτω, ὥστε τὸ κομμάτι ποῦ θὰ μᾶς μείνῃ νὰ μὴν ἔχῃ περισσότερα ἀπὸ τρία μᾶτια. Πελεκοῦμεν δὲ ὀλίγον καὶ λεπτύνομεν τὸν κλάδον αὐτὸν εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ βλάψωμεν τὰ μᾶτια τοῦ κλάδου, νὰ σχηματίσωμεν δὲ ἓνα εἶδος σφήνας. Ἀφοῦ δὲ ἐτοιμάσωμεν τοιούτουτρόπως τὸ κεντράδι, τὸ θέτομεν εἰς τὸ ἀνοικτὸν μέρος τοῦ δένδρου τὸ ὁποῖον ἔχομεν κόψει μὲ τὸ πριόνι. Ἐπειτα βγάζομεν τὴν σφήνα τὴν ὁποίαν εἶχαμεν θέσει διὰ νὰ κρατῆ ἀνοικτὸν τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον ἐβάλαμεν τὸ κεντράδι καὶ δένομεν καλὰ κατόπιν γύρῳ γύρῳ ἐκεῖνο τὸ μέρος μὲ μιὰ φλοῦδα

διὰ νὰ σφίξῃ τὸ ἀνοιγμα καὶ ἀλείφωμεν πάλιν τὸ μέρος ὄλο, ποῦ ἐβάλαμεν τὸ κεντράδι, μὲ τὴν κόλλαν ποῦ εἶπομεν ἀνωτέρω. Ὅταν δὲ θέλωμεν νὰ μεταφέρωμεν ἓνα κλάδον ἀπὸ μακρυνδὸν μέρος διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κεντράδι, θέτομεν γύρω του βρύα ἢ καθαρὸ κοκκινόχωμα διὰ νὰ μὴ μαρανθῇ εἰς τὸν δρόμον, διότι τότε ὅταν ξηρανθῇ εἶνε ἀχρηστος.

Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ ἐμβολιασμὸς πρέπει Πρῶτον τὰ δένδρα ποῦ ἐμβολιάζομεν νὰ ἔχουν κάποιαν συγγένειαν μεταξὺ των· ὡς π.χ. ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ ἡ βερυκοκέα συγγενεύουν, ἡ μυλέα καὶ ἡ κυδωνέα καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ ἀμυγδαλέα ἐμβολιάζεται μὲ τὴν βερυκοκέα, ἐνῶ δὲν ἐμβολιάζεται οὔτε μὲ τὴν μυλέα, οὔτε μὲ τὴν κυδωνέα, διότι δὲν ἔχει συγγένειαν. Δεύτερον πρέπει ὁ καιρὸς νὰ εἶνε κατάλληλος. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἐμβολιάζωμεν ποτὲ εἰς καιρὸν βροχερὸν ἢ πολὺ ψυχρὸν ἢ προπάντων ὅταν φύσῃ δυνατὸς ἀέρας, ἢ εἰς ἐποχὴν ποῦ ὑπάρχει μεγάλη ξηρασία. Πρέπει νὰ καιροφυλακτοῦμεν νὰ ἐμβολιάζωμεν ὅταν ὁ καιρὸς εἶνε συννεφώδης, ἢ ὅταν εἶνε ὀλίγη ὑγρασία. Δὲν πρέπει νὰ ἐμβολιάζωμεν κατὰ τὸν χειμῶνα, διότι τότε τὰ ὑγρά (οἱ χυμοὶ δηλαδὴ) τῶν δένδρων ἔχουν σταματήσει καὶ δὲν κινοῦνται. Διὰ νὰ προσδιορίσωμεν τὸν χρόνον ποῦ πρέπει νὰ γίνεται ὁ ἐμβολιασμὸς εἶνε δύσκολον, διότι τοῦτο ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸ κλίμα καὶ ἀπὸ τὴν ζωηρότητα τοῦ δένδρου καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ὁ ἐμβολιασμὸς γίνεται κατὰ τὸν Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον. Τὸ ἴδιον δένδρον εἰς ἄλλην ἐποχὴν ἐμβολιάζεται καὶ εἰς ἄλλην κεντρίζεται. π.χ. ἡ



ἀμυγδαλέα γίνεται βερυκοκέα μὲ τὸ μπόλιασμα μὲν κατὰ τὸν Ἰούνιον, μὲ τὸ κέντρισμα δὲ κατὰ τὸν Μάρτιον.

Διὰ τὰ ἐπιτύχη ὁ ἐμβολιασμός πρέπει τὰ ὑγρά (οἱ χυμοὶ) τοῦ δένδρου νὰ εὐρίσκωνται εἰς κίνησιν. Τοιαύτη δὲ ἐποχὴ εἶναι ἰδίως ὁ μὲν Ἀπρίλιος. Ὁ ἐμβολιασμός ὅμως δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐπιτύχη πολὺ ὅταν ὁ ἐμβολιαστὴς δὲν εἶνε ἐπιτήδειος. Ὡστε πρέπει πρωτίστως νὰ προσέξῃ πολὺ ὁ ἐμβολιαστὴς νὰ ἀποκτήσῃ ἐπιδεξιότητα καὶ ἐπιτηδειότητα. Ἔως ὅτου δὲ ἀποκτήσῃ πείραν, ποῦ εἶνε τὸ κυριώτερον ἐφόδιον διὰ τὸν ἐμβολιαστὴν, πρέπει νὰ δίδῃ μεγάλην προσοχὴν ὅταν ἐμβολιάζῃ.

Ὁ ἐμβολιαστὴς πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ τὰ ἑξῆς ἐργαλεία: 1) Ἐνα ψαλίδι διὰ νὰ κόπῃ τὰ λαίμαργα καὶ ἀχρηστα κλαδιά. 2) Ἐνα πριόνι διὰ νὰ ἀποκεφαλίσῃ τὸ δένδρον ποῦ θὰ ἐμβολιάσῃ. 3) Ἐνα ἐμβολιαστῆρι διὰ νὰ σηκώῃ ἐπιτηδειῶς τὴν φλοῦδα ὅταν θὰ θέσῃ μέσα τὸ μάτι. 4) Ἐνα μαχαιράκι διὰ τὸ χάραγμα τῶν δένδρων. 5) Μίαν σφῆνα διὰ νὰ κρατῇ ἀνοικτὸ τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον θὰ βάλῃ τὸ κεντράδι. 6) Φλοῦδαις ἢ ἄλλους πάνινους περιδέσμοις καὶ 7) Τὴν κόλλα διὰ νὰ ἀλείφῃ τὰ χάσματα.

Ὅσα δένδρα εἶνε νέα καὶ θέλομεν νὰ τὰ ἐμβολιάσωμεν, τὰ ἐμβολιάζομεν κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν. Ὅσα δένδρα μεταφύτεύονται ἀπὸ ἓνα μέρος εἰς ἄλλο, ἐμβολιάζονται ἀφοῦ περάσῃ ἓνα ἔτος ἀπὸ τὴν μεταφύτευσιν. Τὰ μωροδέενδα ὅμως, δηλαδὴ τὰς μικρὰς μωρέας, τὰ ἐμβολιάζομεν ἢ εἰς τὸ μέρος ποῦ τὰς ἐφύτεύσαμεν ἀρχικῶς τὸ ὁποῖον λέγεται φυτόριον καὶ κατόπιν ἀφοῦ περάσει ἓνα

ἔτος ἀφ' ὅτου τὰς ἐμβολιάσαμεν τὰ μεταφυτεύομεν, ἢ τὰ ἐμβολιάζομεν ὕστερα ἀπὸ ἓν ἔτος ἀφ' ὅτου τὰ μετεφυτεύσαμεν.

Τὸ φυτώριον τῶν μωροδένδρων γίνεταί ἀπὸ ἀγρίας μωρέας, αἱ ὁποῖαι λέγονται συκαμινέαι. Ἡ ἀγριομωρέα ἐμβολιάζεται μὲ μάτι. Ὁ καλλίτερος λοιπὸν τρόπος διὰ νὰ ἐξημερώσωμεν τὰ δένδρα μας ἢ διὰ νὰ καλλιτερεύσωμεν τὸ εἶδος των, εἶνε τὸ μπόλιασμα καὶ τὸ κέντρισμα, ἥτοι μὲ ἓνα λόγον ὁ ἐμβολιασμός.

#### Πῶς νὰ κλαδεύωμεν

Τὰ δένδρα ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ κλάδευμα διὰ νὰ τρέφονται καλλίτερα καὶ διὰ νὰ λιάζονται καὶ ἀερίζονται περισσότερο καὶ γίνωσι ζωηρὰ καὶ μᾶς δώσουν περισσότερο καρπὸν. Πρέπει ὁμοίως νὰ γνωρίζωμεν καλὰ τὴν τέχνην τοῦ κλαδεύματος, διότι πολλοὶ κλαδεύται κόπτουν τοὺς κλάδους οἱ ὁποῖοι κάμνουν καρπούς καὶ ἀφίνουν ἐκείνους ποῦ κάμνουν ξύλα, ἂν καὶ καμμιά φορά εἶνε ὠφέλιμον τοῦτο, ὅταν δηλαδὴ θέλωμεν νὰ μὴ ἐξαντλήσωμεν τὸ δένδρον γρήγορα. Εἶνε λοιπὸν ἀνάγκη ὁ κλαδευτὴς νὰ μάθῃ νὰ διακρίνῃ τοὺς ξυλοφόρους κλάδους ἀπὸ τοὺς καρποφόρους.

Τέσσαρα εἶδη κλάδων ὑπάρχουν :

*Α'.* Οἱ καρποφόροι κλάδοι οἱ ὁποῖοι κάμνουν τοὺς καρπούς. *Β'.* Οἱ ξυλοφόροι οἱ ὁποῖοι κάμνουν τὰ ξύλα. *Γ'.* Οἱ λαίμαργοι οἱ ὁποῖοι εἶνε ἐπιβλαβεῖς καὶ πρέπει νὰ κόπτονται καὶ *Δ'.* Οἱ περιττοί.

Διακρίνομεν δὲ τὸν ἓνα ἀπὸ τὸν ἄλλον τοὺς κλάδους τούτους ἀπὸ τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά : Οἱ καρποφόροι κλάδοι



εἶνε κοιτοὶ καὶ ἔχουν τὰ μάτια των πλησίον τὸ ἓνα εἰς τὸ ἄλλο καὶ εἶνε τὰ ματια των στρογγυλά, Οἱ ξυλοφόροι κλάδοι οἱ ὅποιοι κάμνουν ξύλα καὶ ὄχι καρπούς, ἔχουν μέτριον ὕψος καὶ μάτια σουβλερὰ καὶ μακρά. Οἱ λαίμαργοι κλάδοι διευθύνονται κατ' εὐθειαν γραμμὴν πρὸς τὰ ἐπάνω, εἶναι πολὺ παχεῖς καὶ ἔχουν τὰ μάτια των εἰς ἀραιὰν ἀπόστασιν τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Οἱ δὲ περιτιοὶ φυτρώνουν ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος τῶν καρποφόρων καὶ ἐκ τούτου γνωρίζονται εὐκόλως. Ὅταν κλαδεύομεν δένδρα μεγάλης ἡλικίας, πρέπει νὰ ἀλείφωμεν τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον κόπτομεν τοὺς κλάδους μὲ κόλλαν, τὴν ὁποίαν κατασκευάζομεν ἐὰν ζεστάνωμεν 150 δράμια σπέρτο (οἰνόπνευμα) μὲ ἄλλα τόσα δράμια ρετσίνη. Κατὰ τὸ κλάδευμα κόπτομεν ὅλους τοὺς κλάδους, ὅσοι διευθύνονται πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ ὅσοι εὐρίσκονται εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ δένδρου. Ἐπίσης κόπτομεν καὶ ὅλους τοὺς ξεραμμένους κλάδους. Οἱ κλάδοι τῶν ζωηρῶν δένδρων κλαδεύονται εἰς μέτριον ὕψος, ἐνῶ οἱ κλάδοι τῶν ἀδυνάτων δένδρων καὶ ἐκείνων ποῦ κάμνουν ὀλίγον καρπὸν, κλαδεύονται χαμηλά. Ὅταν οἱ κλάδοι ἔχουν πολλοὺς χυμούς, δηλαδὴ πολλὴν δύναμιν ἢ ὅπως λέγομεν ἡμεῖς μεγάλο ἀγιοῦτο, τοὺς κορφολογοῦμεν. Ἐπίσης καὶ ὅσους κλάδους φυτρώνουν γύρω εἰς τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου. Τὸ κλάδευμα δὲ πρέπει νὰ γίνεται τὴν ἀνοιξιν.

Ἐδῶ πλέον ἐτελείωσε τὰς ὁδηγίας του καὶ τὰς συμβουλὰς του ὁ Ἄγγλος γαιωπόνος. τὰς ὁποίας εἶχε τὴν καλοσύνην αὐτοπροαιρέτως νὰ δίδῃ δωρεὰν σὲ κάθε μέρος ποῦ περνοῦσεν εἰς τοὺς ἀμαθεῖς χωρικοὺς.

Ὅλοι οἱ ὅποιοι ἤκουον τοὺς λόγους τούτους τοῦ σοφοῦ Ἄγγου παρεδέχθησαν ὅτι τοὺς λέγει φρόνιμα.

καὶ σωστὰ πράγματα καὶ σύμφωνα πρὸς τὸ πραγματικὸν συμφέρον των καὶ τὸν εὐχαρίστησαν καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ δεχθῆ νὰ τὸν φιλοξενήσῃ ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου των.

Τὴν ἐπομένην ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Κωστάκης ἐξηκούθησαν τὴν περιοδείαν των καὶ κατὰ τὴν 30 Αὐγούστου ἐπέστρεψαν εἰς τὸ χωρίον των ὑγιεῖς καὶ ροδοκόκκινοι, εὐρωστότεροι καὶ πολυμαθέστεροι ἀπ' ὅ,τι ἦσαν πρότερον, μὲ ἓνα σωρὸ ὠφέλιμα καὶ ὠραῖα πράγματα καὶ μὲ τερπνάς καὶ ἀλησιμονήτους ἐντυπώσεις.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β' ΜΕΡΟΥΣ







# ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

## ΤΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΝΟΜΟΣ

ΠΕΡΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΖΑΪΜΗΣ

ΓΥΑΤΟΣ ΑΡΜΟΣΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ:

**Ψηφισάμενοι ὁμοφώνως μετὰ τῆς Βουλῆς  
Ἀπεφασίδαμεν καὶ διατάσσομεν**

Εισάγεται ἀπὸ τοῦ προσεχὸς σχολικοῦ ἔτους ὡς Ἀνάγνωσματάρων διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν Δημοτικῶν Σχολείων «Τὸ Ἑλληνόπουλο» ὑπὸ Δημητρίου Βουτετάκη, διηρημένον καταλλήλως εἰς τρία Μέρη.

Ὁ παρὼν νόμος ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ παρ' ἡμῶν σήμερον κυροῦσθαι δημοσιευθῆτω διὰ τῆς Ἐπισημοῦ Ἡγηματίδος καὶ ἀκταλευθῆτω ὡς νόμος τῆς Πολιτείας.

Ἐν Χαλέπῳ τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1908

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΖΑΪΜΗΣ

Νεσιμῆ Φαρμαρικής

ΧΑΝΙΑ 1908





17

